

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDE OLAN SURİYELİLERİN
HAYATA TUTUNMA STRATEJİLERİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
ARAŞTIRMA: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Funda COŞKUN

Danışman

Doç. Dr. Suvat PARİN

VAN-2019

KABUL VE ONAY SAYFASI (EK-4)

Funda ÇOŞKUN tarafından hazırlanan “GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDE OLAN SURİYELİLERİN HAYATA TUTUNMA STRATEJİLERİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA: ŞANLIURFA İLİ ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi SOSYOLOJİ Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

<p>Danışman: Doç. Dr. Suvat PARİN Sosyoloji, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Başkan: Doç. Dr. Suvat PARİN Sosyoloji, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye: Dr. Öğr. Üyesi Celal İNCE Sosyoloji, Bitlis Eren Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye : Dr. Öğr. Üyesi GülsevİM EVSEL Sosyoloji, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Tez Savunma Tarihi:</p>	<p>..1.. / ..11.. / ..2019</p>
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.</p>	
<p> Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p>	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (1.11.2019)

Funda COŞKUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Funda COŞKUN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kasım, 2019

GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDE OLAN SURİYELİLERİN HAYATA TUTUNMA STRATEJİLERİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu çalışmada 2011 yılından itibaren iç savaştan kaynaklı Suriye'den Türkiye'ye göç ederek sığınanların ev sahibi toplum içindeki dönüşümleri, ev sahibi toplumda yarattığı ekonomik, sosyal, kültürel etkileri ve varış noktasında hayatlarına devam edebilmek için geliştirdikleri stratejiler incelenmiştir. Michel de Certeau'nun gündelik yaşam pratiklerinde ortaya koyduğu taktik ve strateji kavramları üzerinden Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göçle gelen grupların ve bireylerin geldikleri yerleşim yerlerinde geliştirdikleri direnme biçimleri, tutunma biçimleri, gündelik pratikleri ele alınmıştır. Bu çalışmada göç kuramları etrafında Suriyeli grupların göç etme biçimleri, göçün itici ve çekici nedenleri, göç eğilimleri, göçün yarattığı sonuçlar incelenmiştir. Çalışma temelde Suriye'den zorunlu göçle gelen grupları ve bireyleri ele aldığı için göçün farklı disiplinlerde ne anlam ifade ettiği ve göç türleri içinde hangi kategorilerde ele alındığı açıklanmıştır. Çalışma aynı zamanda Türkiye'deki göç politikalarına ve mevzuatına, göç literatürüne farklı boyutlarda bakmamıza imkan sunmaktadır.

Bu çalışmada Suriye'den göçle gelen bireylerin ve grupların var olan baskın ya da egemen iktidara ve yerli olana karşı kendi düzenini kurma ve kendini içeriye dahil etme pratikleri gündelik hayat deneyimleri üzerinden incelenmiştir. Çalışmada Pierre Bourdieu'nun alan, habitus ve mücadele alanı kavramları üzerinden

Suriye'den göç eden grupların mekânsal deneyimlerinin okuması yapılmıştır. Göçün hayatın mevcut olan her alanına etkisi göz önünde bulundurularak çalışmanın görüşme soruları hazırlanmıştır. Çalışmada saha olarak Şanlıurfa il merkezi ve merkez ilçeler tercih edilmiştir. Saha çalışması olarak belirlenen Şanlıurfa il merkezi ve merkez ilçelerinde veriler çalışmanın doyuma ulaşılması sağlanan kadar devam etmiştir. 5 Arap kadın, 5 Arap erkek, 5 Kürt kadın, 5 Kürt erkek, 5 Ezidi kadın ve 5 Ezidi erkek olmak üzere toplamda 30 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Katılımcılara ulaşabilmek için kartopu örneklem uygulanmıştır. Bu çalışmada Suriye'den göç eden grupların göç hikayeleri, geldikleri yerleşim yerinde yaşadıkları sorunların neler olduğu, bu sorunlarla başa çıkarken geliştirdikleri stratejiler, göç mevzuatında göç aktörlerinden hangi gruba dahil oldukları, Türkiye'de kalıcı ve geçici olma durumları, mekânsal yoğunlaşmaları, göçün getirdiği dönüşümün etkileri gibi niteliksel veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler bulgular kısmında katılımcıların anlattıkları aktarılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Habitus, Göç, Geçici Koruma Statüsü, Sığınmacı, Strateji, Savunmasız.

Sayfa sayısı: 165

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Suvat PARİN

M.Sc. Thesis

Funda COŞKUN

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

November, 2019

**A SOCIOLOGICAL STUDY ON SURVIVAL STRATEGIES OF SYRIANS AT
THE TEMPORARY PROTECTED STATUS: SANLIURFA SAMPLE**

ABSTRACT

This study investigated the case of those who migrated to Turkey after the civil war in Syria in 2011 in terms of social, cultural, and economic effects and transformations in host society. In addition, the concepts of tactic and strategy which Michel de Certeau used to explain daily life practices seen as a means to analysis groups or individual who emigrate from Syria to Turkey and try to developed different resistance form and daily life strategies. Furthermore, the types of migration, tendency, drivers and attractive reason of migration and of course the consequences of migration are discussed in terms of migration theories. The study also allows us to see immigration policies and legislation process in Turkey.

In this study, daily life experiences of the individuals and groups who emigrated from Syria are examined to understand the way they establish their own life against the dominant or sovereign culture and power and the local people. In this study, the spatial experiences of the groups migrating from Syria were discussed through Pierre Bourdieu's concepts of habitus and struggle. The interview questions of the study were prepared considering the impact of migration on every existing field. Qualitative research methods and techniques were used in the interviews. A snowball sample was applied to reach the participants. Semi-structured interviews were conducted with a total of 30 participants: 5 Arab women, 5 Arab men, 5 Kurdish women, 5 Kurdish men, 5 Yazidi women and 5 Yazidi men in Şanlıurfa City

Center and districts. The qualitative data such as the stories of migrant, what kind of problems they had in coming country, the strategies developed to cope with those problems, the issue of whether they will stay permanently or temporarily, spatial concentration, the effect of transformation of migration were collected and analyzed.

Key Words: Asylum Seeker, Habitus, Migration, Temporary Protection Status, Strategy, Vulnerability

Quantity of Page: 165

Supervisor: Doç. Dr. Suvat PARİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
TABLO DİZİNİ.....	viii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1.1. Sosyolojik bir Olgu Olarak Göç	3
1.1.2. Göç Türleri	5
1.1.3. Uluslararası Göç	16
1.2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	19
1.2.1. Göç Kuramları.....	19
1.2.1.1. Ravenstein'in Göç Kanunları	19
1.2.1.2. İtme Çekme Kuramı	24
1.2.1.3. Petersen'in Beş Göç Modeli.....	26
1.2.1.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	27
1.2.1.5. Merkez Çevre Kuramı Teorisi.....	28
1.2.1.6. Göç Sistemleri Kuramı.....	31
1.2.1.7. Neoklasik Kuram	35
1.2.1.8. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı.....	36
1.2.1.9. Zelinsky'nin Hareketlilik Geçiş Kuramı	39
1.2.1.10. Dual (İkiye Bölünmüş) İşgücü Piyasası Teorisi	40
1.2.1.11. Sosyal Sistemler Teorisi.....	41
1.3. DÜNYA ve TÜRKİYE TARİHİNDE GÖÇÜN KISA TARİHİ.....	42
1.3.1. Türkiye'de Uluslararası Göç Mevzuatı	54
2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	60
2.1. Araştırmanın Konusu.....	60
2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	60

2.3. Araştırma Evreni ve Örneklemi	62
2.4. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri ve Analizleri	64
2.5. Araştırmanın Problemleri.....	67
2.6. Karşılaşılan Sorunlar	68
3. BULGULAR	70
3.1. Suriye’den Türkiye’ye Doğru Gerçekleşen Göç Dalgası	70
3.2. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsü Kapsamında Bulunan Suriyeliler	72
3.3. Suriye’den Şanlıurfa’ya Zorunlu Göçle Gelenlerin Göç Deneyimleri	79
3.3.1. Suriyelilerin Zorunlu Göçle Şanlıurfa’ya Geliş Süreci.....	79
3.3.2. Suriyelilerin Göç Deneyiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Hayata Tutunma Stratejileri	82
3.3.2.1. Hemşerilik ve Akrabalık Stratejisi	82
3.3.2.2. Evlilik Stratejisi.....	86
3.3.2.3. Mekânsal yoğunlaşma- Mekân Seçme Stratejisi	90
3.3.2.4. İş Bulma Stratejileri	96
3.3.2.5. Kimlik ve Dil Stratejisi	106
3.3.2.6. Dışlanmaya Yönelik Geliştirilen Stratejiler	115
3.3.2.7. Gündelik Hayat Stratejileri.....	128
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	134
KAYNAKÇA	138
EKLER.....	146
ÖZGEÇMİŞ.....
LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar açıklamaları ile aşağıda sunulmuştur:

BMMYK : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GİGM : Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

IOM : International Organization for Migration

IŞİD : Irak ve Şam İslam Devleti

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

v.d :ve diğerleri

v.b :ve benzeri

TABLO DİZİNİ

TABLO 1: YILLARA GÖRE DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI	73
TABLO 2: YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER.....	77
TABLO 3: GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ İÇİNDE VE DIŞINDA KALAN SURİYELİLER..	77
TABLO 4: TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN ŞANLIURFA’DAKİ DAĞILIMI	78
TABLO 5: GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN YAŞ VE CİNSİYET DAĞILIMI	79

ÖNSÖZ

Dünya genelinde çeşitli nedenlerle az gelişmiş yerlerden, gelişmiş yerlere doğru göçler gerçekleşmektedir. Göç sömürgecilik öncesinde ve sömürgecilik sonrasında farklı nedenlerle farklı biçimlerde gerçekleşmiştir. 19.yüzyıla kadar sömürgecilik faaliyetleri, köle ticaretleri, sınır savaşları, çatışmalar göçün belirgin nedenleri olarak görülmüştür. Uluslaşmayla beraber yeni sınırların belirlenmesi göçün nedenlerinin ve sonuçlarının küresel boyutta şekillendiğini göstermektedir. Küreselleşmeyle beraber ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal ilişkiler de şekil değiştirmiştir. Zaman ve mekânın akışkanlığı, insan hareketliliğindeki değişim ve dönüşümlere hız kazandırmıştır. Bu durum, zaman ve mekândaki dönüşümlere yönelik algımızı da değiştirmiştir.

Günümüzde hızlı göç hareketleri uluslararası göç hareketlerine de farklı boyutlarla bakılmasını mecbur kılmaktadır. Uluslararası göç hareketleri küreselleşmenin ve ağların etkisiyle büyük oranda kültür, cinsiyet, sınıf, ulus, etnik köken gibi unsurları melezleştirerek önümüze sunmaktadır. Uluslararası göç toplumlararası iç içe geçişleri sağlarken diğer taraftan yabancılaşmaya, çatışmaya ve nefret söylemlerine neden olmaktadır. Uluslararası göç hem göç alan hem göç veren ülkeler bağlamında toplumların sosyoekonomik, politik ve kültürel yapılarını önemli ölçüde değiştirip dönüştürmektedir.

Türkiye, uluslararası göç bağlamında stratejik konumu gereği yoğun ve düzensiz bir göçle karşı karşıyadır. 2011 yılında Arap Baharının etkisiyle Suriye’de gerçekleşen iç savaştan kaçan göçmenler, komşu ülke olması bakımından, mesafe bakımından, etnik, dini ve kültürel benzerlik bakımından, Türkiye’ye zorunlu ve yoğun bir göç gerçekleştirmişlerdir. Suriye’den gelen yoğun göç Ortadoğu ve Türkiye için bir güvenlik sorunu ve risk teşkil ettiği kadar, ucuz iş emeği ve sermaye olarak da görülmektedir. Bu çalışmada 2011 yılından itibaren iç savaştan kaynaklı Suriye’den Türkiye’ye göç eden sığınmacıların ev sahibi toplum içindeki dönüşümleri, ev sahibi toplumda yarattığı ekonomik, sosyal, kültürel etkileri ve varış noktasında geliştirdikleri taktikler incelenmiştir. Bu çalışmanın evrenini Şanlıurfa il merkezi ve merkez ilçeleri oluşturmaktadır. Bu çalışma Suriye’de savaştan kaçarak

Şanlıurfa'ya gelen 10 Arap, 10 Kürt, 10 Ezidi olmak üzere toplam 30 katılımcı ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilerek Suriyelilerin varış noktasındaki yerleşim yerlerinde göçmenlik pratiklerini ve hayatta kalabilmek için geliştirdikleri taktikleri incelemeyi hedeflemektedir.

Bu çalışmada benimle birlikte büyük özveri ile desteğini esirgemeyerek yardımcı olan herkese teşekkür ederim. Öncelikle danışman hocam Doç. Dr. Suvat PARİN'e teşekkür ederim. Dr. Öğretim Üyesi Selda TUNCER'e, Dr. Öğretim Üyesi Gülsevîm EVSEL'e, Dr. Öğretim Üyesi Sharo İ.GARİP'e, Arş. Gör. A.Samet AYDENİZ'e emeklerinden, eleştiri ve önerilerinden dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Gösterdiği sabır ve emekle bana daima yardım eden ve zamanından feragat eden sevgili dostum Nesih DEMİR'e ve Soran ABDULRAHMAN'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

En büyük gönül borcum, her zaman beni destekleyen ve yüreklendiren sevgili annem, her konuda desteğini esirgemeyen sevgili babam ve büyük yardımlarıyla yanımda olan kardeşlerim olmak üzere saygı değer aileme sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Tezin oluşmasında en büyük emeğe ve katkıya sahip olan sevgili katılımcılara sonsuz teşekkür ederim.

GİRİŞ

İnsanlar hayatlarını daha iyi idame ettirmek, ortaya çıkan savaşlar, doğa olayları, barınma ve ekonomik fırsatlardan faydalanmak gibi nedenlerden dolayı sürekli bir hareketlilik içinde olmuşlardır. İnsanların yer değiştirme hareketleri, ulus-devletlerin belirginleşmesiyle daha karmaşık hale gelmiştir. Ortadoğu bölgesi, siyasi, ekonomik, etnik, dini, mezhep farklılıkları, rejim değişiklikleri, istikrarsızlık, çatışma ortamları gibi nedenlerden dolayı sürekli hareketliliklerin olduğu bir bölge olmuştur. Bu hareketlilikler çoğu insan gruplarını göçe zorlamıştır. 21.Yüzyılın başında süregelen olaylar, ‘güvenlik sorunu’, ‘nefret söylemleri’, ‘risk toplumlari’, ‘çokkültürlülük’, zorunlu göçün çeşitliliği gibi farklı sosyolojik konuları gündeme getirmiştir. Bu durum göçün farklı formlarda yeniden incelenmesini gerekli kılmıştır. Küresel boyutta yaşanan savaşlar, bölgesel boyutta yaşanan iç savaşlar, rejim değişiklikleri, etnik ve dini çatışma ortamları, Uluslararası göçün ve zorunlu göçün kontrolsüz hale gelmesine neden olmuştur.

Bu çalışmada içinde buldukları iç savaş ortamından dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların yeni yaşam alanlarında var olan deneyimleri ile hayata tutunabilmek adına gerçekleştirdikleri pratiklere odaklanılmıştır. Bu çalışmada Suriye’den göç ederek Türkiye’ye, il özelinde Şanlıurfa’ya gelen göçmenlerin varış noktasındaki değişim ve dönüşümlerine, vardıkları ülkede toplumsal yapıya olan etkilerine, varış noktasındaki yerleşim yerinde geliştirdikleri tutunma taktiklerine, gündelik pratikleri üzerinden ve saha görüşmelerinde elde edilen veriler üzerinden bakılmıştır.

2011 yılında Avrupa’nın birçok yerinde yayılan ‘işgal et’ eylemleri daha sonrasında Arap ülkelerinde sokak protestolarının etkisiyle oluşan ‘Arap Baharı’ süreci ile devam ederek küresel boyutta etki yaratan gelişmelerden bazıları olmuştur. Tunus, Mısır, Libya, Yemen, Ürdün, gibi Arap ülkelerinde hareketliliklere neden olan Arap Baharı sürecinin yayılan etkisi Suriye’de iç savaşa neden olmuştur. Suriye’de yaşanan iç savaşın etkisiyle çok sayıda insan zorunlu göçle karşı karşıya kalmıştır. Komşu ülkelere ve Avrupa ülkelerine yayılan göç dalgaları, komşu ülke olması ve tampon bölge olması bakımından en çok Türkiye’yi etkilemiştir. Türkiye’nin açık kapı politikası ile çok sayıda Suriyeli göçmen Türkiye sınırlarından

yasal ve yasal olmayan şekilde giriş yaptıkları bilinmektedir. Bu çalışmada Suriye'den gelen yoğun göçün ev sahibi ülkeye olan etkileri, Suriyeli göçmenlerin göç deneyimleri ve yaşama tutunmak için geliştirdikleri taktikler değerlendirilmiştir.

Çalışmada Kavramsal ve Kuramsal Çerçevenin yazıldığı birinci bölümde, sosyolojik olarak göç olgusu, göçün türleri ve çalışmanın ana konusunu ilgilendiren uluslararası göç ve zorunlu göç kavramlarına ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Birinci bölümün alt başlıklarında Türkiye'de göçün kısa tarihi üzerine bilgiler aktarılmıştır. Aynı bölümde göç olgusu ile ilgili kuramsal yaklaşımlar Suriye göçü etrafında incelenmiş ve Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen zorunlu göç sürecinde yasal prosedürlerin nasıl işlendiği ve göçün aktörleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın metodolojisi üzerinde durularak çalışmanın konusu, amaç ve önemi, araştırmanın gerçekleştiği evren ve örneklem, araştırmada uygulanan veri toplama teknikleri ve analizleri, sahada sorulan soruların temelini oluşturan araştırma problemleri ve sahada karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır.

Çalışmanın son ayağını oluşturan bulgular kısmında ise Suriye'den Şanlıurfa'ya gerçekleşen göç, Suriyelilerin göçe dair anlatıları ve hikayeleri, Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göçle gelen grupların mevzuatta dahil oldukları grup, istatistik bilgileri, Suriye'den Şanlıurfa'ya zorunlu göçle gelen Suriyelilerin göç deneyimleri ve yaşadıkları sorunlar, ekonomik, barınma, kültürel, toplumsal, sağlık, eğitim, kimlik, statü, sosyal dışlanma ve nefret söylemleri gibi sorunlar karşısında geliştirdikleri stratejiler incelenmiştir. Bu bölümde daha çok Suriye'den Şanlıurfa'ya göç edenlerin hayatta kalmak için tutunma deneyimlerine ve stratejilerine odaklanılmıştır.

Çalışmanın sonuç ve değerlendirme kısmında, sahada katılımcılarla geçirilen zaman zarfında elde edilen önbilgiler, saha deneyimleri, sahadaki katılımcılardan elde edilen verilerin zorunlu göç ve uluslararası göç ile ilişkisi, geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin gündelik hayat deneyimleri ve mücadele biçimleriyle geliştirdikleri tutunma stratejileri sunulmuştur.

1. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Göç olgusunu 19. yy ile birlikte her bilimsel alan ve disiplin farklı bağlamlarda araştırma konusu olarak ele almıştır. Göç kavramı, tarih, siyaset, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, hukuk, ekonomi gibi disiplinlerde ele alınarak farklı boyutlarda incelenmiştir. Göçü sadece mekânsal bir hareketlilik olarak ele almak eksik kalacaktır. Göç hem mekânsal hem kültürel, toplumsal ve ekonomik hareketlilik olarak ele alınmalıdır. Bu yaklaşımla göçün gidilen başka bir yerleşim yerinde yarattığı değişim, dönüşüm ve etki kadar göçü gerçekleştiren gruplar üzerinde oluşturduğu etkiler de göz önünde bulundurulmaktadır. Nedenleri gibi sonuçları da çeşitlilik gösteren göç olgusu 21. Yüzyılda yaşanan güvenlik kaygısı, terör, çatışma olayları, zenofobi ve toplumsal hareketlerle farklı boyutlar kazanmıştır. Bu noktada öncelikle göçün farklı bağlamlarda açıklamalarına bakmak doğru olacaktır.

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.1. Sosyolojik bir Olgu Olarak Göç

İnsanların yaşadıkları ülkelerin dışında yeni ekonomik fırsatlar, yeni yaşam alanı veya güvenlik arayışları insanların yerleşim alanlarındaki hareketliliğini hızlandırmıştır. İnsanların yeni yerleşim yerlerine doğru hareketliliği demografik, ekonomik, toplumsal ve kültürel anlamda varış noktalarındaki yapıları değiştirmekte ve varış noktasında uyum ve çatışma süreçlerini beraberinde getirmektedir. Göç, toplumsal değişimin neden olduğu kolektif ve karmaşık bir eylemdir. Göç olgusu göç alan ve göç veren ülkelerde toplumsal yapıyı etkileyen, kültürel farklılıkları kendileri beraber getiren, sosyo kültürel yapıyı değiştiren ve dönüştüren kolektif bir eylem olarak görülmektedir.

En genel anlamda bakıldığı zaman göç, insan gruplarının buldukları yerleşim yerinden, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal sebeplerden dolayı coğrafi ve idari sınırların ötesine geçerek yeni yerleşim yerlerine doğru hareket etmeleri olarak tanımlanır. (Koçak, 2012: 143). Göç olgusu, insan gruplarının yerinden olma ve yerinden koparıma haliyle kendini yeni yaşam alanında dizayn etmeye başlar.

Göç genel olarak bireylerin veya insan gruplarının yeryüzündeki coğrafi mobilitesidir. Bu mobilite göçmenlerin sosyal, kültürel, felsefi, dini ve ekonomik birikimlerinin dolaşımı olup göç edenlerin varış noktasındaki yerleşim yerinde karşılaşma, çatışma, bir arada olma ya da ayrışma durumlarına neden olmaktadır (Kaya, 2017: 15).

İnsanlık tarih ne kadar köklü ve eskiyse göçün tarihi de o denli uzantılı ve eski bir süreçtir. Toplumsal bir olgu olarak karşımızda duran göç olgusu aynı zamanda tarihin bir okumasını da yapmamızı sağlamaktadır. İlk çağlardan itibaren insanlar iktisadi, siyasi ve sosyal nedenlerle göç etme gerekliliği duymuşlardır. Tarihsel süreç boyunca üretim biçimlerinin değişmesiyle toplumsal anlamda göçün niteliği ve işlevi de farklılaşmıştır Göç, göçü alan ve göçü veren yer bağlamında kolektif bir eylem ve kolektif bir hafıza içindedir.

Yalçın (2014)' a göre göç, siyasi ve ekonomik koşullara bağlı olarak kısa veya uzun süreli, daimi ya da geçici olarak kültürel, coğrafik, toplumsal yer değişikliğidir. Bir coğrafyadan başka coğrafyaya gerçekleşen göç hareketinde çeşitli nedenler barınsa da ya da bireylerin ve grupların kendince öncelikli nedenleri olsa da bu nedenlerin asıl olanları ekonomik imkânlardan faydalanma isteği, terör, çatışma ortamları ve güvenlik kaygısıdır. Ekonomik fırsatların mekanda eşitsiz şekilde dağılması ve ekonomik fırsatlardan faydalanma isteği, ekolojik baskılar ya da herhangi bir sosyal veya siyasal otoritenin meydana getirdiği savaşlar, çatışma ortamları, iskanlar ve sürgünler nedeniyle tarih boyunca göçler farklı formlarda devamlılığını sürdürmüştür (Yalçın, 2014; akt. Koçak, 2012: 169-172).

Ünalın'a göre göç, yalnızca demografik bir süreç olarak ele alınmamalıdır. Yazara göre göçü tanımlarken dikkate alınması gereken kriterler, mesafe (uzaklık), kalma süresi (zaman) ve geri dönme veya dönmeme durumudur (kalıcılık). Göç literatüründe yer alan, bir yerleşim yerine göç ederken gerekli zaman diliminin altı ay veya üç yıl olduğuna dair tanımlama göç edilen yerde kalıcı veya geçici olma durumuna yönelik nesnel bir yaklaşımı zorlaştırmaktadır (Ünalın, 1998: 92).

Castles ve Miller'e göre ise, siyasal çatışmalar ve ekonomik değişmeler, göçe yeni biçimler kazandırmaktadır. Castles ve Miller'e göre çağdaş göçler, göçün

farklılaşması, kadınsallaşması, hızlanması, siyasallaşması ve küreselleşmesi olarak beş temel yaklaşım üzerinden ele alınmalıdır (Castles ve Miller, 2008: 14).

İnsanların doğdukları yaşadıkları ülkelerin ya da sınırların dışında iş, ev, ekonomik fırsatlardan yararlanma, güvenlik gibi arayışların demografik hareketlilik dışında toplumsal yapıları değiştirdiği ve ulusal ya da uluslararası kimlikte sorgulanma ve aidiyet sürecini beraberinde getirdiği görülmektedir. Göç, birçok farklı toplumsal etkenin sonucu olarak ortaya çıkmakla beraber göç eden için olduğu kadar göçen edenin varış noktasındaki toplum için de çeşitli etkileşimleri ve karşılaşmaları kendiyile getirmektedir. Göç demografik olarak da değişim göstermektedir. Ulus- devletlerin kendi içindeki etnik ve kültürel farklılıklar beraberinde toplumsal yapının değişmesini getirmektedir.

Göçle gelen insan grupları mekânsal geçişlerle, insan ilişkileriyle bulunduğu yeni yaşam alanında hem öznesi hem nesnesi olduğu bir değişim sürecine girer. Bu değişim, kendini yeniden var etmeyi içinde barındırır. Bu bağlamda göçün homojen olmadığını ve insan grupları için kişisel, toplumsal, ekonomik varoluşun birçok yönünü, dinamik boyutlarını açığa çıkardığını söylenebilir. Gitme biçiminin nedenleri, bulunduğu yaşam alanından kopuşun gerekçeleri, bize aynı zamanda göçün türünü ve geldikleri yerleşim yerlerindeki değişimleri sunmaktadır. Bu noktada göçün türlerini açıklayarak göç etme nedenlerini, göç etme biçimlerini, göçün kalıcı ve geçiciliğini, göçün nasıl gerçekleştiğini anlamak mümkün olacaktır.

1.1.2. Göç Türleri

Kaygalak, Petersen'in göç tasniflerini ele alırken göç etme nedeni olarak ilkel, zoraki, serbest, kitlesel göç biçiminde dört farklı göç tipinden bahsettiğini belirtmektedir (Kaygalak, 2009: 12).

Yazara göre **İlkel göç**, göç etme nedeni olarak insanların ekolojik bir olay sonucunda var olan durumla başa edememesiyle ortaya çıkar. Ekolojik bir zorlamaya karşı verilecek yanıt ya da geliştirilecek çözümler, teknolojik yeterlilikle ilişkili olduğundan, ilkel göçler yaygın biçimde ilkel toplumlarda yaşanmıştır. **Zorlayıcı ve zoraki göç** türlerinde devlet otoritesinin veya benzeri bir kurumsal otoritenin baskısı

ile ortaya çıkmaktadır. Zoraki göçte spektrumun bir ucunda devlet ve aygıtları, diğer ucunda bireyin kendisi yer almaktadır (Kaygalak, 2009: 12). Zorlayıcı göç türüne Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaşanan çatışma ortamlarından dolayı bölge halkının devlet ve devlet aygıtları tarafından zoraki göçe mecbur kalmaları örnek verilebilir.

Tekeli'ye göre, zoraki (yaygın kullanımıyla 'zorunlu') gerçekleşen yer değişiminin, devletin amaçlarını sağlamak, savaş sonrası uyum, doğal afetlerin getireceği sonuçlardan kaçınmak şeklinde üç farklı kaynağı vardır. İlk ikisinde devletle ilişkisel bir durum söz konusuysen üçüncüsünde çözüm için devlet devreye girerek sürece katılır (Tekeli, 1990: 49).

Çağlayan'a göre zorlayıcı ve zorunlu göçlerde baskı ve dayatma unsuru belirgindir. Zorlayıcı göç, karar verme sürecinde kendi iradelerini ve güçlerini belli oranda kullanabilmektedirler. **Serbest göçte** ise daha çok kendi isteğiyle hareket eden, karar veren, karar alan, özgür davranan ve aktif olan göçmen söz konusudur. **Kitlesel göç** de ise gruplar halinde gerçekleşen yer değişikliği söz konusudur. Savaşlar ve iç çatışma durumları, nüfus mübadelesi, ülkeler arasındaki işçi sözleşmeleri de kitlesel göçe neden olmaktadır (Çağlayan, 2006: 75-7).

Serbest göçte insanların mesleği gereği başka bir yerleşim yerinde görevine devam etme isteği ile kendisinin aldığı karar sonucu gerçekleştirdiği göç örnek verilebilir. Kitlesel göçte ise yine Türkiye'deki 1990 dönemleri ve sonrasında yaşanan çatışma ortamından kaynaklı bölgelerin ve köylerin toplu gruplar halinde gerçekleştirdiği göçler örnek gösterilebilir. Türkiye'den Almanya'ya 1961 ve sonrasında işçi anlaşmaları ile giden aileler ve gruplarda kitlesel göçte örnek verilebilir. Yine konumuzla ilişkili olarak Suriye'den Türkiye'ye 2011 yılından itibaren yoğun ve düzensiz gerçekleşen Suriye göçünde kitlesel olarak gerçekleşen göçler arasındadır.

Kitlesel göçten daha az sayıda bireyin göç ederek ülkeleriyle bağlarını devam ettirmeleri sonucunda çekici faktörlerin de etkisiyle o ülkeden göç edenlerin sayısının hızla artması söz konusudur. Serbest göçte, bireyin kendisinin ya da

ailesinin aldığı bir kararla bir yer değiştirme faaliyeti gerçekleşmektedir (Yalçın, 2004: 16)

Kaygalak da göç etme şekli olarak göçleri, **bireysel gerçekleşen, kitlesel gerçekleşen ve zincirleme** göç olarak gerçekleşen şekilde üç ayrı gruplandırma ile ayırmaktadır. **Bireysel göçte** bireyler göçün sebepleri ve sonuçlarına dair, göçün gerçekleşeceği yerleşim birimine yönelik belirli bilgilere sahip olarak akılcı hareket ederler. Göçün neden ve sonuçları konusunda belirli bir bilgiye sahip olmaları öncesinde gidilecek yerle ilgili bilgi sahibi olmasından kaynaklanır. Bu noktada göçmen ön bilgi edindiği için genellikle gidilecek yerle ilgili beklentilerini yüksek tutmaktadır (Kaygalak, 2009: 12).

Kaygalak'a göre **kitlesel göç**, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik sebeplerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Kitlesel göç çoğu zaman bireysel ve kitlesel gerçekleşen zorunlu göçle örtüşmektedir. Kaygalak'a göre, **Zincirleme göç** türü, aile ve akrabaların ortak kararını dikkate alarak birbirlerine bağlı olarak aldıkları göç kararıdır. Zincirleme göç türünde, önceden göç etmiş olan aile, akraba ve hemşerilik bağları üzerinden kurulan ilişki ağları göç edecek olan bireylere göç edecekleri yere ve yapıya ilişkin ön bilgiler sunarak göçmenin karşılaştığı risk durumlarını ve olası maliyetleri en aza indirmektedir. Yazara göre göçün akım yönüne göre yapılan gruplandırma kırdan- kente doğru, kırdan- kıra doğru kentten- kıra doğru ve kentten- kente doğrudur (Kaygalak, 2009: 13).

Türkiye'de sıklıkla karşılaşılan göç türleri kırdan kente doğru kentten kente doğru gerçekleşen göç türleridir. Kırdan- kente doğru gerçekleşen göçlerde, göçü veren toplumsal, kurumsal, ekonomik yapı ve ilişkiler ağı ile göçü alan toplumsal, ekonomik, kurumsal yapı ve ilişki ağları farklılık göstermektedir (Kaygalak, 2009: 13-14).

Kitlesel zorunlu hareketlilik, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok sayıda insanın Avrupa'nın çeşitli yerleşim yerlerine göç etmesiyle ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında devletlerin yeniden inşası ve milliyetçi politikalar ile en üst seviyeye ulaşmıştır. Sömürge rejimlerinin tasfiyesiyle kurulan devletlerin sınırları konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve uyuşmazlıklarla beraber aynı zamanda bağımsız

devletlerin kendi içinde yaşadığı etnik ve dini çatışmalar mülteci göçleri ve kitlesel nüfus hareketleri ile sonuçlanmıştır. (Peker ve Sancar, 2001: 4-5).

Göç hareketlerinin özellikle zorunlu göç hareketlerinin kitlesel boyuta ulaşmasıyla mülteci ve sığınmacı hareketlerinde de artış meydana gelmiştir. (Sakman, 2014; 565).

Güllüpinar ise göç sınıflandırması yaparken ***göçü amacı açısından, göçü tetikleyen faktörler açısından, göçün süresi açısından, yerleşim yeri açısından, yasal statü açısından, göç edenin profili açısından*** farklı şekillerde kategorilere tabi tutmuştur. Güllüpinar, göçü amacı açısından değerlendirirken ***ekonomik ve ekonomik olmayan göç***; göçe iten, tetikleyen faktörler açısından değerlendirirken ***gönüllü ve gönüllü olmayan göç***; göçün süresi açısından değerlendirirken ***geçici olan ve sürekli olan göç***; son yerleşim yeri açısından değerlendirirken ***transit ve kalıcı göç***; yasal statü bağlamında değerlendirirken ***yasal ve yasal olmayan göç***; göç edenin profili açısından değerlendirirken ***vasıflı ve vasıfsız göç*** şeklinde ele almıştır (Güllüpinar, 2012: 57).

Bayraklı da Güllüpinar'ın yaklaştığı şekilde göçü süresi açısından ele almaktadır. Göç edilen yerleşim yerine yerleşme süreleri açısından bakıldığında geçici gerçekleşen göçler ile sürekli veya kalıcı yerleşmeyi amaçlayan göçleri ayırmak gerekir. Göç süreleri üzerinde yaklaşık bir zaman tahmini yürütülen, mevsimlik göçler, başka ülkelere eğitim için gerçekleşen göçler, meslek ve prestij için gerçekleşen göçler geçici göçlerin içinde değerlendirilmektedir. Göç edilen yerleşim yerindeki ekonomik fırsatlar, iyi yaşam koşulları, yüksek refah düzeyi, eğitim fırsatları, hayatlarını buldukları yerde devam ettirme istekleri göç edenlerin geri dönüşünü engelleyici çekici faktörler olarak görülmektedir. (Bayraklı, 2007: 20).

Kaygalak ise göç sınıflandırmasında göçü ***uzaklık, göç etme biçimi ve göçün akım yönü*** şeklinde gruplandırmıştır. Kaygalak, göç veren ve göç alan yerleşim yerlerindeki farklı uzaklık kriterini dikkate alarak ***iç göç ve dış göç*** ayrımı yapmaktadır. Kaygalak, ülke içindeki yerleşim yerlerinden birinden yine ülke içinde olan başka yerleşim yerlerinden birine doğru gerçekleştirilen göç türünü ***iç göç*** olarak tanımlamaktadır. Kaygalak'a göre ülke içindeki yerleşim yerinden birinden

ülke sınırlarının dışına doğru gerçekleştirilen göç türü ise **dış göç** olarak tanımlanmaktadır (Kaygalak, 2009: 12).

Koçak'a göre ise göç olgusunda isteyerek veya zorunlu yerinden olma söz konusudur. Ülke içinde nüfusun sürekli veya geçici olarak yer değiştirme olayı **iç göç** olarak tanımlanırken, ülke sınırları dışına çıkarak başka ülkeye yapılan göç, **dış göç** (uluslararası göç) olarak tanımlanmaktadır (Koçak, 2012: 169-172).

Keleş'e göre Türkiye'de iç göçe neden olan faktörler kentin çekiciliği ve kırsal iticiliği olarak ele alınmaktadır. Yazara göre kırsal itici sebepleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Gelişen sanayileşmeyle kırsal alanlarda ortaya çıkan hızlı nüfus artışı,
- Kırsal alanlarda miras yoluyla tarım alanlarının daralması,
- Tarımda makineleşmenin artması ve dolayısıyla tarımsal iş gücünün azalması,
- Kırsal kesimde iklim koşullarının farklılık göstermesi ve kimi kırsal kesimlerin iklim koşullarının daha kötü olması,
- Kırsal alanda olan sosyal problemler ve ekonomik istikrarsızlık,
- Doğal afetlerin olması, insan güvenliğini tehdit eden çatışma ortamlarının olması, savaş,
- Mevsim dışı ekonomik etkinliklerin yetersiz olması,
- Kırsal kesimdeki iş imkânlarının sınırlılığı,
- Kırsal kesimde sağlık ve eğitim hizmetlerinin yetersizliği gibi durumlardır (Keleş, 1996: 107).

Kentin çekiciliğinin nedenleri ise, kentlerdeki sağlık ve eğitim hizmetlerinin yaygın olması, kentlerde daha iyi ulaşım imkânlarının olması, kentlerde sanayi ve hizmet sektörünün yaygın olması gibi unsurlardır (Keleş, 1996: 109- 114).

İç göç ve dış göç ayrımında ülke sınırlarının dışına geçip geçmeme gibi ayırıcı bir durum söz konusudur. Bir ülkenin ekonomisine, demografik yapısına, sosyo kültürel dokusuna göre kırdan kıra, kırdan kentte, kentten kente veya kentten kıra doğru gerçekleşen göç, **iç göç** olarak tanımlanmaktadır. Çalışmak veya yerleşmek

amacıyla siyasi ve coğrafi sınırların aşılması ile geçici olarak veya kalıcı olarak gerçekleştirilen yer değiştirme hareketi **dış göç** olarak tanımlanmaktadır. (Bayraklı, 2007: 20).

Göç olgusu, göç edilen yerleşim yerinin ülke sınırları içinde olma ya da ülke sınırlarının dışına çıkma durumuna göre **iç göç ve dış göç (ulusal göç/ uluslararası göç)**, göçün nedenleri açısından sığınmacılık, mültecilik ve işçi göçü, göç edilen yere yerleşme süresi bağlamında geçici veya kalıcı göç, hedefe ulaşmada izlenen yöntemler açısından yasal veya yasa dışı (düzenli/düzensiz) göç gibi çeşitli kriterlere göre açıklanmaktadır (Şener, 2017:4).

Türkiye’de yaşanan iç göçler toplumsal, sosyal, kültürel ve ekonomik değişimi hızlandırmaktadır ve bu değişim tek yönlü gerçekleşmemektedir. Göç eden bireyler varış noktasındaki çevrede sosyal ilişkileriyle yeniden bir değişim sürecine girmektedir. Kırdan kente göçlerde veya kentten kente göçlerde ilişki ağları, sosyal ağlar göçmenin değişimini sağlamaktadır. Göçmenler varış noktasında ekonomide, kimliklerinde, sosyal yaşamlarında, eğitim hayatlarında, kültürel değerlerinde radikal değişimlerden geçmektedir. Göçmen varış noktasına varır varmaz bu değişimlerden geçmez ve kendi de değişimlere neden olmaz. Kurulan temaslar, oluşturulan ilişkiler, farklı kültürlerle iç içe olma durumu göçmenin belirli süreçlerden geçerek değişime açılmasını sağlamaktadır.

Göçmen varış noktasında yaşam tarzını, dilini, kültürel değerlerini, tüketimlerini zamanla değiştirmektedir ve kentin sunduğu yaşam tarzını, alışkanlıkları, davranışlarını benimsemektedir. Kır hayatındaki bağlayıcı unsurlar, bir arada tutan geleneksel değerler yerini kent hayatının alışkanlıklarına ve düzenine bırakmaktadır. Kent kültürünün geleneksel kültürü değiştirmesi kültürleşmenin bir sonucudur. Hemşerilik bağları ve kültür dernekleri gibi kuruluşlar bu kültürleşme sürecinde nefret söylemlerinin ve nefret davranışlarının önünü almaktadır.

Özer, tarımda makineleşme, sanayileşme, kapitalistleşme, kır ile kentte nüfusun dengesiz olması gibi süreçleri, iç göçlerin sebepleri olarak belirtmektedir. Özer’e göre iç göç hareketleri toplumsal, siyasal, ekonomik nedenlerden dolayı ülke içinde geri kalmış olan bölge ve kentlerden gelişmiş olan bölge ve kentlere doğru

gerçekleşmektedir. İç göçler kendi içerisinde “*mevsimlik göçler, sürekli göçler, emek göçleri ve zorunlu – gönüllü göçler*” diye gruplandırılmaktadır. (Özer, 2004: 24).

Mevsimlik göç türü, bireylerin belirli süre içinde buldukları yerleşim biriminden başka bir yerleşim birimine çalışmak, gezmek veya dinlenmek için bir süreliğine gitmeleri durumudur. Mevsimlik göç türünde göçün niteliğini ortaya koyan ölçüt göçün süresidir. Mevsimlik göçlerde farklı sosyal ve kültürel yapılara sahip insanlar iç içe yaşamaktadır. (Sağlam, 2006: 34).

Koçak ve Terzi’ye göre insanların yaşadıkları yeri terk ederek başka bir yerleşim yerine belirli bir süre ölçütü olmadan, gönüllü veya zorunlu olarak, yerleşmek amacıyla gitmeleri *Sürekli göç* olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar eğitim fırsatlarından yararlanmak, iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek, ekonomik fırsatlardan faydalanmak gibi nedenlerden dolayı gönüllü göç ederken diğer taraftan savaş durumundan, güvenlik arayışından, doğal afetlerden, çatışmalardan, terör olaylarından dolayı zorunlu göç etmektedirler (Koçak ve Terzi, 2012: 170). Sürekli göçlerde zaman faktörü önemlidir. Geçici bir süreliğine değil uzun süre ve kalıcı olarak yapılan göç söz konusudur.

Tayin sebebiyle gerçekleşen sürekli/geçici göçler ve işgücü göçleri gibi göç türleri *emek göçleri* içinde ele alınmaktadır. Örneğin emek göçü, bir memurun işinden dolayı gönüllü de olsa zorunlu da olsa mecburen gerçekleştirdiği göç çeşididir. Emek göçü olarak değerlendirilen göç çeşidinden biri de kendi emeğiyle kazancını sağlamaya çalışan insanların işgücü olarak başka yerleşim yerlerine gitmesiyle gerçekleşen iş göçüdür (Koçak ve Terzi, 2012: 171).

Parasız ve Bildirici’ye göre ise *zorunlu veya gönüllü gerçekleşen göç* kararında, bireyin ve ailenin göç kararını nasıl aldığından hareket edilir. Ailenin göç kararı ile yapılan göçlerde karar, aile üyelerinin ortak kararı ile alındığından dolayı yalnızca ekonomik nedenlerle alınmadığı için göç meylili bireysel göçler kadar fazla değildir. Dolayısıyla göç kararında birden fazla üyenin ortak kararıyla hareket edildiğinden ötürü göç etmek için seçilen yerleşim yerindeki ekonomik fırsatlar, göçün gerçekleştiği yerleşim yeri ile göç öncesinde buldukları yerleşim yerinin

uzaklık ve yakınlığı, sosyal uyum, akrabalık ve hemşerilik ilişkileri gibi önemli faktörler dikkate alınmaktadır (Parasız ve Bildirici, 2002: 141).

Ülkelerin sosyo ekonomik yapılarında meydana gelen gelişmeler, ekonomik ve siyasi sorunlar, insan haklarının ihlal edilmesi, ülkeler arasındaki ilişkiler, ülke içinde ortaya çıkan çatışmalar ve iç savaşlar, doğal afetlerden dolayı oluşan tahribatlar sonucunda insanların yasal veya yasal olmayan yollarla yaşadıkları yerleşim yerlerini zorunlu olarak terk etmeleri **zorunlu göç** olarak ifade edilmektedir (Doğan, 2005; 42).

Yalçın'a göre ise göç tasnifleri dört farklı şekilde incelenmektedir. Yalçın, iradeye dayalı göçleri, göç kararını almada bireyin kendi iradesiyle karar alıp almamasına göre **gönüllü ve zorunlu göçler** olarak ayırmaktadır. Yalçın'a göre **zorunlu göç**, insanları istekleri dışında göçe zorlayan başta can güvenliğinin tehdit altında olması, otoriter rejimler, siyasi istikrarsızlık, uygulanan baskı politikaları, savaş ve çatışma ortamları, terör olayları gibi nedenlerle gerçekleşen göçü ifade etmektedir. Yalçın'a göre zorunlu göçe nedenler faktörler aynı zamanda Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç için de sayılabilir nedenlerdir. Suriye'deki iç savaştan kaçarak ülkelerini terk etmek zorunda kalan bireyler ve gruplar güvende olma, yaşamını idame ettirme, rejimden kaynaklanan baskı ortamından çıkabilme, savaştan kurtulma gibi gerekçelerle zorunlu göçe mecbur kalmışlardır (Yalçın, 2004: 17)

Gönüllü göç ise gönüllü göç etme kararında göç edenlerin geleceğe yönelik kazançlarını ve kişisel isteklerini gerçekleştirmeyi amaçladığı göç türüdür. Gönüllü göçmenler, kişisel durumlarından dolayı yani meslek veya iş durumundan ötürü, eğitim sürecinden ötürü, evlilikten ya da aile birleşiminden ötürü başka ülkelere, yeni yerleşim yerlerine göç edenleri belirtmektedir. Zorunlu göçmenler ise daha çok kişilerin hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasından, güvenlik kaygısından, cezalandırılma endişesinden, toplumsal baskılardan, devlet otoritesinden veya dışlanma, aşağılanma gibi psikolojik nedenlerden dolayı göç edenleri belirtmektedir. (Gökdere, 1978: 11).

Gönüllü göçmenler, serbest iradeye sahip, göçü kendi kararıyla alan gruptur. Gönüllü olmayan göçmenler ise sürgün edilenler, mülteciler ve sığınmacılar gibi

zorunlu göç mağdurlarıdır. Gönüllü olmayan göçmenler genellikle zorunlu göçle gelenlerdir (Sert, 2012: 30).

Gönüllü göç türünde bireyler herhangi bir zorlama ve baskı durumuyla karşılaşmazken zorunlu göç türünde bazı olaylar ve durumlar karşısında bireylerin kendi rızasına bırakılmadan devlet veya başka bir otoritenin baskısı ile zorunlu olarak yaptırılan göç söz konusudur. Gönüllü göçlerde herhangi bir baskıya maruz kalmadan kendi iradeleri doğrultusunda yaptıkları göç söz konusudur. (Koçak ve Terzi, 2012: 171).

Dış göç ya da **uluslararası göç** ise ekonomik, kültürel, siyasi, toplumsal, demografik boyutlarıyla ele alınmaktadır. Şener (2017:4)'in belirttiği gibi dış göç, bireylerin bir devletten diğer bir devlete hareket etmesinin ötesinde bütün göç yapılarını kapsayacak şekilde birçok devlet arasında çeşitli bağların olduğu çok boyutlu bir süreçtir (Şener, 2017:4).

Uluslararası Göç Örgütü'ne göre uluslararası göç, bireylerin daimi yerleşmek amacıyla veya belirli bir süre hayatlarını idame ettirmek için menşe ülkelerden ayrılarak geçici veya kalıcı olarak başka bir ülkeye gitme durumlarıdır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 59). Uluslararası göç amacı açısından ele alındığında ekonomik ve siyasi göçler olarak, yerleşim yeri açısından bakıldığında transit ve yerleşik göçler olarak, göçmenin niteliği açısından ise vasıflı ve vasıfsız olarak ele alınmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 59).

Dolayısıyla uluslararası göç ya da dış göç dinamik ve karmaşık bir yapı olmasının yanı sıra aynı zamanda sürekli devinim halinde olan bir yapıdır. Dış göç, içinde bulunduğu koşullara ve bağlama göre dönüşerek farklı şekillerde gelişmektedir (Öner, 2015: 13).

Teknolojinin yarattığı ulaşım ve haberleşme gibi imkânların artması ile ülkeler arasında gerçekleşen dış göçler de artmıştır. Güvenlik, ekonomik fırsatlar, doğal afetin yarattığı tahribatlar ve terör ile savaş gibi nedenler zorunlu dış göçe maruz bırakırken, insanların daha iyi yaşam koşullarına ulaşma isteği gibi sebepler gönüllü dış göçlere yol açmaktadır (Şahin, 2010: 57).

Şahin'e göre Dış göçler kendi içinde "**beyin göçleri, işçi göçleri ve mübadele göçleri**" olarak gruplandırılmaktadır (Şahin, 2010: 59)

Prestijli ve yüksek statü sahibi işgücünün olduğu az gelişmiş bir ülkeden gelişmiş bir ülkeye doğru gerçekleştirilen göç çeşidi **beyin göçü** olarak tanımlanmaktadır. Beyin göçü sebebiyle az gelişmiş (gelişmekte olan) ülkelerde ülkenin gelişmesi yavaşlarken, gelişmiş ülkeler yetişmiş beyinlere daha iyi yaşam koşulları ve yüksek ücretler sunması ile ülkenin gelişmesi hızlanmaktadır. Beyin göçü nedeniyle ülkeler arasındaki gelişmişlik farkları artmaktadır. (Kaya, 2003:1-3).

İşsizlik sorunu, kötü çalışma koşulları, eğitim fırsatları, özgür çalışma ortamı, siyasi tercihler, gelişmiş ülkelerdeki insan profilinin etkileri gibi nedenlerden dolayı beyin göçü doğmaktadır (Gürak, 2008:121).

Ülke içinden yine ülke içinde bir yerleşim yerine veya ülke içinden ülke dışında bir yerleşim yerine işsizlikten kaynaklı çalışmak amacıyla yapılan hareketlilik **işçi göçü** olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'deki işçi göçleri Federal Almanya Cumhuriyeti'nde düzenlenmiş olan bir mesleki yetiştirme programıyla başlamıştır. 1960'lı yıllarda istihdam sıkıntısı yaşayan Türkiye, yurt dışına yapılan işgücü ihracatını destekleyerek işgücü fazlalığını yabancı ülkelere yöneltmiştir, aynı zamanda dış ülkelerde nitelikli işçi haline gelen Türk işçilerden kendi ülkelerine döndükten sonra belirli iş ve meslek alanlarında yararlanmışlardır. Yurt dışına işçi göçü ile giden işçiler kendi ülkelerinin döviz açığını kapatarak ülke ekonomisine katkı sağlamışlardır (Koçak ve Terzi, 2012: 174).

Mübadele göçü, iki ülke arasında belirlenen antlaşmanın esaslarına dayanarak, iki ülkenin nüfusların karşılıklı olarak yer değiştirmesiyle açıklanan göç biçimidir. Zorunlu göç türü içinde yer alan mübadele göçleri genel olarak savaş sonrasında alınan karar sonucunda gerçekleşmektedir. Mübadele göçüne örnek olarak Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Türkiye ve Yunanistan ile yapılan nüfus mübadelesi göçü örnek gösterilebilir. (Koçak ve Terzi, 2012: 175).

Bu sınıflandırmalar çevresinde diyebiliriz ki, Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen Suriye göçü amacı açısından, Suriye'de gerçekleşen savaş durumunda

göçle gelen bireyler ve gruplar yaşamlarını idame ettirmek, ekonomik kayıplarını gidermek, yeni iş imkanlarına ulaşabilmek gibi nedenlerle göçe zorlandığı için aynı zamanda ekonomik göçe dahil olmaktadır. Göçe iten faktörler açısından değerlendirildiğinde güvenlik kaygısı, yeni yaşam alanı bulma çabası, ekonomik gerekçeler, savaş ortamı, çatışma ortamından kaynaklı psikolojik travmalar itici nedenler arasında sayılmaktadır. Bu bağlamda Suriye'den gerçekleşen göç, gönüllü olmayan zorunlu göçe dahil edilmektedir. Göçün süresi açısından bakıldığında önce gruplar halinde gerçekleşen göç zamanla kitlesel boyuta ulaşmış ve savaş durumu devam ettiği için Suriye'den gerçekleşen göç geçiciliğini yitirip kalıcı ve sürekli hale gelmiştir. Göç son yerleşim yeri açısından değerlendirilirken Suriye'den zorunlu göçle gelen bireylerin ya da grupların Türkiye'ye girişlerinin ardından bazılarının yerleştirildikleri il ve ilçelerde kalıcı olarak hayatlarını devam ettirdiği görülürken diğer taraftan Türkiye'yi konumu açısından transit ülke ya da geçiş ülkesi olarak görüp üçüncü bir ülkeye gidebilme kapısı olarak görenlerde olmuştur. Bu bağlamda gerçekleşen göç hem kalıcı hem de transit göçe dahil edilebilmektedir. Yasal statü açısından Suriye'den gerçekleşen göçte, yasal yollarla sınır kapısından giriş yaparak kayıt altında bulunan göçün öznelere olduğu gibi aynı zamanda sınırda tellerin arkasına geçme olarak tabiri ettikleri yasal olmayan yollarla giriş yapanlar da olmuştur. Aynı zamanda Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra Türkiye üzerinden yasal olmayan yollarla diğer ülkelere gitmeye çalışan göçün öznelere de mevcuttur.

Göç eden bireylerin veya grupların profilleri açısından bakıldığında Suriye'den Türkiye'ye göç edenlerin yüksek statü sahibi bireyler olduğu gibi meslek ve statü sahibi olmayan bireylerin de olduğu görülmektedir. Statü sahibi olan ve olmayan göçün öznelere geldikleri ülkelerde düşük ücretler karşılığında çalışmakta ve büyük statü kaybı yaşamaktadır. Bu bağlamda Suriye göçü vasıflı ve vasıfsız göçe dahil edilebilir. Suriye göçü dış göçe veya uluslararası göçe örnek olmakla beraber yaşanan savaş ve çatışma ortamından dolayı gerçekleşen kitlesel ve zincirleme göç olarak da görülmektedir. Bireylerin ve grupların belirli gruplar halinde Türkiye'ye gelmesinin ardından kitlesel boyuta ulaşan Suriye göçü aynı zamanda geliştirdikleri ilişkiler ağı üzerinden ve hemşerilik ilişkileri üzerinden zincirleme olarak da devam etmiştir.

1.1.3. Uluslararası Göç

Araştırmamızın konusu gereği Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç Uluslararası göç türüne dahil olduğu için daha kapsamlı şekilde ele alınmıştır.

Topçuoğlu'na göre 17. ve 18. Yüzyıl'da köle ticaretlerinin yoğun olduğu dönemlerde Arap ve Avrupalı tüccarlar, Avrupa'ya ve Amerika'ya çok sayıda köle satmışlardır. Bu süreç 19.yy'da Avrupalıların sömürgelere olan göçü ile devam ederek küresel boyutta uluslararası göç hareketleri görülmüştür. 19. Yüzyıl'a kadar sömürgecilik faaliyetleri, köle ticaretleri, sınır savaşları, din- mezhep savaşları göçü tetikleyen nedenler olmuştur (Topçuoğlu, 2015: 503).

Sömürgecilik öncesi ve sömürgecilik dönemi göç hareketlerinin amaçlarının farklı olduğu görülmektedir. Sömürgecilik döneminde batının iş gücünü karşılayan köle ticaretleri mevcutken 19. yüzyılda köle ticaretinin sonlanmasıyla Avrupa'nın iş gücü talebinin karşılanması söz konusu olmuştur (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 13- 26).

19.yy. da ulus-devletlerin kurulmasıyla belirlenen toprak parçaları ve bu toprak parçaları üzerinde yaşayan yurttaşların hakları uluslararası alanda tanınmaya başlamıştır. 19.yy.ın sonunda Avrupa'da imparatorlukların çökmesiyle siyasal bir alan olarak devlet yurttaş ve toplum üçlüsü etrafında uluslararası göç belirgin hale gelmiştir. Uluslararası göç, kişilerin bir ülkeden başka bir ülkeye geçici veya kalıcı olarak yaptıkları göç hareketidir. Ulus-devletin inşasında ve korunmasında iç göçler ve dış göçler önemli siyasal ve ekonomik unsur olarak inşa sürecine katkıda bulunmuşlardır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 13- 26).

Topçuoğlu ise günümüze kadar süren göç sürecini altı aşama olarak özetlemektedir. Topçuoğlu'ya göre, ilk aşama olarak 17. ve 18. yüzyıllarda süren köle ticaretini ele almaktadır. İkinci aşama, köle ticaretinin devamında 19.yy. da başlayan sömürgelere yönelik göçlerdir. Göçün üçüncü ve dördüncü aşamaları olarak sömürgeciliğin çözülme dönemlerini ele almaktadır. Beşinci aşama olarak, 1960'lı yıllarda Avrupa ve Amerika'daki üretim artışıyla ortaya çıkan işgücü göçüdür. Göçün altıncı aşaması ise 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin çözülmesi süreciyle

bağımsızlıklarını elde eden devletlerin kendi aralarında ve başka devletlere yönelik gerçekleştirdiği göçlerdir (Topçuoğlu, 2012: 503-506).

20. Yüzyılda ise uluslaşmayla yeni sınırların belirlenmesi, ulus aşırı şirketlerin ortaya çıkması göçe neden olmuştur. Günümüz küresel dünyasında ortaya çıkan iç savaşlar, güvensizlik ortamı, istikrarsızlık uluslararası göç dalgalarının devam etmesine yol açmıştır. Bu da göçün küresel boyutta ele alınmasını gerektirmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 13- 14).

Küresel bütünleşmenin 20.yy'da artmasıyla uluslararası göç hareketleri bütün dünyada yoğun şekilde görülmeye başlamıştır. Toplumsal, ekonomik ve siyasal yapıları birbirinden farklı olan her ülke göç olgusuna farklı tepkiler göstererek göçün farklı boyutları ile karşılaşmışlardır. Ortaya çıkan çeşitli göç türleri, coğrafi sınırların ötesine yapılan hareketlilik, göçün yoğun yaşanması, yabancıların sınırlardan yasal ve yasal olmayan yollarla geçişlerinin artması gibi durumlar ulus-devletlerin kendi sınırlarını ve sınırları içinde bulunan yabancı insanların yaşama koşullarını kontrol altına almasını zorlaştırmıştır.

Ulus-devletler için Uluslararası göçün ortaya çıkardığı önemli durumlardan biri, ulusal nüfus yapılarını rölatif bir şekilde homojenleştirmesidir. Bu bağlamda ulusal ve etnik çeşitlenmeler ulus-devlet içinde daha çok belirginleşerek aynı zamanda farklı ulusal ve etnik köklere sahip göçmenler sahip oldukları etnik ve kültürel özellikleri yaşama olanakları bulmuşlardır. Ulus-devletler, farklı kültürel ve etnik değerleri olan göçmenlere yönelik uyguladıkları asimilasyon politikaları yerine entegrasyon ve çokkültürcülük politikaları izlemektedir. (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 51- 52).

Politik ve küresel düzenin dönüşümüne katkı sağlayan uluslararası göç hareketleri küreselleşme sürecinde başat bir öneme sahiptir (Miller ve Castles, 2008: 1-7).

Uluslararası göç hareketleri, bu hareketlerin vardıkları hedef ülkenin toplumsal yapısında oluşturdukları değişiklikler, göç edenlere verilen vatandaşlık hakkı, iltica başvurularının kabulü, göçmenlerin eğitim, sağlık, barınma masrafları

gibi durumlar devletlerin bazı noktalarda egemenliğini baskılayarak devletlerin ulusal güvenliğini ve ev sahibi ülkenin toplumsal yapısını tehdit edici unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası göç olgusunun ülkeler üzerindeki olumsuz etkilerinden bir diğeri de sınır kontrollerinin mümkün olmamasıdır (Şener, 2017: 19).

21.Yüzyıl Avrupa kökenli modernitenin, toplumsal siyasal ve ekonomik olarak dönüştüğü bir yüzyıldır. 21. Yüzyılda dünya sistemi içinde ulus-devletler, meşru ve egemen oluşumlar halinde olacakları ilişkiler geliştirmektedirler. Bu gelişmeler içinde ülkelerin kendi sınırları ve uluslararası sınırlar içinde göç hareketlilikleri artmıştır. Kırsal kapalı ekonomilerin çözülmesi, sanayiye dayalı ekonomilerin gelişmesi, iş gücü mekanizmaları göçün ulusal ve uluslararası düzeyde işlevselliğini arttırmıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 49).

Siyasal nedenlerle ortaya çıkan istikrarsızlıklar ekonomik, etnik, dinsel-mezhepsel olduğu kadar totaliter rejim değişiklikleri de bu istikrarsızlıkta etkilidir. Günümüzde bu siyasi gerekçelere paralel olarak gelişen savaş, çatışma durumları ve göçün tetikleyici dinamikleri çoğu insanı mülteci ve sığınmacı konumuna getirmiştir. Özellikle Suriye'den gelen sığınmacılar son dönemlerde yoğun ve düzensiz bir şekilde uluslararası göç yolculuğuna katılmaktadır. İltica ve sığınma, uluslararası göçle beraber çokça anılan kavramlar olmaktadır. İltica ve sığınma talebinde bulunan bu insan gruplarının güvenli bir yerde koruma altında olma isteklerini devamında refah düzeyi yüksek yeni yaşam alanına geçebilecek yollar bulma arzusu izlemektedir.

İnsanlar hayatlarını daha iyi idame ettirmek için, ortaya çıkan savaşlar, doğa olayların, barınma ve ekonomik fırsatlardan faydalanmak gibi nedenlerden dolayı sürekli bir hareketlilik içinde olmuşlardır. İnsanların yer değiştirme hareketleri, ulus-devletlerin belirginleşmesiyle daha karmaşık hale gelmiştir. Ortadoğu bölgesi, siyasi, ekonomik, etnik, dini, mezhep farklılıkları, rejim değişiklikleri, istikrarsızlık, çatışma ortamları gibi nedenlerden dolayı sürekli hareketliliklerin olduğu bir bölge olmuştur. Bu hareketlilikler çoğu insan gruplarını göçe zorlamıştır. 21.Yüzyılın başından süre gelen olaylar, 'güvenlik sorunu', 'nefret söylemleri', 'risk toplumlari', 'çokkültürlülük', zorunlu göçün çeşitliliği gibi farklı sosyolojik konuları gündeme getirmiştir. Bu durum göçün farklı formlarda yeniden incelenmesini gerekli kılmıştır.

Küresel boyutta yaşanan savaşlar, bölgesel boyutta yaşanan iç savaşlar, rejim değişiklikleri, etnik ve dini çatışma ortamları, uluslararası göçün kontrolsüz hale gelmesine neden olmuştur.

Uluslararası göçün kontrolsüz ve düzensiz hale gelmesiyle dünyanın gündeminde olan mültecilerin ve sığınmacıların durumu da dünya ekseninde gelişen savaşlar ve iç çatışmalarla paralel olarak ilerlemektedir. Ortadoğu bölgesinde, günümüze değin süre gelen bir takım savaş, çatışma ve rejimler dünya gündemini belirleyen konular olmuştur. Konumu gereği bu göçlerle karşı karşıya kalan Türkiye, tampon bir bölge olmuş, böylece sığınmacılar ve mülteciler için merkez ülke konumuna gelmiştir. Ortadoğu'da yaşanan değişimler ve çatışmalı süreçler iltica talebinde bulunanların sayısını arttırmış ayrıca siyasi sorunları ve güvenlik sorunlarını açığa çıkarmıştır. Ortadoğu'daki gelişmelerden biri olan Suriye iç savaşının ardından kontrolsüz bir göç yolculuğu başlamıştır. Türkiye'de tampon bölge olması açısından Suriyeliler için hem güvenli bir alan sunmaktadır hem de uluslararası göç hareketinden payını alarak yoğun bir göçle karşılaşmıştır.

1.2. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.2.1. Göç Kuramları

Genellikle göçün varış noktasındaki akrabalık bağları, sosyal bağlantılar, idari yapılar, ekonomik koşullar, göç eden bireylerin, cinsiyetleri, kişisel yapıları, etnik kimlikleri, gibi etkenlerden dolayı mikro, orta veya makro yaklaşımlar benimseyen kuramlar göç teorilerine katkıda bulunmuştur. Thomas R. Malthus, Earnst G. Ravenstein ve William Farr erken dönem analizlerine ve teorilerine önemli ölçüde katkıda bulunmuşlardır (Özcan, 2017: 187).

1.2.1.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Yalçın'ın ifadesiyle E. G. Ravenstein, William Farr'ın belirttiği göç alanında kesin kanunlar olamayacağı görüşünden yola çıkıp göç akımları üzerine kanunlar oluşturmuştur. Göçle ilgili kuramsal yaklaşımlar 1880 yıllarına uzanmaktadır. Ravenstein 1885 yılında yayınlanan Göç Kanunları (The Laws of Migration) çalışmasını ortaya koymuştur (Ravenstein, 1985; akt. Yalçın, 2004: 22- 26).

Yalçın'a göre Ravenstein (1985) belirttiği göç kanunları kuramında kentleşme ve endüstrileşme olguları üstünde durmuştur. Yalçın (2004: 22)'a göre Ravenstein, endüstrileşmeye paralel gelişen iş imkânlarının ve ulaşım ağlarının insan gruplarını göçe yönelttiğini belirtmektedir. Yalçın'a göre Ravenstein, 1885 yılında yayımlanan Göç Kanunları çalışmasında yedi göç kanunu belirlemiştir. Yalçın'a göre Ravenstein belirlediği kanunlardan ilkinde *göç ve mesafeyi* dikkate almıştır. Yalçın, göç edenlerin genellikle kısa mesafeli yerleri tercih ettiği belirtilmektedir. Büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru gerçekleşen göçler yeni ve sürekli olan göç dalgalarını oluşturmuştur. Gelişen sanayi kentlerindeki iş imkânlarının çokluğu göçün boyutlarını belirlemiştir (Ravenstein 1985; akt. Yalçın, 2004: 23).

Yalçın, Ravenstein (1985)'in göç ve mesafe kanuna yönelik, göç ya kısa mesafede olan yerlere doğru gerçekleşmekte ya da sanayide gelişmiş bölgelerin ve ticaret bölgelerinin olduğu uzun mesafeli yerlere doğru gerçekleştiğini belirtmektedir (Ravenstein, 1985; akt. Yalçın, 2004: 24).

Konuya göç edilecek mesafe olarak bakıldığında zorunlu gerçekleşen ya da kitlesel boyutta gerçekleşen göçlerde gidilecek ülkelerin göçe yönelik mevcut politikaları, kültürel ve toplumsal yapıları, sunulan iş imkanları ile beraber göç edilecek yerleşim yerinin kısa veya uzun mesafede olması da önem arz etmektedir. Bu bağlamda Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen yoğun ve düzensiz göçte savaş koşulları altında zorunlu nedenlerden ötürü geldiği için sahip oldukları sosyal sermaye ve ekonomik sermaye uzun mesafeyi kat edecekleri bir göç yolu sunmamaktadır. Kısa mesafe olması açısından ve Türkiye'ye sınırı olması açısından Suriye'den göç eden gruplar daha çok sınıra en yakın mesafede olan il ve ilçeleri tercih etmişlerdir. Yakın mesafeye yığılmış olan Suriyeli göç edenler belirli süre zarfından sonra iş imkanlarının daha fazla olduğu sanayi şehirlerine yönelmişlerdir.

Göç ve mesafeye göre göçmenler uzaklık ve yakınlığa bağlı olarak öncelikle yakın mesafeyi tercih eder daha sonra uzak olan yerleşim yerine gitmeyi tercih eder. Ulaşım ağları, iletişim ağları ve ekonomik ilerlemeler ve gelişmeler göçe hız kazandırmaktadır. Göç ve mesafe bağlamında göç kararında ekonomik kaygılar, uzaklığın oluşturacağı ekonomik maliyetler ve riskler, uzaklığın getireceği güvenlik kaygısı bugünde geçerliliğini korumaktadır.

Göç edecek olanlar öncelikle kendinden önce giden grupların ya da kişilerin deneyimlerinden haberdar olarak harekete geçerler. Kendinden önce gidenler üzerinden geliştirdikleri iletişim ağıyla göçe eğilimleri artar.

Yalçın, Ravenstein (1985)'in Göç kanunlarını oluşturan ikinci aşamanın **göç ve basamakları** süreci olduğunu belirtmektedir. Bu süreçte, bireyleri buldukları yerleşim yerlerine yakın kentlere çeken etkenler, ticaret alanları ile sanayileşmenin gelişmesi ve hızlı ekonomik büyümedir. Kente göç edenlerden dolayı kentin seyrelen çevresini oluşturan bölgeler daha uzak olan yerlerden göç edenler ile doldurulur. Uzak bölgelerden göç edenlerin yerleşim yerlerinde oluşturduğu seyreلمeyi ise o yerleşim yerlerine yakın olan insanlar göç ederek doldurmaktadır. Bu bağlamda oluşan basamaklar kentin kattığı avantajları göz önünde bulundurarak kente göç etme konusunda meyilli olacaktır ve göçün ülke içinde yayılmasını sağlayacaktır. Göç eden grupların seyrelttiği yerleşim alanlarını alt basamaktaki diğer göçe eğilimli olan gruplar doldurur. Örneğin kentten başka kente göç eden grupların boşalttıkları alanları köyden kente göç eden başka gruplar doldurmaktadır (Ravenstein 1985:167-235; akt. Yalçın, 2004: 24).

Yalçın'a göre göç kanunlarında üçüncü aşamayı oluşturan süreç **Yayılma ve emme süreci**dir. Yalçın, Ravenstein (1985)'in kanunlarına göre göç edenlerin genel olarak, kentteki gelişmiş ekonominin ve ticaret alanlarının sağladığı faydadan payını alabilmek ve daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için göç ettiklerini belirtmektedir. Hızlı şekilde gelişen sanayi ile ortaya çıkan işgücü ihtiyacı göçü kentteki sanayi merkezlerince emilmekte ve sömürülmektedir (Ravenstein, 1985: 167- 235; akt. Yalçın, 2004: 25).

Yalçın'a göre yayılma ve emme sürecinde kentin sunduğu yaşamdan ve işleyişten payını almak isteyen göçmenler hızlı bir yayılma sürecine girmektedir. Ticari faaliyetten payını alan göçmen aynı zamanda sanayide ihtiyaç duyulan boşluğu da doldurmaktadır (Yalçın,2004: 25- 26).

Yalçın, göç kanunlarının dördüncü aşamasında Ravenstein'in göçün zincirleme gerçekleştiğini ifade ettiğini belirtmektedir. Yalçın'a göre Ravenstein, bir defa başlayan göçün devam eder hale gelmesine göç zincirleri aşaması adını

vermektedir. Göçü tetikleyen etkenler göz önüne alındığında her göç yeni bir göç dalgasını kendi ardından oluşturur (Ravenstein, 1985; akt. Yalçın, 2004: 26). Bu bağlamda Suriye'den Türkiye'ye doğru yönelen zorunlu göç dalgası önce gruplar halinde gelenlerden oluşmuş ve iç savaşın şiddetli boyutlara ulaşmasıyla beraber her gelen grubun ardından zincirleme olarak gerçekleşen göç yolculuğu başlayarak kitlesel hale gelmiştir.

Yalçın'a göre Ravenstein (1985), ilk dört aşamada göçün zincirleme geliştiğini ve basamaklar halinde yayıldığını belirtmiştir. Beşinci aşamada ise uzun mesafeli olan basamaksız olan ve doğrudan gerçekleşen göçü tanımlamaktadır. Beşinci göç kanunu aşamasına göre göç edenler basamaksız olarak doğrudan endüstri ve ticaret merkezi olan kentlere yönelirler (Ravenstein, 1985; akt. Yalçın, 2004: 27).

Yalçın, Ravenstein (1985)'in kırdan ve kentte yaşayanların göç etme eğilimleri üzerine kent ve kır yerleşimcileri arasında farklar olduğunu ifade ettiğini belirtmektedir. Bu bağlamda yazara göre Ravenstein, kırsal yerlerde yaşayanların, kent yerleşim biriminde yaşayanlardan daha çok göçe eğilimli olduğunu belirtmektedir (Ravenstein 1985; akt. Yalçın, 2004: 28).

Kırdan kente doğru yönelen göç, kent yerleşim biriminde yaşayan nüfusu göç ettirmeye zorlamamaktadır. Fakat kırsal alandan yine kırsal alana doğru gerçekleşen göçte kırsal alanda yer alan insanları yerinden ederek göçe itmektedir (Yalçın, 2004: 29).

Yalçın, Ravenstein (1985)'in kadınlar ve erkekler arasında göç eğilimi konusunda fark olduğunu ifade ettiğini belirtmektedir. Kadınların göç etme eğilimi daha fazladır fakat daha çok kısa mesafeli olan iç göçlere yönelmektedirler. Erkekler ise uzun mesafeli ve yurtdışı göçlere eğilim göstermektedir (Ravenstein 1985; akt. Yalçın, 2004: 28).

Yalçın'a göre Ravenstein (1985)'in belirttiği doğrudan göçte ise daha çok basamaksız ve doğrudan gerçekleşmesi hedeflenen yerleşim birine yani ticaret ve endüstri merkezlerine göç edilmektedir. Buraya kadar Ravenstein'in göç kanunları

göçün sanayi ve ticaretin geliştiği noktalara doğru olduğu yönündedir (Ravenstein, 1985; akt. Yalçın, 2004: 29).

Yalçın'a göre göçün altıncı kanununda Ravenstein'in belirttiği kentten kente yönelik göçte eğilimin az olduğu ve kırdan kente göçte daha çok eğilim olduğu yönündeki iddiası göç basamaklarını doğrulamaktadır. Kırdan kente göç deneyimi, önceki göç edenlerin deneyimlerinden yola çıkarak göç etmeye itmektedir. Kentten kente yapılan göçler, göç edilen kentin dokusunda çok fazla farklılık göstermese de kırdan kente göç yeni yerleşim alanları açma, toplumsal uyum ve ekonomik paydada ucuz iş gücü olma açısından kentte farklılık yaratmaktadır (Ravenstein 1985; akt. Yalçın, 2004: 30).

Yalçın'a göre Ravenstein (1985)'in yedinci kanununda kadınların göçte daha fazla eğilimi olduğu belirtilmektedir. Kadınların göçte eğilimi aynı zamanda kadınların kentin sunduğu imkânlardan yararlanma ve kadınların belirlenmiş rollerin dışına çıkarak kamusal alanda kendine yer açma eğilimi olarak da okunmalıdır. Kadınların ucuz iş gücü olarak görülmesi, kadınların ev içi ekonomiye katkıları olarak kamusal alandaki deneyimleri aynı zamanda kamusal alana dâhil olmasında ilk basamaktır (Ravenstein 1985; akt. Yalçın, 2004: 30- 31).

Yalçın, Ravenstein (1985)'in uluslararası göç konusunda insanları harekete geçiren faktörlerin endüstriyel ve kentsel gelişim ile ekonomik anlamda daha iyi yaşama arzusu olduğunu belirtmektedir. Yazara göre Ravenstein, bu iki faktörün göçün sürekliliğini, çoğalmasını sağladığını ve bu faktörler dışında kalan diğer faktörlerin çok etkili olmadığını belirtmektedir. (Ravenstein 1985; akt. Yalçın, 2004: 31).

Yalçın'a göre Ravenstein (1985)'in ortaya çıkarmış olduğu kanunlar bulunduğu döneme ait olup ekonomik koşullar hakkında bilgiler sunmaktadır fakat küresel çapta yaşanan karmaşık ve çok boyutlu olan göç olgusunu anlama konusunda eksik kalmaktadır. Ravenstein'in ortaya koyduğu göç kanunlarına yönelik daha çok insanların tercihlerine dayanarak gerçekleştiği ve tarihsel yaklaşılamayacağı konusunda eleştiri getirmişlerdir. Ravenstein'in teorisine göre göç edenlerin gideceği

yerde maliyet ve kazanç hesapları yaparak rasyonel kararlar aldıklarını düşünmektedirler (Ravenstein 1985; akt. Yalçın, 2004: 32).

Miller ve Castles (2008)'e göre göçe iten etmenler arasında genellikle kötü yaşam koşulları, gelirin düşük olması, hayat standartlarının düşük olması, ekonomik fırsatların olmaması, siyasi baskıların olması gibi nedenler bulunmaktadır. Göçün çekici etmenleri arasında ise işgücü talebi, iyi kazanç, yeni ekonomik olanaklar ve siyasi özgürlük gibi nedenler yer almaktadır. (Castles ve Miller, 2008; akt. Yalçın, 2004: 32).

1.2.1.2 İtme Çekme Kuramı

1966 yılında Everett Lee (1966)'nin formülünü ve içeriğini yazmış olduğu İtme Çekme kuramı daha sonraki yıllarda çeşitli katkılarla geliştirilmiştir. Ravenstein (1985)'in belirlediği göç kanunlarına atıfta bulunan Lee göçten ziyade göçmene odaklanan anlayışa karşı göçmenin konumunun göz ardı edilmemesiyle beraber göçe odaklanılması gerektiğini belirtmiştir (Lee, 1966; akt. Çağlayan, 2006: 72).

Lee (1966), göçlerin karakteristik özelliklerini belirleyerek göçün itici ve çekici olduğu faktörleri açıklamak için dört faktörden yola çıkmaktadır. Lee (1966), bu faktörleri yaşadıkları yere ilişkin faktörler, gitmeyi düşündükleri yere ilişkin faktörler, bireysel faktörler ve karşılaşılabilecek engeller olarak sıralamaktadır (Lee, 1966; akt. Yalçın, 2004: 30).

Lee (1966), göç eden bireyin algılarına etki eden faktörleri '*artılar ve eksiler*' olarak ikiye ayırır. Lee (1966)'nin kuramındaki eksiler olumsuz faktörlere, artılar olumlu faktörlere denk gelmektedir, nötr değerler ise olumsuz veya olumlu olarak herhangi bir katkı sağlamayan etmenlerdir. Artılar çekme etkisini, eksiler itme etkisini ifade etmektedir. Lee (1966)'nin kuramı göçü ortaya çıkaran itici- çekici faktörler konusundaki çalışmalarda temel bir çerçeve olarak kullanılmıştır (Lee, 1966; akt. Kaygalak, 2009: 14).

Sosyal yapı içinde itici (olumsuz) faktörler ve çekici (olumlu) faktörler göreceli ve kişisel olarak değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla cinsiyet, yaş, ırk, etnik köken, eğitim gibi faktörlerin sağladığı avantajlar ve dezavantajlar çekme ve itme

kuramı için önemlidir. Demografik unsurların oluşturduğu kişisel avantajlar ve dezavantajlar, hangi süreçler içinde hangi bağlamlar içinde ele alınıp değerlendirildiği diğer önemli noktalardan biridir. Çok boyutlu ve karmaşık olan sosyal gerçeklikler İtme çekme faktörlerini etkilemektedir. Mutlak itici ve çekici etmenler olmadığından dolayı yaşanan yerdeki itme çekme faktörleri ile göç edilen yerdeki itme çekme faktörleri kendi içinde bir bütün olarak ele alınmalıdır (Çağlayan, 2006: 73).

Türkiye'ye doğru gerçekleşen yoğun ve düzensiz Suriye göçüne bakıldığında savaş ve çatışma ortamı en büyük itici neden olarak görülürken ekonomik sorunlar, işsizlik sorunları, istihdam sorunları, aidiyet ve kimlik sorunları, güvenlik ve hayatını devam ettirme endişesi, siyasi sorunlar gibi nedenlerde itici nedenler arasındadır. Çekici gerekçeler ise güvenli yaşam alanı arayışı, sunulan iş imkanları, ülkelerin göçe yönelik esnek politikaları ve açık kapı politikası, mesafenin yakınlığı, göç ederken göç güzergahında büyük sermaye ihtiyacı duyulmaması gibi faktörlerdir.

Lee (1966), göçü belirlerken *kişisel olan etkenler* ve *kişisel olmayan etkenler* ortaya koymaktadır. Lee (1966), itme çekme kuramında özellikle yaşanan yer ile göç edilecek yer arasındaki mikro ve makro düzeyde engelleyici etkenleri dikkate almaktadır. Lee (1966)'ye göre mikro faktörler genel olarak kişisel farklılıkları dikkate alır. Yazara göre göçü engelleyen Mikro faktörler, göçün yaratacağı sosyal belirsizlik durumu, hukuksal işlemler, göçün mesafesi, ulaşım imkânları gibi çeşitli faktörleri içerir. Yazar göçü engelleyici makro faktörlerin göçmenlerin karşılaşılabileceği daha üst düzeydeki faktörler olduğunu belirtmektedir. (Lee, 1966; akt. Çağlayan: 2006: 74).

Mikro sosyolojik teori de göç olgusuna bireysel ölçekte bakmaktadır ve gidiş göçü ile dönüş göçünü, bireyin kararına dayanan gönüllü yer değiştirme hareketi olarak görmektedir. Güven (1992)'e göre bireyin içinde bulunduğu çevresel koşullar ve imkânlar göz önünde bulundurularak kendisine sağlayacağı ekonomik faydaları ve zararları hesaplaması sonucunda iradesine dayanarak yer değiştirmesi göç olarak nitelenmektedir. Mikro sosyolojik kuramlarda, bireylerin göç kararı, gidiş dönüş motivasyonları, uyum davranışları ve göçle gelen nüfusun çevre üzerindeki etkileri incelenmektedir (Güven, 1992: 10). Bu kuramın doğruluğunu destekleyenlere göre,

toplumsal ve ekonomik refah artırılırsa göçün önü alınabilir (Bayraklı, 2007: 8). Özetle göç kararını alan bireyin kendidir ve göç kararını alan birey çevresel koşulları dikkate alarak riskler ile maliyetleri hesaplamaktadır.

Göçmenler göç etmeden önce yaşadıkları yerleşim birimindeki olumlu ve olumsuz faktörleri bilmektedir. Bundan dolayı göç edecekleri yerleşim birimindeki itici ve çekici faktörlerin ayrımını yapabilmektedirler. Göç ettikleri yerleşim birimine belirli süre yerleşen göçmenler başka bir yere göç etmek için beklentilerin ve var olan risklerin değerlendirmelerini yaparlar. Belirsizlik durumu göçmenleri buldukları yerde bekleme yapmaya tabi kılar ve bir sonraki göç hareketinden alıkoyar. Bu bağlamda Suriye'den göç edenler daha çok kendinden önce göç etmiş olan grupların deneyimleri üzerinden göçe dair bilgi edinerek hareket etmektedir. Bu durumda göç edecekleri yerleşim yerindeki riskler ve olanaklar göz önünde bulundurularak hareket edilmektedir.

1.2.1.3. Petersen'in Beş Göç Modeli

İtme çekme faktörlerinin sebeplerini inceleyen bir diğer göç kuramcısı William Petersen'dir. Petersen (1958), tarihsel döngüden dolayı belirli zaman aralığında göçe neden olan itme faktörlerinin başka bir zaman aralığında çekme faktörü olarak karşımıza çıkacağını belirtmektedir. Ekonomik durumun göç için her zaman önemli olduğunu kabul eden Petersen (1958), ekonomik dalgalanmaların alt, orta ve üst sınıfı kendi sınıfsal yapısına göre farklı şekilde etkileyeceğini ve sınıfların duruma farklı tepkiler vereceğini belirtmektedir (Petersen, 1958; akt. Çağlayan, 2006: 75).

Petersen (1958)'in göç tiplerinden ilki, ***İlkel (primitive) göçler***dir. İlkel göç tipi, itici etkilerden yani doğal afetler, kuraklık, kötü hava koşulları gibi fiziksel zorluklardan dolayı gerçekleşen göçlerdir. Petersen'a göre göçebe toplulukların belirli zaman aralıklarında gerçekleştirdiği yer değişiklikleri de bu göç grubuna dâhildir (Petersen, 1958; akt. Çağlayan, 2006: 75).

Petersen (1958)'in ikinci göç modeli ***zoraki ve yönlendirilen göç***tür. Bu göç tipinde ayırt edici olan özellik sosyal durumun oluşturduğu baskıdır. Göçmenler, göç

etme kararlarında kendi tercihleri doğrultusunda hareket ederler. Sosyal bir baskıyla karşı karşıya kalan göçmenler göç etme kararı noktasında kendi iradelerini kullanarak hareket ediyorsa bu yönlendirici göç anlamına gelmektedir. Ancak kendi inisiyatifleri dışında geliyorsa bu zoraki göç olarak değerlendirilmektedir. Suriye'den gelen göç dalgası da savaş ortamından kaçmanın diğer bir adı olduğu için kendi istekleri ve inisiyatifleri dışında gelişen, bir baskının ve mecbur bırakılmanın sonucunda gerçekleştiği için zoraki göç içinde değerlendirilmesi mümkündür (Petersen, 1958; akt. Çağlayan, 2006: 76).

Petersen (1958), *Serbest (free) göç modelinde* bireyler ve toplumlar üzerinde her hangi bir itici faktör veya zorlayıcı durum söz konusu değildir. Petersen (1958)'in serbest göç tipinde bireysel tercihlerle ilerleyen göçmen kendi kararını vererek ona göre hareket etmektedir (Petersen, 1958; akt. Çağlayan, 2006: 76).

Petersen (1958)'in son göç modeli *Kitlesel (mass) göç modelidir*. Petersen (1958), ulaşım imkânlarının ve teknolojinin gelişmesiyle beraber kitlesel göçlerin gerçekleştiğini ifade etmektedir. Kitlesel göç tipini diğer göç tiplerinden ayıran en belirgin özellik, göçün kolektif olmasıdır. Serbest göçmenler genellikle göç ettikleri yerin farklı yaşam koşullarını benimseyerek göçmen ağı üzerinden bu bilgileri ve deneyimleri diğer göç edecek gruplara aktarırlar (Petersen, 1958); akt. Çağlayan, 2006: 77). Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göçlerde gelen gruplar hemşerilik ilişkileri gereği ve aynı mağduriyetin vermiş olduğu sonucun ortak paydasını oluşturdukları için kolektif bir bağla hareket ederler ve ilişki içinde oldukları için kendi aralarında göçe dair bir bilgi akışı söz konusudur. Bu durumda göç edenlerin kendi deneyimlerini aktararak göçün devamlılığını sağlamaktadır.

1.2.1.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Kesişen fırsatlar kuramı, bireyleri göçe iten karar ve bu kararın sebepleri üzerinde durarak sosyal aktör olan göçmeni öne çıkarır. Stouffer (1940)'ın ortaya koyduğu bu kurama göre göç olgusunda göç edilen yerde bulunan imkanlar, imkanların yeterliliği, göç edilecek mesafe önemlidir. Stouffer (1940)'a göre, göç analizlerinde çekici etkiler ve mesafe üzerinde daha fazla durulmalıdır. Stouffer (1940)'a göre göç edecek gruplar göç edecekleri yerleşim birimindeki çekici

faktörleri göz önünde bulundururken mesafeyi dikkate alırlar. İş imkânlarının çokluğu, çekici faktörlerin fazlalığı, mesafenin kısa olması göç edecek kişi ve grupların artmasına neden olur (Stouffer, 1940; akt. Yalçın, 2004: 72).

Bu kuram, mesafeyi dikkate aldığı için karşılaşılan zorluklar ve sıkıntılar bağlamında uluslararası göç için önemlidir. Uluslararası göçte ulus-devletlerin sınırlarına geçerken kat edilen mesafede yaşanan zorluklar dikkat çekmektedir. Her mesafe ve her sınır aynı zamanda bir güvenlik mekanizması ve kontrol mekanizması gerektirmektedir. Suriye’den gerçekleşen göçe baktığımızda yasal yollarla giriş yapanların yanı sıra yasal olmayan yollarla Türkiye’ye giriş yapanlar ve yasal olmayan yollarla üçüncü ülkeye geçmeye çalışanlar bir çok güvenlik problemi yaşamaktadırlar. Bunların en başında da can güvenliğini tehlikeye atmış olmaları gelmektedir. Sınırdan geçişlerde yaşanan askeri kontroller ve müdahaleler bu zorluklardan bazılarıdır. Aynı zamanda göçün aktörü olan özne için Suriye’den Türkiye’ye gerçekleştirdiği göçte Türkiye’nin göç politikaları, sunduğu imkanlar ve güvenli bir yaşam sahası sunması göçün yoğun olmasındaki en çekici faktörlerdir.

1.2.1.5. Merkez Çevre Kuramı Teorisi

Yaygın kullanılan göç kuramlarından biri de Andre Gunder Frank, Samir Amin, Immanuel Wallerstein, gibi düşünürler tarafından geliştirilen **Merkez Çevre (center-periphery) kuramı** diğer adıyla **Bağımlılık Okuludur**. Bu kurama göre dünya, birbirine ekonomik anlamda bağımlı olan merkez ve çevre olarak ikiye ayrılmıştır. Merkez çevre kuramı, ulus-devlet ve kapitalizm aracılığıyla modern dünyada işleyişini sürdürmektedir (Çağlayan, 2006: 78-79).

Günümüzde Ekholm, Friedman, McNeil, Gills ve Frank gibi düşünülere göre görüntü olarak imparatorluk ya da sömürgecilik yeni haliyle farklı olabilir ama dünyada tek bir sistem vardır o da ‘dünya sistemi’dir.

Wallerstein, Frank ve Gills’in söz ettiği dünya sistemi kavramı yerine Dünya Sistemleri kavramının kullanılması gerektiğini belirtmiştir (Wallerstein, 2003: 531–532).

Wallerstein (2000: 134)'a göre, ekonominin ve diğer yapıların belirleyicisi olan en temel unsur kapitalizm ve kapitalizmin farklı görüntüleridir.

Dünya sistemleri yaklaşımı, dünya ekonomisindeki eşitsiz ekonomik dağılımı ve siyasi güç dağılımını vurgulamaktadır. Dünya sistemleri yaklaşımı göçü sermaye alanı için ucuz emek hareketi olarak açıklamaktadır. (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 39).

Wallerstein'ın merkez-çevre yaklaşımında, sosyal ve ekonomik anlamda gelişmiş, kapitalist ilişkiler biçimini benimsemiş olan ülkeler merkez olarak nitelendirilirken çevre ülkeler, kapitalist sistemle çevrenmiş merkez ülkelere bağımlı olan ülkeler olarak nitelendirilmektedir. Merkez ülkelerin var olan kapitalist birikimlerini geliştirmek ve daha iyi duruma gelmek için çevre ülkelere ihtiyaçları vardır. Çevre ülkeler ise kapitalist gelişim süreçlerini tamamlamak için ve ekonomik durumlarını yükseltmek için merkez ülkeler ile ilişkilendirilirler (Çağlayan, 2006: 79).

Zolberg (1983: 9), geçmişte yaşanan göçlerin ve günümüz göçlerinin, özellikle de yakın zaman işgücü göçlerinin, çevreden merkez ülkelere doğru olduğunu belirtmektedir.

Abadan-Unat'a göre de kapitalizmin bir sonucu olarak çevreden merkeze doğru bir göç akımı söz konusudur. "Dünya sistemleri kuramına göre uluslararası göç, kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmelerinin doğal sonucudur. Çevre bölgelerdeki toprak, hammadde ve emek dünya pazarlarının denetimi altına girdikçe göç akımları oluşmakta, bunların önemli bir kısmı dış ülkelere doğru yönelmektedir" (Abadan-Unat, 2002: 15).

Merkez çevre kuramına göre göçmen kabul eden merkez ülkeler ucuz iş gücü ihtiyacını karşılamak için göçmen kabul eden politikalar izlemektedir. Çevre ülkelerden merkeze ülkelere düşük ücretle çalışmayı kabul ederek giden vasıflı ve vasıfsız işçiler, üretim maliyetini düşürmektedir. Aynı zamanda ucuz işgücünü karşılamak için kadın ve çocuk işçiliğine ihtiyaç duymaktadırlar. Kadınlar ucuz işgücü alanıyla beraber toplumsal yapıda değişim ve dönüşüme neden olmaktadır.

Sanayi merkezlerine doğru olan göçle birlikte geleneksel yaşam ve geleneksel üretim tarzından kopuş gerçekleşmektedir.

Küreselleşmeyle ortaya çıkan rekabet ortamında en fazla suiistimal edilen çocuk ve kadın emeğidir. İstihdam alanında genelde daha düşük ücretlerle kadınlar tercih edilmektedir. Örneğin rekabetin fazla olduğu alanlardan biri olan tekstil alanında çocuksuz kadınların ve kız çocuklarının tercih edildiği gözlenmiştir (Sayın, 2001: 12). Suriye'den gerçekleşen kitlesel göç hareketine bakıldığında yoğunluklu olarak göç eden öznelerin ucuz iş gücünü oluşturduğu ekonomik eşitsizliği daha da derinleştirdiği görülmektedir. Bu çalışmada görüşme verilerinden elde edilen sonuçlara bakıldığında Suriye'den göçle gelen ve yüksek sermaye sahibi olmayan bireylerin daha çok enformel sektörde bulunduğu görülmektedir. Suriye'den göç edenlerin genellikle vardıkları ülkede ikincil sektörde ucuz iş gücü olarak çalıştıkları ya da çalışma izni olmadığı için kayıt dışı çalıştıkları görülmektedir. Aynı zamanda Suriye'de çıkan iç savaşta ekonomik ve siyasi olarak güçlü devletlerin kontrolünde gerçekleşen bir savaş ortamı söz konusu olduğu için merkez ülkelerin çıkarları ön plandadır.

Toksöz (2006: 20) çevreden merkeze doğru olan aynı zamanda çevreden yine kendi içerisinde gerçekleşen göç için “bir kez açılan göç musluğunu kolayca kapatmak artık mümkün olmamaktadır” der.

Makro sosyolojik kurama göre ise göç, toplumsal bir olay olduğu için toplumsal koşullar ile devlet politikaları göç üzerinde önemli derecede etkilidir. Makro sosyolojik teoriye göre göçü konu edinen ülkelerin ekonomik olarak göçten ne ölçüde etkilendiği üzerinde durulmalıdır. Makro sosyolojik kuramda iki model söz konusudur. İlk model liberal ekonomi görüşüne dayalı makroekonomi teorisi olarak görülen dengeli büyüme modelidir. Bu modele göre uluslararası göçün temelinde ekonomik nedenler bulunmaktadır. İkinci model, merkez-çevre modelidir. Bu model, gelişmiş ülkeler ile geri kalmış çevre ülkeler arasındaki ilişkiler sonucunda göz önüne çıkan eşitsiz gelişmenin çözümlenmesidir (Güven, 1997: 15-16).

Makro sosyolojik yaklaşım modeline göre, düşük ücretli bir ülkeden ücretlerin yüksek olduğu bir ülkeye göç edilmesiyle iki farklı ülke arasındaki ücret

düzeiyi dengelenebilir (Dişbudak, 2004: 86). Güven (1992: 17)'e göre ise çevre ülkelerin rekabet yeterliliği olmadığı için Merkez ülkelerin gelişme durumuyla ilişkili olarak çevre ülkeler merkez ülkelere bağımlı halde olacaktır. Bu durumda geri kalmış ülkelerin kaybı gelişmiş ülkelerin kazançlarında daha fazla olacaktır. Güven (1992: 17)'e göre uluslararası işçi göçü, göç veren ülkelerin, gelişmiş ülkelere kaynak aktarımı olarak görülmektedir.

Kaygalak'a göre göç 'dengeleyici' bir mekanizma değil aksine göç olgusu azgelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere insan kaynağının akmasıyla bölgeler arası dengesizliği derinleştirmektedir. Kaygalak'a göre göçün devamlılığına neden olan unsur, ilk göç hareketlerinin daha sonraki göç hareketlerini kolaylaştırması ve 'çoğaltan etkisi' yaratmasıdır. İlk göçler, arkalarından gelecek göçleri çoğaltacak biçimde göç kararının verileceği toplumun yargılarını değiştirmekte ve göçe daha uygun hale getirmektedir. Kaygalak, bireylerin hareketliliğine neden olan, çoğaltan işlevi gören altı sosyo-ekonomik faktörden söz eder: gelir dağılımı, toprak dağılımı, tarımın örgütlenmesi, kültür, insan kaynağının bölgesel dağılımı ve işin toplumsal anlamı. Bu faktörler göçü veren ve göçü alan bölgelerde toplumsal, ekonomik ve kültürel anlamda dönüşümlere yol açmaktadır (Kaygalak, 2009: 14-15).

Bağımlılık Okulunun önde gelen isimlerinden Alejandro Portes (1993)'e göre bireyler çok çeşitli nedenlerle göç ederler. Denge kuramına yönelik eleştirisi, göçün gelişmiş ülkeler (center) ile azgelişmiş ülkelerde (periphery) aynı sonuçları doğurduğu düşüncesine yöneliktir. Portes (1993)'e göre kapitalist dünyada göç iki nedenden dolayı önem taşınmaktadır. Birincisi, göç insan kaynağı sağlayarak kapitalist gelişmenin önünü açmaktadır. İkincisi, göç azgelişmiş ülkelerde çalışan insanlara içinde buldukları sınırlılıkları iyileştirebileceği bir yol olmasıdır (Portes, 1993; akt. Kaygalak, 2009: 17).

1.2.1.6. Göç Sistemleri Kuramı

Uluslararası ilişkiler bağlamında Göç sistemleri kuramı politik ve ekonomik temelli geliştirilen bir kuramdır. Göç sistemleri kuramına göre iki veya daha fazla ülke karşılıklı bir şekilde göçmen değişimiyle bir ilişkiler zinciri oluşturmaktadırlar. Göç sistemleri yaklaşımına göre, mikro yapılarda ve makro yapılarda karşılıklı

girdikleri etkileşimin bir getirisi vardır. Bu bağlamda spektrumun bir ucunda kurumsal faktörleri gösteren makro yapılar bulunurken, göçmenlerin ait olduğu davranış kalıpları, inanışlar ve kendi aralarında kurdukları etkileşim ağları mikro yapıları göstermektedir (Çağlayan, 2006: 82). Türkiye'ye gerçekleşen Suriye göçünde göç edenlerin ülke olarak Türkiye'yi veya kentlerinden bazılarını tercih etmesinde sınıra yakın mesafede olması, siyasi, toplumsal, kültürel, sosyal, etnik benzerliklerin olmasının, sınıra yakınlıktan dolayı akraba ilişkileri geliştirmiş olmalarının, aşiret bağlarının olmasının, aralarında ticari ilişkilerin olmasının etkisi çok büyüktür.

Göç sistemleri kuramında göç alan ülke ve göç veren ülke arasında iktisadi, politik, kültürel bağlara dayalı bir ilişki mevcuttur. Bu ilişki ağları sosyal hareketlilik olan göçün organizasyonu kolaylaştırmaktadır.

Göç sistemleri teorisine göre göç edenler karşılıklı ilişki içinde olmaları sonucunda kendi aralarında yerleşim sorunları ve göçle baş etmek için enformel sosyal ağlar kurmaktadır. Bu sosyal ağların oluşmasını sağlayan referans noktaları kültürel sermaye ve sosyal sermayedir (Çağlayan, 2006: 83).

Marks (1933)'in sermayeyle ifade etmeye çalıştığı konu parasal durumlar değildir. Marks'a göre sermaye yalnızca parasal durum değil, burjuva olmanın koşullarını sağlayan her şeydi. Marks, sermaye kavramını, biriktirdiği sermayeyle burjuvaya burjuva olmasını sağlayan donanımlar, taşınmaz varlıklar, binalar, makineler ve benzer fenomenler içinde ele alarak değerlendirmektedir. Kapitalist üretim tarzı ve artı değer yaratılmasıyla işçilerin sömürülmesi durumu sermaye birikimini ortaya çıkarmaktadır (Marks, 1933: 245).

Bourdieu'ye göre sermaye kavramı 'sosyal' olan bir tanıma büründürülmüştür. Bourdieu'ye göre karşılıklı tanınmaya, karşılıklı kazanmaya ve kalıcı ilişki ağlarının oluşturulmasına yönelik potansiyel kaynakların tümü sosyal sermayeyi içermektedir. Bourdieu için sosyal sermaye, kişinin bir toplumsal alana katılımıyla bu alan içerisinde rekabet ortamının sunduğu özel kazançlara sahip olmayı sağlayan kaynaktır. Bourdieu için sosyal sermaye, yararlı 'destekler' sağlayan toplumsal ilişkilerin oluşturduğu sermayedir. Sosyal sermaye, herhangi birinin

toplumsal açıdan önemli bir konuma sahip olmasıdır, hem para değeri olan hem saygınlık değeri olan bir konumda olmasıdır. Bourdieu, sermayeye çıkar ve yarar sağlayan roller yüklemektedir Bourdieu'ye göre, dünyayı açıklama çabamız bir tutarlılık ve birlik kazanma arzumuzda yatar. Gündelik eylemler sadece bilinçli niyetlerle açıklanamamaktadır ve toplumsal süreçlere bakıldığında karmaşık ve soyut olmakla beraber medyatik manipülasyonlar aracılığıyla yönetilmemektedir. Görece özerkleşen veya farklılaşan alanlardan oluşan toplum, farklılaşan sermaye yapıları aracılığıyla yönlendirilmektedir (Bourdieu, 2006: 168).

Bourdieu'nun çalışmalarında dört tür sosyal güçten veya sermayeden bahsedilmektedir. Bu sermaye çeşitlerinden ilki ekonomik sermayedir. Bireylerin sahip oldukları maddi değerler ya da para, Ekonomik sermaye olarak ifade etmektedir. Bu sermaye çeşidinde Marx (1933)'ın ifadesiyle, sahip olunan sermaye ve sermayenin sağladığı faydalar söz konusudur. Bourdieu'ya göre ikinci sermaye çeşidi ise, kültürel sermaye adı verilen toplum açısından yüksek olduğu kabul edilen mevcut değerler üzerine bilgi sahibi olma durumudur. Örneğin, prestijli bir üniversiteden alınan diploma kültürel sermaye için önemlidir. İşçi ailesine mensup bir çocuğun eğitim olanaklarından yoksun olması ve başarısız olması ile orta sınıf bir aileye mensup çocuğun en iyi eğitim fırsatlarından yararlanabilmesi bu sermaye çeşidinin sonucudur. Bourdieu'ye göre kendini tarafsız gösteren okullarda yapılan değerlendirmelerin, sahip olunan sosyal ve kültürel becerilerin doğal yeteneğe dayandığı eşitsizliğin sonucu gibi gösteren statülerin, eğitim alanındaki eşitsizliği meşru kıldığını belirtir. Bourdieu'a göre kültürel sermaye, inşa edilmiş olan toplumsal uzama göre “dini sermaye”, “bürokratik sermaye”, “politik sermaye”, “eğitimsel sermaye” gibi farklı şekillere girebilmektedir. Bourdieu'ye göre inşa edilen kültürel sermaye, bedenselleşmiş hali, nesnelleşmiş hali, kuramsallaşmış hali ile var olur (Bourdieu, 2006: 172).

Sosyal sermaye, norm, güven ve ağlardan oluşan ortak hareket etmeyi arttıran, uzun süreli olan ve uygun koşullar oluştuğunda tekrar ortaya çıkan bir olgudur. Sosyal sermaye, sorumlulukların ve beklentilerin içinde olduğu sosyal ilişkiler, normlar ve bilgiler olarak açıklanmaktadır. Özetle sosyal sermaye sosyal ilişkilerle ortaya çıkan ve bireylerin yalnız başına ulaşması (Göker, 2007: 282).

Kaygalak'a göre göç olgusu daha mikro düzeyde ve Bourdieu (2006)'nın çıkar ve fayda sağlayan sermaye yaklaşımıyla ele alınacak olursa bireylerin göçe yönelik maliyetleri ve kazançları hesaplaması ile göç kararını aldığını ve bunun akılcı (rasyonel) bir yatırım kararı olduğunu belirtmektedir. Kazançlar, parasal ve parasal olmayan diye ikiye şekilde ele alınmaktadır. Parasal olmayan kazançlar mekânsal seçimlerin sonucu olarak ortaya çıkan daha çok psikolojik yararlarıdır. Benzer biçimde maliyetler de 'parasal ve parasal olmayan' diye ikiye ayrılır. Örneğin; ulaşım maliyeti, iş değişikliğinin bazı durumlarda yeniden eğitim gerektirmesi sonucunda oluşan eğitim gideri parasal maliyetleri içinde yer alırken, tanıdık bir çevreden ayrılmak, kendi dili ve kültüründen kopmak ve yeni alışkanlıklara ve sosyal normlara uyum sağlamak da parasal olmayan maliyetleri oluşturmaktadır (Kaygalak, 2009: 15).

Fayda, maliyet, sermaye, beklenti analizi yapan benzeri bir model de Wolpert (1965) tarafından geliştirilen Davranışsal Model/ Önem Eşiği Modeli'dir. Bu teoride göç kararı veren birey göç etme ya da etmeme durumuna mekânsal karşılaştırmaları yaparak karar vermektedir. Göç edilecek yerdeki bilgi sübjektif ve sınırlı olacağı için sermaye rasyonel olarak hesaplanmaz. Göç eden bireylerin faydaya ve beklentilere göre bir eşik tahayyülleri vardır. Bu durum için bireylerin ya da hane halklarının yaşam yerlerini değiştirmeyi düşündükleri eşik olarak "Memnuniyetsizlik eşiği" kavramı kullanılmıştır (Özcan, 2017: 203).

Faist (2000) ise göç sistemleri kuramını sermaye ve maliyetlerden farklı olarak ağ kuramı ile makro bakışa ait bir yaklaşım olan dünya sistemleri kuramı arasında bir bağlantı veya geçiş kuramı olarak görmektedir. Faist, mikro yaklaşımı ön plana alarak, temel araştırma nesnesi olarak göçmenlik durumunu ve göçmen ağlarını ele almıştır. Faist'e göre göç sistemleri kuramının üç temel niteliği vardır. Göç sistemi, iki veya daha fazla mekanın içinde bulunan insan ve karşı insan akışıyla oluşan bir süreç olarak ilerlemektedir. Bu noktada Faist, uluslararası göçlerin yarattığı yeni bir alandan yani 'ulus aşırı toplumsal alanlar'dan bahsetmektedir (Faist, 2000; akt. Çağlayan, 2006: 87).

Faist (2000)'e göre göç sistemleri kuramının üç temel niteliğinin ilkinde kuramın insanlardan ziyade ülkeler arası bağlantılara yönelik getirdiği açıklamadır,

göç sistemleri kuramları genel olarak ülkeler arasındaki kolonyal bağlara güvenlik ve ticaret anlaşmalarına, bilgi, fikir, hizmet ve mal akışlarına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda uluslararası göç içindeki yüksek geri dönüş oranları sebebiyle anayurt ya da göç veren ülke yeniden göç alan bir ülke haline gelebilmektedir (Faist, 2000; akt. Çağlayan, 2006: 88).

Faist (2000)'e göre göç sistemlerinin niteliği ikinci yaklaşım ise kuramın daha çok göç sistemlerindeki göç süreçlerine yoğunlaşmasıdır. Göç hareketleri zaman içinde gerçekleşen ve birbirinin devamı halinde olan olaylar zincirini içeren aktif bir süreçtir. Göç hareketleri genellikle birbirine bağlı, döngü halinde olan, karmaşık ve kendi kendini değiştirip dönüştüren bir yapıya sahiptir. Göçün içerisinde ya da göç sürecinde meydana gelen bir değişimin bütün sistemleri etkilemektedir. Bu hipoteze örnek olarak bir kez başlayan uluslararası göçün kendi kendini besleyerek diğer göç edecek grupları harekete geçiren bir süreç hâline dönüşmesini gösterebiliriz (Faist, 2000; akt. Çağlayan, 2006: 89).

Göç sistemlerinin üçüncü niteliği ise daha çok göçe yönelik geliştirilen stratejiler üzerinde durulmaktadır. Göç alan ülkelerin kendi aralarındaki ekonomik eşitsizlikler, kabul etme siyasetleri gibi farklılık gösteren etmenler bağlamında göç kararı alan bireyler, göçün getireceği alternatifler, kalış veya gidiş süreçleri, göçe yönelik fikirlerini ve kararlarını ifade edebilme ve adaptasyon gibi çeşitli durumlara karşı başa çıkma stratejileri geliştirmektedirler (Faist, 2000; akt. Çağlayan, 2006: 87).

1.2.1.7. Neoklasik Kuram

Neoklasik yaklaşıma göre, göçün başlangıç noktası ülkeler arasındaki ücret farklılıklarıdır. Ülkedeki ücret düzeylerine etki eden ise emek ve sermaye miktarıdır. Ekonomik bağlamda emeğin yoğun olmasına karşın emeğin değerinin yani ücretlerin düşük olduğu görülmektedir. Gelişmiş ekonomiye sahip ülkelere yönelen işgücü göçleri, göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltmaktadır. Söz konusu modeller, ekonomik temele dayanmakta ve dış göçlerle göç veren ülkelere ekonomik ve sosyal kalkınma konusunda destek gösterilmektedir (Güven,1992: 17).

Neoklasik kuramcılara göre göçün ortaya çıkmasındaki neden, işgücünün karşılaştığı getiri farklılıklarıdır. Göç kararının verilmesinde, bireyler veya hane halkı göç edecekleri yere ilişkin sağlayacakları faydaların göç ederken ya da göç ettikten sonra gidilecek yerdeki maliyetlerini aşmasına dikkat ederler. Bu kuramda bireyler veya gruplar göç ederek sağlayacağı yararları dikkate alarak, çıkış noktasıyla ve varış noktasındaki hayat boyu kazançlarının bugüne indirgenen değeriyle karşılaştırılarak hareket ederler. (Özcan, 2017: 196-197). Göç süreci ve göç kararı sadece kalkış ve varış ülkesi arasında bulunan ücret farklılıkları nedeniyle değil aynı zamanda görece bir yoksulluk, gelir kaynaklarının değişiklik göstermesi, riskleri paylaşma veya azaltma, güvensizlik durumu, gibi farklı nedenlerle de ortaya çıkmaktadır.

Neoklasik yaklaşım, alınan göç kararını yalnızca bireyler tarafından alınan karar olarak değil, aile veya hane halkının beraber verdiği kararlar olarak görmektedir. Özcan, göç kararını, hane halkı tarafından verilen stratejik bir karar olarak görmemekte fakat karar üzerinde hane halkının etkisinin olduğunu vurgulamaktadır (Özcan, 2017: 201-202). Bu teoriye göre bireyler olumsuzlukları göz önünde bulundurarak riskleri minimize ederken faydalarını maksimize ederek hareket ederler. Kuramın Suriye göçünü değerlendirme noktasında göç edilen yere ilişkin sunulan fırsatların buldukları savaş ortamındaki sosyal ve ekonomik kayba karşılık getirisi olan bir durum olması açısından katkı sunmaktadır. Çatışma ve savaşın olduğu ortamlarda en büyük sorun işsizlik sorunudur ve bu durumda daha iyi hayat şartlarının olduğu yere göç etmek Suriyeliler için kaçınılmazdır. Bu durumda önce bireysel gerçekleşen göçlerin devamını hane halklarının göçü, ve kitlesel göçler izlemiştir.

1.2.1.8. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

İlişkiler ağı teorisi genel olarak göç alan ülke ile göç veren ülke arasında sosyal ağların kurulmasını ve bu ağlar aracılığıyla göçlerin karşılıklı göç alan ve göç veren ülkeler üzerinde yarattığı etkiler üstünde durmaktadır. Herhangi bir sosyal değişkene bağlı olarak kurulan sosyal ağlar, genel olarak önceden yaşamlarını idame ettirdikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerdeki göçmen olmayanlar, eski göçmenler ve yeni göçmenler arasındaki soy bağlarından, ortak kökenden ve dostluk ilişkilerinden oluşan bağlantılardır (Abadan-Unat, 2002: 18).

Yalçın, ilişkiler ağı teorisinin göç veren ve göç alan toplumları birbirine bağlayan bir altyapısının olduğunu ve bu alt yapının göçmenler aracılığıyla gerçekleştiğini belirtir. Oluşan altyapı sayesinde göç edenlerin deneyimleri üzerinden diğer bireyler göç etme olanağı bulmaktadır. Kurulan ağlar sayesinde ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanarak diğer göç edecek bireyler harekete geçerek yeni göç dalgaları oluşturmaktadır ve göç zamanla kendini devam ettiren bir süreç dönüşmektedir (Yalçın, 2004: 50).

İlişkiler ağına üst düzey bir örgütlenme ağının olmaması ya da komplike bir yapıda olmaması ilişkiler ağının başka bir özelliğidir. Ağlar genellikle farklı ihtiyaçlardan dolayı kendiliğinden oluşmaktadır. Farklı ihtiyaçlardan kaynaklı oluşturulan sosyal ağ, göçün desteklenmesiyle giderek büyür ve devamlılığını sürdürür (Yalçın, 2004: 49).

Göç sürecindeki ekonomik maliyetler ve sosyal maliyetler kurulan ilişkiler ağı aracılığıyla azalmaktadır. Göçle gelen yeni kişilerin yabancı olma durumlarına karşı yalnızlıklarının minimize edilmesi ve yardımlaşma mekanizmaları sosyal maliyeti azaltmaktadır. Kurulan ağların, göç sürecinde göçmenlerin sosyal uyumlarına yönelik kolaylaştırıcı tarafları olduğu açıktır ancak bunun tersi örneklerde söz konusu olabilmektedir. Örneğin kendi kültüründen olan insanların mahallesinde yaşayan, bulunduğu mahallenin dışını çıkmayarak yaşamını bulunduğu bölgeyle sınırlayan insanlarda mevcuttur. Bunun yanı sıra ilişki ağları sayesinde göç edilen yeni ülkede göçmenler var olan düzene yumuşak bir geçiş yaparak uyum sağlamaktadır (Çağlayan, 2006: 86).

Göçle beraber göç eden ailelerin önceden sahip oldukları ataerkil aile yapılarında bir takım değişimler gözlenmektedir. Örneğin küreselleşme süreciyle ortaya çıkan ucuz işgücüne olan aşırı talep, aile içindeki çalışan sayısını değiştirmiştir. Bu taleple kadınlar ve çocuklar ucuz iş gücü hayatının içerisine itilmektedir. Göç edenlerin öncelikle hayatta kalma ve daha fazla kazanç elde etme isteği göçle gelinen ülkede kadını iş hayatına itmiştir ve önceden var olan aile formlarını sosyal ve ekonomik bağlamda yeniden yapılandırmıştır. Dolayısıyla ilişkiler ağı, göç edenlere destek sunmanın yanında toplumsal rolleri değiştirip dönüştürmektedir (Abadan-Unat, 2002: 19).

İlişkiler ağının varlığı sayesinde göç edenler ihtiyaçlarını kendi grubu içerisinde karşılamaktadır fakat bu durum aynı zamanda göç edenlerin kendi grubunun içine kapanmasına ve göçle gelen ülkedeki insanlarla ilişki geliştirmemelerine neden olmaktadır. Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin yaşadığı Türk mahallesinden dışarıya çıkmamaları ya da bazılarının hâlâ Almanca bilmemesi örnek olarak verilebilir. İlişkiler ağının olumlu taraflarının yanında olumsuz tarafları da bulunmaktadır, kişiler kendi kültürünün içerisine kapanarak, güvenlik, dışlanma gibi kaygılarla sosyal uyumdan uzaklaşmaktadırlar. (Yalçın, 2004: 53–54).

Jeff Crisp’e göre uluslararası göçmen ağlarının dört farklı etkisi vardır. Bunlardan ilki, Potansiyel göçmen için kurulan ağların bilgi kaynağı olmasıdır. Bu bilgi kaynağı, potansiyel göçmenin bulunduğu ülkeden başka ülkeye nasıl gideceği, gidilecek ülkelerin göçmenlik yasalarıyla ilgili bilgilendirme, gidilecek ülke için gerekli olan belgelerin teminatı, gözaltına alma ve sınır dışı edilme gibi hukuksal konulara yönelik bilgileri içermektedir (Crisp, 2006: 6–7).

İlişkiler ağının ikici etkisi, potansiyel göçmenin kendi ülkesinden ayrılarak hedef ülkeye varma maliyetini en aza indirmeye yöneliktir.

Uluslararası göçmen ağının bir diğer etkisi, bir ülkeden başka bir ülkeye yasal olmayan yollarla göç edecek olan yasal olmayan göçmenler için gerekli olan alt yapıyı yani illegal göçü gerçekleştirmesidir. Uluslararası göçmen ağının son etkisine bakıldığında, kurulan ilişkiler ağı aracılığıyla göçmenlerin ilk geldikleri zamanlar yaşamlarını bu ağlar üzerinden kolaylaştırdıkları görülmektedir (Crisp, 2006: 8).

Göçmen ağları kurama göre kurulan ağlar Yalçın (2004: 51–52)’a göre, sosyal, kültürel ekonomik ve psikolojik bağlamda altı önemli işleve sahiptir.

İlki, Göçün oluşturduğu rahatsızlıklar ve masraflar konusunda göçmeni büyük oranda rahatlatır. İkincisi göçmenleri geldikleri yeni yerleşim yerinde içine girdikleri toplumdan yalıtarak ağlar aracılığıyla kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devam etmelerini sağlarlar. Üçüncü olarak kimlerin göç edeceğine yönelik göçün başlama noktasını ve hedef yerini belirler. Dördüncü işlevi göç edeceklerin göçle gittikleri

yerlerde uyum sağlamalarını kolaylaştırır. Beşinci işlevi göçe eğilimli bireyler ve ilişkiler ağına yeni katılan göç edecekler için sunulan fırsatlar ve prosedürler hakkında kitle iletişim araçları vasıtasıyla hizmet verirler. Göçmen ağları kuramının son işlevi ise göçün büyüklüğünü ve göçün hızını önemli ölçüde belirliyor olmasıdır (Yalçın, 2004: 51–52).

Diğer göç kuramlarından farklı olarak İlişkiler ağı kuramı, bireyi ön plana çıkarmaktadır. Ulusal ya da uluslararası toplum içerisinde baskın olmanın referansı üretim, iktidar, toplumsal örgütlenme, kültür vb. süreçlerin işleyişiyle oluşan ağlar içerisinde mevcut konumu almakla mümkün görünmektedir. Küreselleşme sürecinde yeni oluşan toplumsal gruplara ve kurumlara dâhil olmak ağlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Göçü değerlendirirken göç ve göçmen arasında karşılıklı bir etkileşim olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir fakat göçün dinamik yapısı göç teorilerinin oluşmasındaki engellerden biridir. İlişkiler ağı kuramı, Suriye’den göç edenler ve göç edenlerin geldikleri yerleşim yerindeki halk arasında etnik, dil, din geçmiş tarih olarak ortak bir paydanın olması üzerinde etkilidir. İlişki ağları bu bağlamda göçün sürekli hale gelmesini ve devam etmesini sağlamıştır. Bu ağlar aracılığıyla Suriye’den göç edenler risk ifade eden durumları azaltırken göçün masraflı maliyetini de minimize etmişlerdir. Suriye’den göç eden gruplar için önceden gelen her birey ya da her grup diğer grubun referansı olarak göç sürecini kolaylaştırmıştır.

1.2.1.9. Zelinsky'nin Hareketlilik Geçiş Kuramı

W. Zelinsky (1971)'nin yayımlanan Hareketlilik Geçiş Kuramı (The Hypothesis of the Mobility Transition) çalışması, toplumları sosyo ekonomik gelişme düzeylerine göre gruplandırarak göç hareketlerinin aşama aşama nasıl bir evrimden geçtiğine dair bir değerlendirmeyi ele almaktadır. Zelinsky bu çalışmada toplumların gelişme düzeylerine göre oluşan göçlerin niteliklerini ele almıştır (Zelinsky, 1971; akt. Özcan, 2017: 197-198).

Zelinsky (1971)'e göre ilk olarak yerleşme amaçlı bir göç söz konusu olamaz daha çok yerleşim alanlarının kullanım amacı ve ticaret gibi tecrübelerle sınırlı bir dolaşımdan bahsedilebilir. İkinci olarak kırsal alanlardan ülke içindeki uygun

kolonizasyon bölgelerine, çekme etkisi gösteren bölgelere yani kentsel alanlara doğru kitlesel bir hareketlenme mevcuttur. Üçüncü olarak, kırsal bölgelerden kentsel bölgelere doğru daha büyük fakat daha yavaş bir hareketlenme söz konusudur. Bu durumda, kır-kent göçünü aşan Kent-kent göçü bulunmaktadır. Dördüncü aşamada kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göç görece azalarak devam eder ve kentler arasında yerleşim amaçlı göçmen hareketliliği söz konusudur. Bu durumda görece az gelişmiş bölgelerden göç ederek gelen vasıfsız veya yarı-vasıflı işgücü göçü belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Son aşamada ise, iletişim ve ulaşım sistemlerinin daha iyi olmasından dolayı yerleşim amaçlı göçlerde bir düşüş yaşanabilir ve göç sürekli geçiş süreci olan, kalıcılığı olmayan bir döngü haline gelebilir. Her göç edilen yerleşim yerinden bir sonraki yerleşim yerinin sunduğu fırsatlar göz önünde bulundurularak hareketlilik sürekli hale gelir.

Zelinsky (1971)'e göre, tüm topluluklar modernite olgusunu bir dönüşüm halinde kaçınılmaz olarak yaşayacaktır. Modern dünyadaki eşitsizliklerin göçü arttırdığı artan göçün de eşitsizlikleri derinleştirdiği görülmektedir. İnsanlar göç eden bireyler olmanın yanında akışkan modern dünyada sürekli gezgin olmaya evirilmişlerdir. Akışkan olan zaman ve mekânda ortak paydada buluşmayı ya da farklı alanlarda ayrışmayı en belirgin olarak bu gezgin olma hali içinde yaşamaktadırlar. Bu yaklaşım elde edile görüşmeler dahilinde Suriye'den gelen göç gruplarının bazılarının yerleştikleri yerleşim birimlerinden daha iyi iş imkanlarını yakalamak gerekçesiyle sürekli kentler arasında gezgin olduklarını doğruladığı gibi vasıfsız olan iş gücünün de dolaşım halinde olduğunu doğrulayan bir yaklaşımdır. Buna verilecek en görünür örnek de terminallerde yoğun olarak karşılaşılan Suriyelilerin varlığıdır.

1.2.1.10. Dual (İkiye Bölünmüş) İşgücü Piyasası Teorisi

Piore (1979) tarafından ortaya koyulan Dual (İkiye Bölünmüş) İşgücü Piyasası Teorisi, sanayi toplumlarının işgücü talebinden dolayı uluslararası göç hareketinin ortaya çıktığını savunmaktadır. Teoriye göre göç sürecinde ekonomilerdeki yapısal değişiklikler ve talepler etkilidir. Teori daha çok ikili ekonomik örgütlenmelerin olduğu ve tabakalı bir meslek yapısının olduğu durumlar için açıklama getirmektedir. Teoriye göre ekonomi etrafında iki tip örgütlenme vardır

bunlar ‘sermaye- yoğun’ dediği vasıflı ve vasıfsız işgücünün istihdam edildiği ve ‘emek- yoğun’ dediği yalnızca vasıfsız işgücünün istihdam edildiği iki tip örgütlenme şeklidir. Piore’ye göre bu örgütlenme ikiliği içinde bir çeşit dualite (ikilik) yaşanmaktadır (Piore, 1979; akt. Özcan, 2017: 199)

Bu kurama göre göç, işgücü talebine ve istihdam koşullarına göre yönlendirilmektedir. Genel olarak gelişmiş ülkelerde yerli işgücünün kabul etmediği statüsü düşük vasıflı işlere göçmenler talep oluşturmaktadır. Piore (1979; akt. Toksöz, 2006: 18)’ye göre düşük ücretli işgücü gereksinimi göç hareketlerini ortaya çıkaran önemli unsurlardan biridir.

Bu teori sadece çekici faktörler üzerinde durduğu için günümüz işgücü göçlerini açıklamada yetersizdir. Çekici faktörlerin statü sahibi bireylerin işgücü göçünü açıklamada yetersiz olduğu görülmektedir. Günümüz göçlerinde statü sahibi bireyler vasıflı düşük ücretli işlerde işçi olarak çalıştırılmaktadır. Bunun bir örneğini Suriye’den göçle gelen statü sahibi bireylerin çalıştırıldıkları düşük ücretli işlerde görmekteyiz. Türkiye’deki işsiz birey yoğunluğuna rağmen statü sahibi bireylerin vasıflı düşük ücretli işleri kabul etmemesiyle bu açığı göçle gelen statü sahibi bireyler kapatmaktadır. Kendi sermayesiyle gelen Suriyelilerin kendi iş alanlarını kurmalarının yanı sıra vasıfsız ve sermaye sahibi olmayan Suriyeliler emek sömürsünden ne yazık ki payını alarak ucuz emek olarak görülmektedir.

1.2.1.11. Sosyal Sistemler Teorisi

Hoffmann-Nowotny’nin 1981 yılında ileri sürdüğu teoriye göre, bireyin göreceli önemli gördüğu sorunları gidermek istemesi veya yapısal sorunlar sonucunda göç ortaya çıkmaktadır (Özcan, 2017: 203).

Bu teoride göç eden bireyler beklenti içindedir fakat kalkış noktasındaki beklentiler varış noktasında ulaşılmaması zor beklentiler halini alır. Bu teoride göçmenler sürekli en alt pozisyonda dönüşümü tamamlamaya çalışır. Bu bağlamda bu teoride itici faktörlerin göz ardı edildiğini fakat yapısal faktörleri göz önünde bulundurduğunu söyleyebiliriz. Bu çalışmada yapılmış görüşmelerin bir kısmı göz önünde bulundurulduğunda Suriye’den gelen grupların göç etmeden önce edindikleri

bilgiler ile Türkiye'ye geldikten sonra karşılaştıkları toplumsal yapının, iş imkânlarının ve gördükleri muamelenin birbirinden farklı olduğunu belirtmesi kalkış noktasındaki beklentilerin varış noktasında gerçekleşmediğini göstermektedir. Suriyelilerin sahip oldukları ekonomik ve sosyal sermaye yine de onların Suriyeli olarak görünürlüğünü değiştirmede için buldukları öteki pozisyonu ya da alt pozisyonlar değiştirmektedir.

1.3. DÜNYA ve TÜRKİYE TARİHİNDE GÖÇÜN KISA TARİHİ

Dünya tarihindeki göç hareketlerine baktığımızda insanların göç etme nedenlerinin, göç profillerinin ve göç sonuçlarının farklı biçimlerde ortaya çıktığı görülmektedir. 16.yy.daki göç hareketlerinin genel olarak kıtlık, iklim farklılıkları, yeni ihtiyaçların doğması gibi nedenlerden gerçekleştiği görülmektedir.

Dünyadaki küresel göç hareketlerine baktığımız zaman ilk küresel boyuttaki göç hareketleri Avrupa'daki emperyalist sömürgeci devletlerin çalışmalarıyla başlayarak I. Dünya Savaşının bitimine kadar olan süreci içermektedir. Bu göç dalgasının daha çok sömürgeler kurmak amacıyla gerçekleştiği söylenebilir.

Dünyadaki küresel göç hareketlerinin birinci aşaması, emperyalist güçler olarak Avrupa devletlerinin ortaya çıkışıyla başlayan I. Dünya Savaşının ardından sona eren süreçtir. Fransa, İngiltere, Portekiz, İspanya ve Hollanda gibi ülkelerin nüfus fazlasını ve toplumsal baskıyı gidermek için yeni yerleşim yerlerini sömürge haline getirmeleri dönemin en belirgin özelliğidir. Avrupa'dan Amerika'ya ve Asya'ya sömürgecilik yoluyla çokça insan yer değiştirmiştir. Emperyalist ülkelerin yayılcı politikaları ile sömürgeleştirdikleri halkların yaşam tarzlarını, dinini ve dilini değiştirmeleri ulusal kimlik sorunlarını ortaya çıkarmıştır (Castles ve Miller, 2008: 72).

17. ve 18.yy.da ikinci büyük göç hareketlerine bakıldığında göç hareketlerinin daha çok köle ticaretleri üzerine olduğu söylenebilir. 19.yy'da ise köle ticaretleri kaldırılarak yerine sözleşmeli işçilik hareketleri farklı formlarda kendini göstermiştir. Dünyada üç yüz yıl süren sömürge tarihinde Avrupalılar göç ettikleri yerleşim yerlerinde yerli halkı sömürgeleştirerek ya da hegemonik güçlerini

uygulayarak yeni devletler inşa etmişlerdir. 17.yy ve 18.yy'da Avrupalı tüccarlar, dünyanın bir yerinden başka bir yerine çalışabilir nüfusu taşımışlardır. 19.yy'da kölelik ortadan kaldırılana kadar Kuzey Afrika'dan Güney Amerika'ya, Brezilya'ya, Karayip Adalarına köle taşımacılığı gerçekleşmiştir. Köleliğin sona ermesiyle işgücü akışı işçi akımı ve sözleşmeli uşak şeklinde sürmüştür. İşgücü akışıyla dünyanın çeşitli bölgelerine sürekli veya geçici olarak yerleşen insanlar gittikleri bölgedeki yerli halkın azınlık durumunda kalmalarına sebep olacak kadar fazla olmuştur (Abadan- Unat, 2000: 41- 42).

Üçüncü büyük göç dalgası, I. Dünya Savaşının sonlanmasıyla, imparatorlukların çözülmesiyle ve milliyetçilik akımlarının etkisiyle homojen nüfusun oluşturulduğu yeni devletler ortaya çıkmıştır. I. Dünya Savaşı sonrası dönemde imparatorlukların kendi içinde bulunan etnik grupların Milliyetçilik akımları ve imparatorlukların tasfiyesi bu üçüncü aşamayı oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu dönemde Osmanlı'nın dağılmasıyla imparatorluk sınırları içinde olan farklı milletler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin devlet sınırları konusunda anlaşamaması nüfusu homojenleştirme çabalarını ortaya çıkarmıştır (Abadan- Unat, 2000: 41-42).

Göç dalgasının dördüncüsü ise I.Dünya Savaşının sonrasında sömürge devletlerin ortadan kalktığı Afrika'da, Asya'da ve Ortadoğu'da birden fazla sayıda bağımsız devletlerin ortaya çıkma sürecini kapsamaktadır. Kurulan yeni devletlerin farklı etnik yapıları içermesi ve yönetimde baskıcı otoriteye sahip olmalarıyla birlikte şiddet ve çatışma hareketleri ortaya çıkmıştır. Bu durum yoğun sığınma hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu aşama, sömürgeleştirilen ülkelerin verdiği bağımsızlık mücadelesiyle yaşanan göçleri içermektedir. Emperyalist güçlerin dayatması ile Ortadoğu, Asya ve Afrika'da bazı nüfus grupları çeşitli nedenlerle ülkelerini terk etmeye zorlanarak sığınmacı olarak başka ülkelere göç etmeye mecbur bırakılmışlardır. Bağımsızlık mücadelesi sonucunda yeni devletler kuran sömürge ülkelerin çoğu, otoriter siyasal rejimlere sahip ve etnik açıdan bölünmüş, zayıf toplumlardır. Etnik açıdan zayıf ve bölünmüş olan bu yapılar toplumsal hareketlere, şiddet olaylarına ve çatışmalara yol açarak çok sayıda insanı sığınmacı durumuna düşürmüştür (Abadan- Unat, 2000: 41-42).

Göç dalgasının beşinci boyutunda (1960'lı yıllar) Amerika, Avrupa ve Ortadoğu kendi ekonomilerine fayda sağlaması için işgücü olarak aldıkları göç hareketleri başlamıştır. İşgücü göçleri ilk olarak geçici nitelikte olsa da zamanla kalıcı olmaya başlamıştır (Abadan- Unat, 2000: 41-42). Bu aşama, II. Dünya Savaşı sonrası dönemi kapsayan, ekonomik nitelikli işgücü göçlerini ele almaktadır. Bu dönemde Gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri hem kendi kırsal yapılarından ve kolonilerinden hem de diğer ülkelerden işçi göçü alımına başlamışlardır (Abadan- Unat, 2000: 41-42).

Dünyada gerçekleşen göç hareketlerinden Türkiye hem geçiş ülkesi olması bakımından hem de konumu gereği yoğun bir biçimde etkilenmiştir. Türklerin göç hareketlerine bakıldığında belirli zaman aralıklarında Orta Asya'dan Hindistan'a, Uzakdoğu ülkelerine ve Orta Avrupa ülkelerine göç hareketleri gerçekleştirmişlerdir. Birçok Türk devleti göç hareketleri sonucunda kurulmuştur. IV. Yüzyılın sonlarında Kuzeydoğu Asya'dan Doğu Avrupa'ya göç eden Hun Türkleri, zamanla güneydoğuya yönelerek Orta Avrupa'ya ardından da Balkanlara ve Tuna vadisine yerleşmişlerdir. Avarlar ve Hunlar Göktürklerin bağımsızlıklarını kazanmaları sonucunda Orta Avrupa'ya göç etmişlerdir. Bulgar Türkleri, Peçenek Türkleri, Türklerle akraba olan ve belirli zaman aralıklarında beraber yaşamış olan Macar kabileleri de Hun ve Avarların ardından Balkanlara, Tuna havzasının olduğu yerleşim alanlarına göç etmişlerdir. 1071 yılında Bizans'ın yenilgiye uğramasıyla Türkler, büyük kabileler halinde Anadolu'ya göç ederek yerleşmişlerdir.

11.yy.dan itibaren Anadolu'nun Türk yurdu olarak kalması amacıyla Selçuklu Sultanları göçebe halde olan Türkmen toplulukları bölgeye yerleştirmiştir. 13.yy.a gelindiğinde Türk aşiret ve boylarının Anadolu'ya göç hareketlerinde göç ederken geçtikleri yerler üzerinde devletler kurdukları belirtilmektedir. Ardından Osmanlı Devletinin iskân politikasıyla Anadolu dışında Rumeli'yi yurt edinen Türkler 13.yy.ın ikinci yarısından itibaren Balkanlara yerleşmeye başlamışlar ve dışa göç vermişlerdir (Bayraklı, 2007: 45).

14.yy. boyunca ise Batı Anadolu nüfusu doğudan gelen göçebe Türklerinden oluşan insan dalgalarıyla karşılaştı. 15.yy.a kadar süren göç hareketlerinde çok sayıda Türk, yurt değiştirmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devletinin kurulmasından

sonra dışarıya Ege adalarına, Rumeli'ye, Mısır'a ve Kuzey Afrika ülkelerine doğru diğer büyük Türk göçleri yaşanmıştır (Bayraklı, 2007: 45).

Osmanlı İmparatorluğu'na bakıldığında genellikle imparatorluğun kurulması ve topraklarının genişlemesine yönelik geliştirilen politikalardan biri göç hareketleri olmuştur. Bu göçler sonucunda Anadolu toprakları dışına önemli sayıda Türk toplulukları iskân edilmiştir (Doğanay, 2005: 63).

Çoğunluğunu Anadolu'dan konar-göçer aşiretlerin oluşturduğu topluluklar, Yörükler ve Türkmenler yeni fethedilen topraklara ve Balkan yarımadasının belirli yerleşim yerlerine yerleştirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun göç hareketleri, imparatorluğun genişleme dönemine kadar devam etmiş, duraklama devrinde ise durmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun zayıflaması ile beraber tersine göçler yaşanmış ve Türk ile Müslüman olan halklar yaşadıkları topraklardan göçe zorlanmışlardır. 1700–1774 tarihleri arasında artan toprak kayıplarıyla beraber göç hareketleri de hızlanmıştır. Anadolu toprakları üzerinde toplanan göçü genel olarak Yunanistan'dan, Kırım'dan, Bulgaristan'dan, Kuzey Kafkasya'dan Doğu Türkistan'dan, Yugoslavya'dan gelen göçler oluşturmuştur (Bayraklı,2007: 45).

Karpat (2015: 23- 40), Osmanlı İmparatorluğunun 15.yy ve 16.yy.da Anadolu'dan Rumeli'ye olan göçlerini üç şekilde gruplandırır. Bunların ilki iskân politikası çerçevesinde Osmanlı imparatorluğunun kendi içinde biriken nüfusun fazlasını azaltabilmek için yapılan göç. İkinci göç, gönüllü olan göçler. Üçüncü olarak ceza niteliğinde yapılan sürgün göçleridir.

Anadolu'ya yönelik göçler 1768 yılında Rusya'nın Kuzey Kafkasya'ya saldırısı sonucunda yenilen Kafkasya halklarının Anadolu'ya kabileler şeklinde göç etmeye başlamasıyla devam etmiştir. Daha sonra 1783'te Kırım Tatarlarının göçleri başlamıştır. İlk zamanlar kabileler halinde olan göçler zamanla kitleler halini almıştır. Kırım göçlerini Çerkez, Çeçen, Kafkas olmak üzere birçok farklı etnik grubun göçleri izlemiştir (Karpat, 2015: 30- 31).

Osmanlı topraklarına göç etmek isteyen göçmenlerin, ülke kanunlarına uymayı kabul etmeleri ve Sultanın hükmünü kabul etmeleri şartıyla Tanzimat

Yüksek Kurulu tarafından 1857 tarihinde kabul edilen ‘Göç ve İskân Kararnamesi gereği uygun görülen hazine toprakları ücretsiz olarak kendilerine verilerek iskânları gerçekleştirilmekteydi. Osmanlı uyguladığı iskan politikasında, gelen göçmenlere sağladığı dini inanç serbestliğiyle nüfusun seyrek olduğu bölgelere gelecek göçmeleri yerleştirerek tarımsal üretimi ve vergi gelirini arttırmayı amaçlamıştır. Göçmenlere arazi, barınacakları yerler, tohum, tarım aletleri tahsis edilerek ve tarımsal üretimin gerçekleşmesi için gerekli olan koşullar sağlanarak tarımsal üretimin artması, ticaretin canlanması ve vergi gelirlerinin artması amaçlanmıştır (Kale, 2015: 163).

Osmanlı İmparatorluğunun iskân politikasında ve liberal göç politikasında izlediği yollardan biri farklı etnik grupları ve farklı dini grupları içinde barındırmasıdır. Osmanlı’nın çok çeşitli etnik, dini ve sosyal yapının korunmasına yönelik izlediği bu yol uzun vadede Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak bütünlüğünün korunmasını amaçlamaktadır. Osmanlı’nın boş tarım arazileri zorunlu göçle gelen göçmenlerle ticarete açılmış ve iskânlar gerçekleşmiştir. Zorunlu göçle gelen göçmenlerin bir kısmı (özellikle balkanlardan göç edenler ve Kırım’dan göç eden Tatarlar) göç ettikleri yerlere sermayeleriyle gelerek kentlerde ticaretle uğraşan girişimci sınıfı oluşturmuşlardır (Kale, 2015: 165).

Artan göç dalgaları sonucunda 1860 yılında Sultan Abdülmecid’in onayıyla Osmanlı İmparatorluğu iskân ve göç politikalarını düzenleyerek göçmenlerin gereksinimlerine yönelik ‘Muhacirin Komisyonu’ adı verilen bir göç kurumu kurmuştur. Daha evvel yerel yönetimlerin ve Şeremaneti İdaresi’nin gözetiminde olan göçmenlere yönelik hizmetler Muhacirin Komisyonu adlı göç kurumunun kurulmasıyla değişiklik göstermiştir. Muhacirin Komisyonu, göçmenlerin geldikleri yerde karşılanması, göçmenlerin kalacak yerlerinin belirlenmesi, göçmen ihtiyaçlarının giderilmesi, göçmenlerin belirlenen yerlere yerleştirilmesi veya belirli yerlere sevk edilmesi gibi hizmetleri üstlenmiştir. (Kale, 2015: 158- 159).

Muhacirin Komisyonu kurulduktan sonra göç hareketine katılarak Osmanlı topraklarına göç eden halklardan biri de Çerkezlerdir. Rusların baskından kaçan Çerkezler Osmanlı topraklarına göç ederek, Osmanlı’nın almış olduğu Rum ve Ermeni köylerine yerleştirilmişlerdir. 1877- 1878 yıllarında Berlin Antlaşmasıyla

Karadağ'ın, Romanya'nın, Sırbistan'ın bağımsızlıklarını almalarıyla beraber Balkanlarda yaşayanların, Çerkezlerin ve diğer etnik grupların Anadolu'ya göç hareketleri devam etmiştir. Osmanlı Rus savaşı sonrasında bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin azınlıkları baskı altında tutma, ulus-devlet yaratma ya da topraklardan gönderme politikası izlemeleri göçü hareketlendiren nedenlerden bazıları arasındadır. Çerkez göçleri de Kafkas göçleri gibi demografik yapıyı etkileyen göçlerden biri olmuştur.(Kaya, 2015: 141- 142).

Bu dönemlerde dışardan gelen göçlerden biri de Romanya'dan Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketi olmuştur. Romanya yönetiminin uyguladığı kamulaştırma politikalarıyla Türklerin sahip olduğu arazilere el konulması, Türkleri göçe zorlamaları ve ekonomik kriz Romanya göçünün en önemli sebepleri arasındadır. Romanya'dan Türkiye'ye gelen göçü Türkiye'nin desteklemesi göçü canlı tutan başka bir etken olmuştur. Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan'dan da Gümrü Antlaşması ardından çok sayıda göç gerçekleşmiştir (Duman, 2008: 35).

Osmanlı İmparatorluğu nüfusu heterojen ve çoğulcu tutmak için kitlesel göç dalgalarından faydalanmıştır. Osmanlı topraklarına yönelik göç politikalarında genellikle ekonomik, politik, askeri amaçlar söz konusu olmuştur (Kale, 2015: 156-157).

Dağılma sürecinde toprak kayıplarına uğrayan Osmanlı İmparatorluğu azalan nüfus sorununu çözmek için din, etnik köken, mezhep farklılıklarını göz ardı ederek liberal bir göç politikası izlemiştir. Osmanlı, topraklarının çeşitli bölgelerine farklı etnik köken ve dinden olan göçmenleri yerleştirerek nüfus çeşitliliğini ve imparatorluğun devam etmesini hedeflemiştir. (Kale, 2015: 155).

Karpat (2015: 39), ulusal kimliğin inşa süreci ile göç arasında bir bağ olduğunu vurgulayarak Osmanlı Devleti'nin 19.yy'ın ilk yarısında göçler sayesinde değişime uğradığını ve Türk karakterli bir devletin ortaya çıktığını belirtmektedir.

Cumhuriyet dönemi göçlerine baktığımızda nüfus mübadelesiyle Yunanistan topraklarındaki Müslüman/Türk nüfus ile Türkiye topraklarındaki Ortodoks/Rum nüfus arasında zorunlu göç uygulaması şartlara bağlanmıştır. Cumhuriyet

döneminde göç eden gayri Müslimlerin Anadolu topraklarından ayrılmaları ve onların boşalttıkları yerleri dışardan gelen Müslümanların ve Türklerin doldurması Anadolu'yu Türkleştirmiştir. Çözümüne kavuşturulmamış olan nüfus mübadelesi sorunu 10 Haziran 1930 tarihinde Atatürk ve Venizelos arasında bir anlaşmayla sonuçlanmıştır. Bu anlaşmayla Batı Trakya'da yerleşik bulunan Rumlar ile İstanbul'da yerleşik bulunan Rumlar dışında Türkiye'de yaşayan bütün Rumlar ile Yunanistan'da yaşayan bütün Türkler nüfus mübadelesine tabi tutuldular (Sander, 2009: 94).

Uluslararası nüfus mübadelesi sonucu Türkiye Cumhuriyeti kuruluş yıllarında büyük oranda göçle karşılaşmıştır. Aynı yıllarda büyük bir soydaş göçüyle de karşılaşmıştır. Son 20 yıl içerisinde Türkiye, yalnızca göç alan ve göç veren bir ülke olarak değil aynı zamanda göçmenler için başka ülkelere gitmelerini sağlayan transit ülke konumuna gelmiştir (İçduygu, Gençkaya ve Erder 2014: 14).

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında iç iskan politikası olarak uygulanan zorunlu yerleştirmeler 1927 tarihinde çıkarılan 'Bazı Eşhasın Şark Mıntıkasından Garp Vilayetlerine Nakline Dair Kanun' ile uygulamaya konmuştur. 1934 tarihinde İskan politikası uygulaması gerçekleştirilmiştir. Yasa, aşiretlerin yerleşik hayata geçmelerini ve aşiret içinde olan güç ve otorite yapısını kırarak aşiret yaşam biçimini ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Bu kanunla beraber Batı Anadolu'ya doğru Diyarbakır, Mardin, Bingöl, Malatya, Erzincan, Bitlis, Muş, Van, Ağrı, Erzurum, Elazığ, Dersim, Kars illerinden göçler gerçekleşmiştir (Kaygalak, 2009: 77-78).

Türkiye'de özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra, eski düzenin "Araplaştırılmış Osmanlı kimliğinin", "Türk milliyetçiliği" ülküsü ile yeniden inşa edilmek istenmesi nedeniyle etnik ve dinsel olarak heterojen halklar, homojen Türk ve Müslüman nüfusa dönüştürülmesi amaçlandığından iskân politikaları geliştirilmiştir (Yıldız, 2002: 11). Mecburi İskan Kanununa (1960) göre "*Dini gelenekleri ve yabancı ideolojileri alet ederek veya cebir ve şiddet kullanarak, ikametgah çevrelerinde yaşayan halkın üzerine nüfuz tesis etmek suretiyle o mıntika halkını maddeten veya manen tehdit ettiği veya huzuru bozacak hareketlerde bulunduğu veya istismar eylediği, fertlerin hukukuna tahakküm ve tagallüp yolu ile tecavüz ettiği ve iradelerine müessir olduğu tespit edilenler, dördüncü dereceye*

kadar kan ve sıhri hısımlarından lüzum görülenler Bakanlar Kurulu kararı ile, o muntıkaya bir daha gelmemek üzere, yurt içinde başka yerlere nakil ve iskan edileceklerdir” (Beşikçi, 2014: 453).

Yine tasarı planları arasında, iskâna tabi tutulacakların, barınma ve çalışma imkânları ile ilgili düzenlemelerin; *“eski yerlerine dönmek üzere yurt içinde her bölgede gezebilecekleri, nakil ve yerleştirmelerde İçişleri ve İskân Bakanlığı, iskân edeceklerin buldukları yerlerdeki menkul ve gayrimenkullerin tasfiye edilmesi ve gittikleri yerlerde kendilerine arazi ve sermaye verilmesi”* şeklinde gerçekleşmesi planlanmıştır. Bu anlamda iskân ve zorunlu göç hareketleri, ulus-devletin, yeniden inşa sürecinde önemli bir araç olmaktadır. Güvenlik kaygılarının öne çıkmasıyla ulus-devletin inşa sürecinde, göçmen kabul politikalarında ülke nüfusunu nitelik olarak benzeştirme nicelik olarak ise artırma politikaları izlenmiştir.(İnan, 2016: 29).

Cumhuriyet döneminde Türkiye’ye gelen göçmenler içinde mübadele ile Yunanistan’dan Türkiye’ye gelen göçmen gruplar birinci büyük grubu oluşturmaktadır. İkinci büyük grubu 1950- 1952 tarihleri arasında Bulgar Hükümetinin Türkleri göçe zorlamasıyla Bulgaristan’dan gelen göçmen gruplar oluşturmaktadır (Bayraklı, 2007: 5- 6).

Aynı zamanda dışardan göç alan ve göç veren ülke olan Türkiye’de 1950’li yıllarda sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle ülke içinde de göç olgusu hız kazanmıştır. İnsanların yaşamlarını önemli oranda etkileyen değişimlerden biri tarım devriminden sanayi devrimine geçiş olmuştur. Sanayileşmeyle beraber işsiz kalan tarım işçileri kentlerde ortaya çıkan yeni iş imkânlarından yararlanabilmek için kırdan kente ve kentten kente göç etmeye başlamışlardır. Kentlere yönelen göçle beraber kent dokusunun değişmesi gibi birçok sorunda ortaya çıkmıştır. Göçün yarattığı değişimleri değerlendirenlerden bir kısmı göçü modern olmanın şartı gibi görürken bir kısmı da geleneksel hayatın deforme edilmesi olarak görmektedir. Kimilerine göre de kırdan göç eden göçmenlerden kaynaklı kentsel kültür yozlaşmaktadır. Bazılarına göre de göçle ortaya çıkan yeni görüntü modernliğin ve gelenekselliğin melezleşmesidir (Bal, 2008: 106).

Aile birleşmeleri altında 1960 ve 1970 yılları boyunca da yine Türkiye'ye çok sayıda göç gerçekleşmiştir. Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye gelen göçmenler arasında üçüncü büyük grubu Yugoslavya'dan gelen göçmenler oluşturmaktadır. Yugoslavya'dan gelen göçler herhangi bir hükümet zorlaması sonucu değil, sosyo-ekonomik nedenlerden dolayıdır (Efe, 2018: 24). 1950 ve 1960'lı yıllarda Amerika, Avrupa ve Ortadoğu'daki zengin petrol ülkelerinin iş gücü talebi artmaya başlamıştır. İşgücü olarak geçici bir süre için göç eden bireyler gittikleri ülkelerin fırsatlarından faydalanarak ilerleyen zamanlarda gittikleri ülkeye yerleşme kararı alarak göç ettikleri toplumun sosyal, dinsel ve etnik yapısında karşılıklı değişmelere neden olmuşlardır

1960'lı yıllarda Avrupa ülkelerine, özellikle Almanya'ya işgücü ve işçi göçleri gerçekleşmiştir. Sonraki yıllarda göç hareketliliği İskandinav ve Batı Avrupa ülkeleri ile imzalanan misafir işçi anlaşmalarıyla devamlılığını sürdürmüştür. Batı Avrupa ülkeleri, II. Dünya Savaşından sonra yıkılan Avrupa ekonomisini yeniden kurmak ve iş gücünü karşılamak için dış ülkelere işçi talep etmişlerdir. 1970'den sonra Batı Avrupa ülkelerinin yaşadığı ekonomik durgunluktan kaynaklı misafir işçi anlaşmaları feshedilmiştir. Türkiye'den Avrupa'ya olan göçler misafir anlaşmalarının feshedilmesiyle de engellenememiştir. 1980'lerden sonra Batı Avrupa ülkelerinin işçi talebini sonlandırmasıyla göçlerin yönü değişmiştir. 1990'larda evlilikten ve aile birleşmelerinden dolayı göç artarak devam etmiştir. Türkiye'den yurt dışına çalışmak için giden işçiler Türkiye'nin ülke ekonomisine katkıda bulunarak Türkiye'nin döviz açığından kaynaklanan ekonomik sorunlarını Türkiye'ye gönderdikleri dövizlerle azaltmıştır (Alper, 2005: 33).

İçduygu (2010: 24). ise yukarıda belirtilen dönemsel göçleri üç grupta kategorilendirmiştir. İçduygu, Türkiye'deki modern devlet ve göç ilişkisini üç şekilde ele almıştır. Öncelikle ulus-devlet inşasının ilk dönemleri; ardından ulus-devlet inşasının hem ulusal hem de yerel olarak oturtulduğu dönem; üçüncüsü ise ulus-devlet inşasının küresel boyutta varlığını gösterdiği dönem şeklindedir.

1923'ten 1950'ye kadar olan süreçte Türkiye'deki göç, Müslüman olmayanların yurtdışına yönelik gerçekleştirdiği göçler ve önceden Osmanlı

topraklarına bağı olan daha sonra Türkiye sınırları dışında kalan yerlerdeki Türk ve Müslümanların Türkiye'ye gerçekleştirdiği göçlerdir.

Bu bağlamda Türkiye'de Uluslararası göç hareketliliği, Müslüman olmayan grupların yurt dışına yönelik gerçekleştirdiği göç ve daha evvel Osmanlı toprakları olan fakat Türkiye'nin sınırları dışında kalan ülkelerdeki Türk ve Müslüman grupların Türkiye'ye yönelik gerçekleştirdiği göç olmak üzere iki şekilde görülmüştür. Türk ve Müslüman nüfusun göçü Cumhuriyet döneminde Balkanlardaki Türk ve Müslüman göçüyle devam etmiştir. Süre gelen Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya göçleri Türkiye'de kurulan ulus-devletin nüfus yapısını homojen tutma politikalarına neden olmuştur. Türkiye'deki siyasi ve karar mercii homojenleştirme politikalarını gerçekleştirmek için Müslüman ve Türk olmayan, farklı din ve etnik gruplara mensup bireyleri Türkiye Cumhuriyeti kimliği altında asimile etmeye çalışmışlardır (İçduygu, 2010: 25).

1950'den 1980'e kadar olan süreçte ise artan kentleşmeyle beraber kırdan kente doğru gerçekleşen göçler görülmüştür. Türkiye'de 1950'li yıllarda sanayileşmeyle birlikte kentleşme oranı artmıştır. Göçler genel olarak kırdan kıra, kırdan kente, kentten kıra kentten kente doğru gerçekleşirken 1950'li yıllarda kırdan kente doğru hızla göç gerçekleşmiştir. 1950 ve 1980 yıllar arasında kırdan kente hızlı göçler yaşanmıştır ve kentsel büyüme meydana gelmiştir. 1980'li yıllarda gerçekleşen hızlı göçte diğer önemli etmenlerden biri uygulanan liberal ekonomidir. Hızla göçün en belirgin nedeni tarımsal sektördeki düşüş ile sanayi sektöründeki artıştır (İçduygu, 2010: 26).

1980'lerde ise göçün yönü kentten kente doğru olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında köylerde yaşayan nüfusun önemli bir kısmı, gerçekleşen göçlerle nüfus dağılımında dengesizlik oluşturmuştur. Bu göç hareketleri sanayileşme döneminde devlet tarafından desteklenmiştir. Sanayileşmeyle beraber üretim dışı kalan iş gücü yeni iş imkânlarına erişmek ve geçim kaynakları elde etmek için kapitalistleşme sürecindeki kentlere göç etmişlerdir. Göçlerde itici ve çekici nedenler olduğu gibi olumlu ve olumsuz bazı sonuçlar doğurduğu da görülmektedir. Nüfusun dağılımındaki dengesizlik göçle gelenlerin yeni yerleşim yerlerinde barınma sorunu ile ilk olarak kendini göstermektedir. Göçlerle beraber yaşanan konut sıkıntıları

gecekondulaşmayı arttırmaktadır ve çarpık kentleşme problemi ortaya çıkmaktadır. Göçle beraber büyüyen kentte sanayi tesisleri kentin içinde kalarak büyük çevresel olumsuzluklara neden olmaktadır. Göçle beraber artan nüfus kentteki hizmetlerin yetersizliğine neden olmaktadır (İçduygu ve Ünalın, 1998: 44).

Kırdan kente veya kentte kente gerçekleşen göçlerde ekonomik, kültürel ve sosyal değişiklikler görülmektedir. Göçün kalkış noktasındaki üretken ve nitelikli nüfus, varış noktasında ucuz iş gücü anlamını taşımaktadır. Kentlere doğru gerçekleşen göç hareketlerinde göçmen kendiyle beraber önceki var olan maddi sermayesini de kente doğru çekerek hem üreten nüfusun hem sermayenin yer değişimine neden olur. Kırdan kente gerçekleşen göçle, çekici faktörler göç eden nüfus üzerinde sosyal ve ekonomik değişimler sağlar. Bu değişimler göçmenin önceki yaşamını sürdürdüğü kıra taşıyacağı yeni değerler ve alternatif bilgiler demektir. Bu bağlamda göç toplumsal cinsiyet konusunu dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Bu dönüşüm ilişkiler ağıyla göçün yoğun ve kontrolsüz bir şekilde sürekliliğine neden olur. Kentleşmenin hızlanmasıyla Müslüman olmayanların yurt dışına göç etmesi aynı zamanda Müslüman ve Türk olanların Türkiye'ye göç etmesi sonucunda Türkiye'de tek tip nüfus oluşturma amaçlanmıştır. 1970'lerde yurtdışına gerçekleşen işçi göçleri de bu dönemde gerçekleşmiştir (İçduygu, 2010: 27-29).

1980'li yıllardan itibaren ulusal kalkınma politikaları yerine, liberal düşünce tarzıyla, özelleştirme politikalarıyla, liberal ekonomiye geçişle ve ekonominin uluslararası boyut kazanmasıyla kentten kente yoğun göçler gerçekleşmiştir (Peker, 1999: 295)

1980'li yıllarda ve sonrasında ise aile birleşimleri, evlilik göçleri, sığınma hareketleri ve iltica hareketleri mevzuat ve toplumsal yapı olarak göçe farklı boyutlardan bakılmasını sağlamıştır (İçduygu, 2010: 30).

1980 ve 1990'lı yıllarda yani küreselleşmenin, serbest piyasa ekonomisinin, özelleşmenin yoğun hissedildiği dönemde ulaşım ve iletişim imkânlarının sürekliliği, bireysel yaşamın karşısında toplumsal yaşamın öneminin azaldığı, siyasal toplum karşısında sivil toplumun öneminin arttığı görülmüştür. 1990 dönemlerinde siyasi nedenlerden ötürü (Güney Doğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde bazı örgütler

ve devlet arasında çıkan çatışmalar ve kan davaları gibi nedenlerden ötürü göçler hızlı bir şekilde artmıştır (İçduygu ve Ünalın, 1998: 44).

Sığınma ve iltica hareketlerinin yoğun olması düzensiz göç hareketlerinin hızlanmasından kaynaklanan bir sonuçtur. Türkiye'deki düzensiz göç hareketleri 1979 ve 1987 yılları arasındaki süreci kapsamaktadır. Bu dönem İran devrimiyle beraber siyasi gerekçelerle İranlıların Avrupa'ya ve Amerika'ya gitmek için Türkiye'yi transit ülke olarak kullanıp gerçekleştirdikleri göç hareketlerini içermektedir. 1988'den 1993'e kadar olan süreçte ise Türkiye'ye hem ekonomik hem siyasi nedenlerle göç dalgası gerçekleşmiştir. Bu dönemler 1988'de yaşanan Halepçe Katliamı ve 1991'de yaşanan Körfez Savaşıyla Türkiye'ye gelen göç hareketlerini içermektedir. Aynı zamanda bu dönemde 1989 yılında uygulanan asimile politikalarından ötürü Bulgaristan'dan yoğun göç gerçekleşmiştir. Yine aynı dönem içerisinde Ortadoğu'dan, Afrika'dan ve Asya'dan da Türkiye'ye yönelik konumu gereği geçiş ülkesi olması bakımından göç hareketleri gerçekleşmiştir (İçduygu, 2010: 30).

Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra gerçekleşen göçlere bakıldığında daha çok nitelikli ve eğitilmiş işgücüne duyulan ihtiyaca dayalı göçler söz konusu olmuştur. Bu grubu oluşturan bireyler önceki göçmenlere göre sosyo-ekonomik düzeyleri daha yüksek olan bireylerdir. Önceki yıllarda işsizlikten ve yoksulluktan kaynaklanan göçler bu dönemde azalmıştır (Koyuncu, 2015: 49).

2000'li yıllarla birlikte göç hareketliliğinde dikkat çeken durumlardan biri de insanların sıklıkla yer değiştirmek zorunda kalmalarıdır. Özellikle eğitim gereği ve memurların göç hareketliliği dikkat çekicidir.

Tekeli göçün sürekli hareketlilik halini açıklarken 'yaşam güzergâhları' kavramını kullanmaktadır (Tekeli, 2016: 171-185).

İçduygu'ya göre Türkiye ulusal inşa sürecinde, içerdeki ve dışardaki göç hareketleriyle modern halini almıştır. Göç hızlı toplumsal değişimle ortaya çıktığı gibi buna paralel olarak her zaman toplumsal değişime de neden olan dinamik bir sürece sahiptir (İçduygu, 1998: 208-209).

Türkiye'nin en yoğun göç aldığı süreçlerinden biri de 2011 yılından itibaren Suriye'de çıkan iç savaş ortamından kaynaklı Türkiye'ye yönelen göç akımı oluşturmaktadır. 2011 yılında gerçekleşen göç hareketlerindeki temel nedenlerden en önemlisi Arap ülkelerinde sokak protestolarının etkisiyle oluşan 'Arap Baharı' süreci olmuştur. Tunus, Mısır, Libya, Yemen, Ürdün, gibi Arap ülkelerinde hareketliliklere neden olan Arap Baharı sürecinin yayılan etkisi Suriye'de iç savaşa neden olmuştur. Suriye'de yaşanan iç savaşın etkisiyle çok sayıda insan zorunlu göçle karşı karşıya kalmıştır. Komşu ülkelere ve Avrupa ülkelerine yayılan göç dalgaları, komşu ülke olması ve tampon bölge olması bakımından en çok Türkiye'yi etkilemiştir. Türkiye'nin açık kapı politikası ile çok sayıda Suriyeli göçmen Türkiye sınırlarından yasal ve yasal olmayan şekilde giriş yapmışlardır.

1.3.1. Türkiye'de Uluslararası Göç Mevzuatı

Bireylerin ya da grupların yaşamsal tehlikelerinin olması, güvenlik kaygılarının olması sonucunda yaşamış oldukları toprakları terk ederek başka bir ülkeye göç ederek yeni yaşam alanları bulmaya çalışmaları bireyleri ve grupları gittikleri ülkelerde çeşitli göç aktörleri olma durumunda bırakmaktadır. Vardıkları ülkelerin yasal mevzuatları gereği göçün aktörleri sığınmacı, göçmen, mülteci, geçici koruma şeklinde kategorileşmektedir. Uluslararası hukuk çerçevesinde bireylerin siyasi düşünceleri, ait oldukları etnik grupları, dinleri ve inançları gibi nedenlerden dolayı zulme uğramaları, yaşamlarının tehlikede olması veya kendilerini güvende hissetmemeleri durumunda başka ülkelere sığınarak yeni yaşam alanlarında ya da daha güvenli yerleşim yerlerinde hayatlarını idame ettirmeye çalışmaları sığınma ve iltica etme durumlarını ortaya çıkarmıştır. Sayılan nedenlerden ötürü başka ülkeye sığınmaya çalışan bireylerin ya da grupların hukuksal boyutta ülkedeki koşulların neler olduğu önem arz ettiği kadar bu koşulların insan hakları çerçevesinde de uygun nitelikte olması önemlidir. Bu bölümde hem hukuksal mevzuatlar açısından hem de literatür açısından farklılık gösteren tanımlamalarıyla göçün aktörleri olan göçmen, sığınmacı, mülteci ve geçici koruma statüsü açıklanmaktadır.

Göçmen kavramı, savaş, çatışma ve olağanüstü hal olmaksızın göç ile ilgili mevzuat çerçevesinde yerleşmek amacıyla hedef ülkeye göç eden, o ülkenin vatandaşlığını kazanmamış kişileri ifade etmektedir (IOM, 2009: 22). Göç ve

göçmen kavramları ile ilgili Türk hukuku ile uluslararası literatür arasında anlayış ve tanımlama farklılıkları bulunmaktadır.

Yılmaz (2014: 1687-1689), göçmenlik tanımını farklı açılardan ele alarak aşağıdaki gibi kategorize etmektedir:

Göçmen kendi ülkesinden ayrılırken, göç güzergâhında kullandığı ülkeden geçerken ya da göç etmek istediği ülkeye girerken, bu ülkelerde bulunduğu süre boyunca o ülkenin yasalarına uyma ya da uymama durumuna göre, **yasal göçmen** ya da **yasa dışı göçmen (kaçak)** şeklinde tanımlanmaktadır. Göçün yaygınlığı ve hangi yönde ve ne zaman olacağı kestirilemediği için, göç eden grubun demografik, sosyal ve ekonomik özelliklerinin değişkenlik göstermesiyle ortaya çıkan mekik, transit ve sığınmacı göçlerini ele alan göçe düzensiz göç (irregular/not regulated migration) denmektedir. Bu göç gruplarından herhangi birine dahil olan göçmen **düzensiz göçmen** olarak kabul edilmektedir. Düzensiz göç çeşidi içinde ele alınan transit göç, ulaşılması hedeflenen ülkeye giderken başka bir ülkede veya güzergâh olarak kullandığı ülkelerde geçici bir süre için kalma durumuna denmektedir. Bu göçmen tipine de **transit göçmen** denmektedir. Örneğin, Afgan veya Suriyeli bir göçmenin Türkiye'yi transit ülke olarak kabul edip Türkiye üzerinden üçüncü bir ülkeye gitmek istemesi durumudur. Belirli bir süre gözeterek bir ülkeye gidip bir süre sonra o ülkeden geri dönme durumundakilere ise **mekik göçmen** denmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ve az gelişmiş ülkelerin artan nüfusları sonucunda ortaya çıkan sosyo ekonomik eşitsizlikler, iç savaşlar, bölgesel gerilimler ve çatışma ortamları, küresel tehditlerin ortaya çıkardığı güvenlik kaygıları ve yaşadıkları ülkedeki insan hakları ihlalleri gibi nedenlerden dolayı uygulanan etkili göç politikaları sonucu düzensiz göç (irregular migration) olgusu ortaya çıkmıştır. Düzensiz göç olgusunda göç eden insanların kim oldukları, özellikleri, nasıl, ne zaman ve ne yöne hareket edecekleri kestirilememektedir. Küreselleşmeyle beraber gelişen iletişim ve ulaşım ağlarının imkânlılığı göçmenlerin her bağlamda dolaşımalarını, mekân ve zamandaki akışkanlıklarını ve bilgi alış verişini kolaylaştırarak göçün artmasına neden olmuştur (Yılmaz, 2014: 1687-1689).

Düzensiz ve yoğun göçe 2011 yılından itibaren dışarıya yoğun ve hızlı göç veren Suriye örneğini vermek mümkündür

Göçmenlerin kabul edilmesi için ülkeler arasında farklı koşullar bulunmaktadır. Ancak mülteciler gibi uluslararası bir koruma söz konusu değildir. Göçmen kendi vatandaşı olduğu ülkedeki korumadan faydalanmaktadır. Göçmenler gönüllü olarak ya da zorunlu olarak terk ettikleri ülkelerinden başka ülkeye göç ettiklerinde o ülkenin izniyle ve yetkisiyle yerleşmektedir. Türkiye’de göç politikalarını belirleyen yönetmeliklerden biri olan 2510 sayılı eski İskan Kanunu ve diğer bir yönetmelik olan 2006 yılındaki 5543 sayılı yeni İskan Kanun’unda belirtilen şartlar altında göç eden kişi göçmen kabul edilmektedir. Sayılı kanunlara göre “Türk soyuna sahip olmak”, “Türkiye’ye yerleşmek için gelmiş olmak” ve “Türk kültür ile değerlerine bağlı olmak” şartları göçmen kabul edilmenin temel esaslarıdır (Kıral, 2006: 15).

Diğer bir göç aktörü ise zorunlu göç sonucu göç eden **mülteciler**dir. Tarih boyunca insanlar savaşlardan, çatışma ortamlarından, salgın hastalıklardan ve doğal afetlerin yarattığı yıkımlardan dolayı mülteci durumuna düşmüşlerdir.

Mültecilerin yaşamlarının tehdit altında olmasından ötürü II. Dünya Savaşından sonra Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü kurulmuştur. Mülteciler mevzuatına göre mülteciler için insan hakları doğrultusunda hareket edilmesi mecbur kılınmıştır (Mülteciler Mevzuatı, 1994: 4).

Türkiye’deki göç mevzuatlarından bir diğeri olan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesine göre; **Mülteci** kavramı dini, ırkı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti, milliyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı nedenlerle korktuğundan dolayı vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya söz konusu korku sebebiyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ülkesinin dışında bulunan, ülkesine dönemeyen ya da korku nedeniyle dönmek istemeyenleri ifade etmektedir (UNHCR, 2010;14).

Türkiye, taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne 1961 tarihli düzenlemeyle birlikte '*coğrafi çekince*' koyarak Avrupa ülkeleri dışından gelenleri mülteci statüsünde kabul etmemektedir. Bu durum Suriyelilerin mülteci statüsüne girmemesinin nedenidir. Mülteci kavramı ile sığınmacı kavramı arasında bulunan temel farklılık, mültecilerin Avrupa ülkelerinin birinden gelerek iltica talebinde bulunması, sığınmacıların ise diğeri ülkelerden birinden gelerek sığınma isteğinde bulunmasıdır. 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğine göre Türkiye Avrupa'da meydana gelen olaylar için başvurulara "mülteci" derken Avrupa dışında meydana gelen olaylara için gelenlere "sığınmacı" demektedir. Türkiye'de mülteci statüsü, Soğuk Savaş döneminde Doğu Avrupa'dan gelen ve uluslararası korumaya ihtiyacı olduğunu talep eden yabancı uyruklular için uygulanmıştır (Erdoğan, 2015: 45-46).

Mülteci statüsünün sona ermesi ise iki şekilde gerçekleşir:

İlki, İrادی sebeplerledir. Bunları sıralamak gerekirse kendi isteğiyle vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yeniden yararlanmayı istemesi, vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi rızasıyla yeniden kazananlar, yeni bir vatandaşlık kazanan ve vatandaşlığını kazandığı o ülkenin korumasından yararlananlar, zulümden korktuğu gerekçesiyle terk etmiş olduğu ülkeye sonradan kendi isteğiyle yeniden yerleşmesi şeklindedir (Başak, 2011: 23).

İkinci olarak da menşei ülkenin şartlarının değişmesi durumunda yani mültecilik koşulları ortadan kalkanlar ve normal ikametgâhının bulunduğu ülkeye geri dönecek durumda olmaları şeklindedir (Başak, 2011: 24).

Göç eden aktörlerden bir diğeri ise sığınmacıdır. *Sığınmacı*, ırkı, dini, belirli bir toplumsal gruba üyeliği, milliyeti ya da siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen veya uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen ya da korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır. Sığınma başvuruları genel olarak uluslararası hukuk çerçevesinde ve ilgili ülkenin ulusal prosedürlerine göre değerlendirilip karar verilir. Başvuruları kabul edilmeyen/reddedilen ve ülkeden ayrılmak zorunda olan sığınmacılara, insani

gerekçelerden dolayı ikamet izni verilebilir. Cenevre sözleşmesinde sığınmacı ve mülteci arasındaki fark, mülteci tanımında sığınmacı tanımından farklı olarak “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle” ibaresinin yer almasıdır. (Özyakışır 2013: 13).

Türkiye’nin AB uyum süreci ve göçün değişen boyutları Türkiye’nin uluslararası göç ile ilgili yeni yapısal ve hukuksal düzenlemeler yapmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda 2005 yılının Mart ayında ‘İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı’ onaylanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Bu planlama çevresinde göçle ilgili hukuki ve kuramsal olarak 15 Ekim 2008 tarihinde İçişleri Bakanlığına bağlı ‘İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu’ kurulmuştur (GİGM, 2016).

4 Nisan 2013 tarihinde ise Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunla beraber Türkiye’nin uluslararası göç alanında hem kurumsal hem yasal altyapısı oluşturulmuştur. Bu kanun bağlamında vizeler, sınır dışı edilmeler, oturma izinleri, uluslararası koruma şartları, mültecilerin ve sığınmacıların hakları ve sunulacak hizmetler ele alınmıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91. Maddesine göre 2014 tarihli 6883 sayılı Geçici Koruma yönetmeliğinde Geçici Koruma kapsamında bulunacak kişiler belirlenmiştir. Suriye’den Türkiye’ye gelen göç gruplarının da bu statü altında tutulması öngörülmüştür (İnce, 2018: 123).

Uluslararası sözleşmelerde mülteci olarak kabul edilen Suriyeliler, 22 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği ilkelerine göre ‘Geçici Koruma Statüsü’ ve ‘şartlı mülteci’ olarak belirlenmiştir. Resmi kurumlar içerisinde geçici koruma statüsünde olan Suriyeliler sığınma statüsüne daha yakındır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016; 22). Türkiye, İçişleri Bakanlığının 1994 sayılı Yönetmeliği’nin 10. maddesine göre geçici koruma statüsüne aldığı Suriyelilere bu statü gereği açık kapı politikası, kamplarda barınma, geri dönmeye zorlamama ve verilen diğer hizmetlerden faydalanma gibi ilkeleri uygulamaktadır (Ihlamur-Öner, 2014: 44).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesine dayanarak geçici koruma statüsüne ait yönetmeliğe göre Geçici Koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak için kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırlarına gelen ya da Türkiye sınırlarını geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak incelenmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma biçimi olarak tanımlanmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Türkiye'de bu yönetmelik çerçevesinde geçici koruma statüsünde kabul edilen ve kayıt altına alınan bireylere geçici koruma kimliği verilmektedir. Suriye'den 2011 yılında Türkiye'ye doğru gerçekleşen göçle gelen Suriyeliler bu yönetmelik gereği Geçici Koruma statüsünde olan bireyler olarak kabul edilmektedir.

Mevcut koşullarda sadece Suriyeli göçmenlere uygulanan geçici koruma kanunu temel olarak şu maddeleri içermektedir.

Geçici koruma kapsamındaki kişilerin ülkeye yasadışı giriş ve çıkışlarında ceza uygulanamaz (Madde 5)

Bu yönetmelik kapsamındaki kişiler geri gönderilemez (Madde 6)

Geçici koruma kapsamındaki kişilere çalışma izni ve devlet okullarına gitmek için ve diğer resmi işlemlerde kullanılmak üzere bir kimlik verilir (Madde 22)

Geçici koruma kapsamındaki kişiler Türkiye'de kalma hakkına sahiptir (Madde 25).

Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılara; sağlık eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetler sağlanabilir" (Madde 26).

Türkiye Suriye'den gelen göç gruplarını öncelikle misafir olarak kabul etmiştir fakat göç aktörleri bağlamında statüsüz durumda kalan göçmenler için Türkiye Geçici Koruma statüsünü belirleyerek hem statü boşluğunu ortadan kaldırmıştır hem de bu statüyle sunulacak hizmetleri belirlemiştir (İnce, 2018: 124-125).

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Konusu

Batı hegemonyasında olan birçok Ortadoğu ülkesi uzun süre siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Göç olgusu, Ortadoğu'da yaşanan gelişmelerin hem nedeni hem sonucu olduğu bir uzantı olarak görülmektedir. Bu çalışmada, Mısır, Tunus, Libya, Yemen, Ürdün Suriye gibi Arap ülkelerini etkileyen Arap Baharı süreci sonrasında küçük gösterilerle başlayarak silahlı çatışmalarla devam eden ve daha sonra iç savaşa dönüşen Suriye örneği ele alınmaktadır. Yaşanılan iç savaşın ardından başta komşu ülkeler olmak üzere dünyanın pek çok yerine yoğun göçler yaşanmıştır.

Türkiye, Suriye'nin sınır komşusu olması bakımından ve tampon bölge özelliğinden dolayı yoğun göç akımından etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Bu çalışmada Suriye'deki iç savaştan kaçarak zorunlu göç eden bireylerin ve grupların vardıkları ülkede yaşadıkları göç deneyimleri ve zorunlu göçe karşı hayatta kalmak için geliştirdikleri stratejiler incelenmiştir. Çalışmanın konusu Suriye'den gelen göçmenlerin hayata tutunmak için geliştirdikleri stratejilerin neler olduğudur. Çalışma Suriye'den göç ederek Şanlıurfa'ya gelen kamp dışında, şehir merkezinde ya da merkez ilçelerde yerleşke edinmiş otuz göçmen bireyin göç deneyimlerini ve tutunma stratejilerini kapsamaktadır.

2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada Türkiye'deki Suriyelilerin demografik bilgileri, nitelikleri, yaşadıkları sorunlar, memnuniyet düzeyleri, geçici veya kalıcı olma durumları konusundaki yaklaşımları ve hayata tutunma stratejilerinin neler olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Çalışmada Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göç eden Suriyeli vatandaşların sosyo-demografik ve ekonomik profilleri, hayata tutunma deneyimleri, sorunları ve geliştirdikleri çözüm önerileri, uygulanan politikalara yönelik düşünceleri, uygulanan haklardan ne derece faydalandıkları yapılan görüşmeler

bağlamında değerlendirilmektedir. Sığınmacıların yaşadıkları deneyimleri, gündelik pratikleri, yaşamlarını idame ettirdikleri yerleşkeleri ya da şehirleri hangi unsurlar bağlamında tercih ettikleri, dil, yaş, cinsiyet, sosyo- ekonomik durum, kültür, etnisite değişkenleri dikkate alınarak değerlendirilmektedir. Bunun amacı spekülatif söylem, duyum ve haberlerin ötesinde güvenilirliği ve geçerliliği olan bir çalışma ortaya koymaktır.

Çalışma kuramsal olarak sığınmacı, mülteci ve geçici koruma altında olan insanların hayata tutunma stratejileri ile Türkiye’de sığınmacılara yönelik politikalar ve toplumsal söylemler arasında ilişki kurma amaçlamaktadır. Öncelikle çalışma için belirli literatür taraması yapıldıktan sonra bu konu üzerine yapılan çalışmalar, makaleler, tezler ve raporlar incelenmiştir, kaynak niteliğindeki okumalar yapılmıştır. Bu konuyla ilgili saha çalışması için uygun olabilen evren ve örneklemeler belirlenmiştir. Temsili güçlü örneklemelerle görüşmeler yapılarak öne sürülen problemlerin sosyolojik ve kuramsal perspektifi sunulmaktadır. Güvenilir ve geçerli veriler elde etmek için katılımcılarda kaygı uyandıran ve psikolojik olarak rahatsız edici uyarıcılar olamamasına dikkat edilmiştir.

Amaç, sığınmacı olan ve geçici koruma altında olan insanlara yasal düzlemde verilen haklar ve hak ihlalleri üzerinde durmak, geliştirilen göçmen politikalarını irdelemek, varış noktasındaki toplumsal yaşamda edindikleri deneyimleri incelemek ve bunların hayata tutunma adına geliştirdikleri stratejiler üzerindeki etkileri tespit etmektir.

Bu çalışma sosyolojik olarak geçmişten günümüze gelen göç olgusunun zamanla küresel boyutta ulaştığı çeşitliliği de bizlere sunmaktadır. Kitlesel olan zorunlu yerinden edilmeler, ulus-devletlerin oluşumundan sınırların çizilmesine, çatışmalardan iç savaşımlara, sığınanlardan kalıcı olarak dönmemeye, kitlesel akınlardan sonu gelmeyen yolculuklara kadar farklı okumalar yapmamıza imkân sağlamaktadır. Mart 2011’den bu yana gelişen sığınmacı ve mülteci akımlarıyla beraber Türkiye’de heterojen bir kalabalığın varlığı, bir taraftan hızlı bir uyum ve toplumsal etkileşim yaratırken diğer taraftan da nefret söylemleri ve yabancı korkusunu da ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de bulunan etnik çeşitlilik Suriye’den göç eden gruplar için bir avantaj olarak değerlendirilmektedir. Suriyeli göçmenlerle dil,

din ve etnik benzerliklerin bulunması, Suriyelilerin geçici barınma merkezleri dışında yoğunluklu olarak hangi yerleşkeleri kullandıkları, hangi etnik gruplarla ilişki içinde oldukları ve hangi ağlar üzerinden ilişki geliştirdikleri noktasında çalışmaya kolaylık sağlamıştır. Bu çalışmanın sığınmacıların ve geçici koruma altında olanların anlattıkları sorunlar ve önerdikleri çözümlerle sığınmacılar için geliştirilecek politikalara da yön vermesi hedeflenmektedir.

2.3. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmada araştırmanın evrenini Şanlıurfa il merkezi ve merkez ilçeleri, örneklemi ise Suriye’de çıkan iç savaştan kaçıp gelen sığınmacı ve geçici koruma altında olan göçmen gruplar oluşturmaktadır. Belirlenen örnekleme göre katılımcılarla görüşme yapılarak sorular yöneltilmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın doyuma ulaşabilmesi için toplamda 30 sığınmacı ve geçici koruma altında olan insanla görüşülmüştür. Bu çalışmada Suriye’den Şanlıurfa’ya gelen kamp dışında yaşayan, şehir merkezinde ya da merkez ilçelerde yerleşke edinmiş otuz göçmen bireyin göç deneyimlerini ve hayata tutunma stratejileri değerlendirilmiştir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların *sosyo-demografik bilgileri* aşağıda sırasıyla verilmiştir;

Katılımcıların yaş aralıkları: Katılımcılar 19 ve 60 yaş aralıklarındadır.

Eğitim Durumları: 5 katılımcı okuma yazma bilmemektedir, 2 katılımcı lise mezunudur, 23 katılımcı Üniversite mezunudur.

Cinsiyet bilgileri: 13 kadın, 12 erkek ve 5 diğer cinsiyet grubu ile görüşme gerçekleşmiştir.

Medeni Hali: 8 katılımcı bekâr, 22 katılımcı evlidir.

Hane halkı sayısı: Göç öncesi ve sonrasında hane halkı sayısında değişimler olmuş.

Göç etmeden önce mesleki durumları: Göç etmeden önce 21 katılımcı doktor, diş hekimi, avukat, öğretmen, mühendis ve memur olarak belirli meslek gruplarında görev yaptıklarını ve yüksek statü sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Göç ettikten sonra 21 katılımcı meslek kaybı ve statü kaybı yaşadığını belirtmiştir. 6 katılımcı tarla ve toprak işleriyle gelir elde ettiğini belirtmiştir. Üç katılımcı ise göç etmeden evvel yaşadıkları yerde çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

Göçle geldikleri yerleşim yeri: 19 katılımcı il merkezinde, 5 katılımcı ilçede, 6 katılımcı köyde görüşülmüştür.

Göç etmeden önce yaşadığınız yerleşim yeri: Göç etmeden önce 27 katılımcı il merkezinde, 3 katılımcı köyde yaşamıştır.

Geldikleri yerleşim yerinde çalışan katılımcı sayısı: Katılımcılardan 17 kişi geldiği yerde enformel sektörde çalışmıştır. Katılımcılardan 13 kişi geldiği yerde formel veya enformel sektörde çalışmamıştır.

Göçle geldiğiniz yerleşim yerine ne zaman geldiniz?

Katılımcılar Şanlıurfa'ya 2011 ile 2016 yılları arasında göç etmişlerdir.

Hangi dili konuşmaktasınız?

6 katılımcı Arapça, 14 katılımcı Kürtçe, 10 katılımcı hem Arapça hem Kürtçe konuşmaktadır.

Hangi etnik gruba mensupsunuz?

10 katılımcı Arap, 20 katılımcı Kürt etnik gruba aittir.

Hangi dine mensupsunuz?

10 katılımcı Müslüman Arap, 10 katılımcı Müslüman Kürt, 10 katılımcı Ezidi Kürt şeklindedir

Zorunlu göç etme nedenleriniz nelerdir?

Katılımcılar rejimden, iç savaştan ve Işid örgütünden kaçma, güvenlik kaygısı, yaşamını idame edecek koşulların bulunmaması, ekonomik kaygı, can güvenliğinin tehdit altında olması gibi nedenlerden dolayı zorunlu göç etmişlerdir.

Zorunlu göçe dahil olma biçiminiz nasıl gerçekleşti?

13 katılımcı kitlesel göçle, 17 katılımcı ise bireysel göçle gelmişlerdir.

İlk yerleştiğiniz yere hangi referanslarla geldiniz?

Katılımcılar iç savaş sonrası kendilerinden önce göç edip gelmiş olan komşuluk, akrabalık, hemşerilik ilişkileri, aşiret bağları, ticaret ilişkileri, evlilik gibi bağlar aracılığıyla gelmişlerdir.

Türkiye’de geçici olarak mı kalıcı olarak mı kalmayı düşünüyorsunuz?

5 katılımcı geçici olarak kalmak istemektedir. 20 katılımcı ise Türkiye’de kalıcı olarak kalmak istiyor ve 5 görüşmeci kalma konusunda kararsızlardır.

Ülke şartları düzelirse ülkenize geri dönmek istiyor musunuz?

13 görüşmeci geri dönmek istiyor 17 görüşmeci geri dönmek istememektedir.

Türkiye vatandaşlığına sahip olma hakkında ne düşünüyorsunuz?

12 görüşmeci vatandaşlık istemiyor, 16 görüşmeci vatandaşlık istiyor, 2 görüşmeci Türkiye vatandaşı olarak kabul edilmiş.

2.4. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri ve Analizleri

Bilimsel araştırmalarda, güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için, doğru kaynaklar üzerinden doğru bilgilere ulaşmak gerekir. Araştırma sürecindeki önemli

aşamalardan biri doğru ve güvenilir olan bilginin kimden ve hangi teknikle toplanacağı aşamasıdır. Nitel veri, bireylerin öznel davranış ve tutumlarının özgün doğasını ve algısal yapısını ortaya çıkararak, bireyin duygu ve düşünce dünyasını anlamlandıran, görüşmeci ile katılımcı arasındaki etkileşimin olduğu bir bütünlüktür. Bu çalışmada nitel araştırma tekniklerinden olan yarı yapılandırılmış ‘görüşme’ veri toplama tekniği kullanılmaktadır.

Toplumbilimcilerin sıklıkla başvurdukları tekniklerden biri görüşme tekniğidir. Görüşme tekniği görüşme yapılacak kişilerle yüz yüze ilişkiye dayalı olarak karşılıklı konuşma halinde gerçekleşerek verilerin elde edilmesinde kesinlik, güvenlik ve açıklık kazandırır. Görüşme tekniğinde konuyu daha fazla detaylandırmak, katılımcının konuşmasının devamını sağlamak ve konuyu aydınlatmak için ek sorular sorularak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşme tekniğinde soruların cevabına yönelik yüz yüze gelen iki ya da daha fazla insanın belli bir amaç doğrultusunda sözel olan veya sözel olmayan iletişim araçlarını ve tekniklerini kullanarak yarattıkları bir etkileşim biçimi söz konusudur.

Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin en belirgin özelliği, katılımcıların bakış açılarını ortaya koymaktır. Görüşme tekniğinde görüşme yapılan katılımcıların duygularını, anlam dünyalarını, düşüncelerini ve görüşlerini anlama konusunda nicel görüşmeden farklı olarak daha derinlemesine bilgiler elde edilmektedir. Görüşme sırasında görüşmeci yönlendirdiği konulara bağlı olarak esnek davranarak katılımcının kaygısız bir şekilde konuya dahil olmasını sağlayabilir. Görüşmeci görüşme tekniğinde daha detaylı bilgiler ve derinlemesine bilgiler elde etmeye çalışmaktadır. Görüşmeci görüştüğü kişiyi daha iyi anlamak, anlattıklarını analiz etmek için onun değerleri, deneyimleri ve toplumsal dünyası hakkında fikir sahibi olmalıdır. Görüşmeci katılımcıyı araştırma sürecinin en önemli parçası ve detayı olarak görmelidir. Katılımcı standart sorularla hazırlanan görüşme formu dışında görüşme yapılan kişinin konumuna ve özelliklerine bağlı olarak farklı ve kişiye hitap edecek sorular sorabilir. Görüşmeci görüştüğü kişi ile etkileşim ve iletişim içinde bulunduğu için katılımcıyı kaygılandırarak birçok şeyden uzak

kalmalıdır. Görüşme sürecinde görüşülen kişi aktiftir. Katılımcılar anlatılan örnek olaylardan çıkarımlarda bulunur.

Araştırmalar çoğunlukla evren örneklem üzerinden gerçekleşir. Örneklem en temel özelliği tarafsız ve temsili olmasıdır. Uygun yöntemler kullanıldığı sürece örneklem hem geçerlilik ve güvenilirlik açısından hem de temsil yetisi açısından güçlü olmaktadır (Tanrıöğen, 2014: 149-152)

Nitel araştırma tekniklerinde, materyali toplamaya hizmet eden veri toplama tekniklerini, materyalin yapılandırılmasına hizmet eden veri işleme tekniklerini ve materyalin çözümlenmesine yardım eden yorumlama tekniklerini birbirinden ayırmak gerekmektedir. Nitel görüşme tekniklerinde, sorun-merkezli görüşme, odaklanmış görüşme, serbest görüşme, nitel görüşme, derinlemesine görüşme, yoğun görüşme ve yapılandırılmamış ya da yarı yapılandırılmış görüşme biçimleri ile görüşme yapılmaktadır (Mayring, 2011: 71).

Nitel araştırma sürecinde en önemli adım, araştırmanın hangi sorulara cevap aradığını ortaya koymasısıdır. Nitel araştırmaların amacı, anlamak, gerçekliği olduğu gibi tanımlamak, niçin sorusundan çok ne ve nasıl sorularına odaklanmaktır (Kümbetoğlu, 2012: 34).

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Nitel araştırmada derinlemesine bir tanım yapmak, parçalardan bütüne varmak, insanların yaşadıkları olayları, deneyimleri ve süreçleri kendi bakış açıları ve algılarıyla nasıl ifade ettiklerini ve değerlendirdiklerini ortaya koymak, genellenebilir bir profil oluşturmak mümkündür (Kümbetoğlu, 2012: 47).

Yapılan görüşmelerde verileri kaydetmek için ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bu cihazları kullanmadan önce katılımcı kişilerden izin alınmıştır daha sonra bu görüşmeler ve kayıtlar deşifre edilerek yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Katılımcıların bilgileri gizli tutularak isimleri anonim kullanılmıştır. Görüşmelerin çözümlenmeleri boyunca katılımcıların kullandıkları anahtar kelimeler ile kavramlar üzerinden, dolaylı anlatılan örnekler üzerinden katılımcıların verdikleri yanıtlar arasında bütünleştirici ve ayrıştırıcı saptamalar yapılmaya çalışılmıştır. Araştırma

sorularındaki amaç, var olan sosyal dünyadaki sosyal sorunları geniş çerçevesinden alıp sınırlandırarak daraltmak ve belirli sorulara odaklanarak cevaplar bulmaktır. Araştırmanın problemleri dikkate alınarak görüşme soruları hazırlanmıştır. Katılımcının kaygısını ve çekinme durumunu aza indirmek için daha çok betimleyici sorular şeklinde görüşme gerçekleştirilmiştir.

Bireylerin deneyimlerini ve bu deneyimlerin sosyal bağlamlarda ortaya çıkardığı etkileşimleri, toplumsal ilişki örüntülerini, derinlemesine kavramak için nitel verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bireyin gündelik yaşam pratikleri, kanaatleri, duyguları, deneyimleri vb. durumlar sayılabilir veriler olmadığından nitel veri toplama teknikleri bu noktada gereklidir. Nitel araştırmada karmaşık olaylardan ve belirsiz veriler yığınından anlamlı temalar ve kategoriler oluşturulmaktadır. Bu veriler istatistiki hesaplardan çok bireyler arası ilişkilerin yorumlanmasından ortaya çıkar (Kümbetoğlu, 2012: 43- 44).

Bu çalışmada katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların evreni Şanlıurfa il merkezi ve merkez ilçeleri, örnekleme ise Suriye’de çıkan iç savaştan kaçıp gelen sığınmacı ve geçici koruma altında olan göçmen gruplar oluşturmaktadır. Belirlenen örnekleme göre katılımcılara sorular yöneltilmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Toplamda 30 sığınmacı ve geçici koruma altında olan insanla görüşülmüştür. Görüşmeler tercüman aracılığıyla gerçekleşmiştir.

2.5. Araştırmanın Problemleri

Yapılan çalışmada sığınmacıların ve geçici koruma altında olanların hayata tutunma adına geliştirdikleri stratejilerin neler olduğu ve Türkiye’de bu gruplara yönelik geliştirilen devlet politikalarının ve toplumsal söylem ve tutumların, bu grupların tutunma stratejilerinin üzerindeki etkileri neler olduğu araştırılmıştır.

Araştırmanın problemleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

- Çeşitli nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan sığınmacıların ve geçici koruma altında olanların yaşadıkları göç deneyimleri üzerinden göç algıları ve yaklaşımları nelerdir?

- Zorunlu göçle gelen göçmen kadınların vardıkları ülkede yaşadıkları deneyimler nelerdir? Göçmen kadınlar, geldikleri ülkede toplumsal statü bağlamında nasıl değişiklikler yaşamıştır?
- Sığınmacılar ve geçici koruma statüsünde olanlar hangi ağlar ve ilişkiler aracılığıyla yeni yerleşim birimlerine gelmişler?
- İç savaştan ve bazı radikal örgütlerin politik hareketliliğinden kaçıp gelen Suriyelilerin ve Ezidi grupların göçle geldikleri yerde karşılaştıkları problemler ve sorunlar nelerdir? Göçmenlerin sorunlarla baş etmek için geliştirdikleri çözümler ve hayata tutunma adına geliştirdikleri stratejiler nelerdir?
- Türkiye'deki sığınmacıların ve geçici koruma altında olanların Türkiye'de kalıcı olarak kalma durumları ve geri dönme durumlarıyla ilgili düşünceleri nelerdir?
- Zorunlu göçle Türkiye'ye gelen göçmenlerin toplumsal, ekonomik, kültürel ilişkilerinde ortaya çıkan deneyimler ve pratikler nelerdir?
- Sığınmacılar ve geçici koruma altında olanların, toplumsal ilişkilerinde sosyal işlevselliklerini devam ettiren kurumlar ve ağlar hangileridir?
- Türkiye'deki sığınmacıların ve geçici koruma altında olanların 'vatandaşlık hakkı'na sahip olma ile ilgili düşünceleri nelerdir?
- Toplumsal kabul ya da dışlanmaya yönelik yaşanan deneyimler ve toplumsal ilişkilerde geliştirilen söylem pratikleri nelerdir?
- Suriye'den gelen sığınmacılar yasal prosedürlerle ilgili yaşadıkları sorunlar nelerdir?
- Suriye'den Türkiye'ye gelen Suriyeliler'in konut, istihdam, sağlık, eğitim, toplumsal ilişkiler, meslek edinme, iş bulma, sosyal dışlanma ve diğer gündelik pratiklerinde ne tür stratejiler geliştirmişlerdir?

2.6. Karşılaşılan Sorunlar

Görüşmenin gerçekleştiği alanda katılımcılara ulaşma noktasında sorunlar yaşanmamıştır. Tömer dil merkezinde bir grup geçici koruma statüsünde olan bireyle görüşmeye katılmaları konusunda görüşülmüştür. Katılımcı olarak görüşmeyi kabul

eden Suriyeli geçici koruma statüsündeki bireyler çevrelerinde bulunan diğer Suriyeli bireylerle iletişime geçerek örneklem sayısını tamamlamada yardımcı olmuşlardır. Görüşmelerde katılımcılarla karşılıklı yüz yüze ilişki içerisinde olunmuş ve görüşmeler yarı yapılandırılmış şekilde hazırlanmış soru formu üzerinden ve katılımcının kendi anlattıkları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında yaşanan en büyük sorun Suriye'den gelen sığınmacıların göç deneyimlerini ve yaşadıkları sorunları anlatmakta güçlük yaşamaları olmuştur. Diğer önemli sorunlardan biri Suriye'den gelen bireylerin dil bilmemesi ve tercümana ihtiyaç duyulması olmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Suriye'den Türkiye'ye Doğru Gerçekleşen Göç Dalgası

Ortadoğu'da yaşanan savaşların ve krizlerin doğal bir uzantısı olan ve süreklilik arz eden göç olgusu toplumsal, ekonomik, kültürel ve dini unsurlar bağlamında dinamik, tarihsel ve sosyal bir olgudur. 2010 yılında Aralık ayında Tunus'ta hükümet ve rejim karşıtı protestolarla başlayan ardından 2011 yılında Avrupa'nın pek çok yerinde yayılan 'işgal et' eylemleri ve devamında Arap ülkelerinde sokak protestolarıyla başlayarak çatışmalara neden olan çeşitli toplumsal hareketlilikler söz konusu olmuştur. Tunus, Mısır, Libya, Ürdün ve Yemen gibi Arap ülkelerini etkileyen bu toplumsal hareketler kimi yerlerde rejim karşıtı gösterilerle kimi yerde çatışmalarla devam etmiştir. Arap ülkelerinde ortaya çıkan bu çatışmalı ortamlara genel olarak Arap Baharı süreci dendi ve Arap Baharı sürecinde hareketlenen ülkelerden bir diğeri de Suriye oldu. 2011 yılının Ocak ayında rejim karşıtı küçük gösterilerle başlayan istikrarsızlık ortamı başkaldırılarla süren çatışma ortamına dönüşerek bir iç savaş alini aldı. İç savaş süreci sonucunda dünyanın birçok bölgesine düzensiz ve yoğun göçler gerçekleşmiştir. Yoğun ve düzensiz göç akışından stratejik konumu gereği ve tampon bölge olmasından kaynaklı Suriye'nin sınır komşusu olan Türkiye de etkilenmiştir.

Suriye'den gelen göç dalgası hem toplumlar arası iç içe geçişlere neden olmuştur hem de çeşitli bağlamlarda karşı karşıya gelme ve çatışma durumlarına neden olmuştur. Göç, Türkiye'de demografik, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel anlamda birçok değişikliğe neden olurken aynı zamanda göç edenler ile ülkenin yerel halkı arasında farklı ilişkilerin gelişmesine yol açmıştır (Kaya, 2017: 10).

Bu çalışmada Suriye'deki iç savaş ortamından zorunlu göçle gelen Suriyeli Arap, Kürt ve Ezidi grupların varış noktasındaki göç deneyimleri, gündelik hayat pratikleri, hayatta kalabilmek için geliştirdikleri stratejiler, Türkiye Cumhuriyeti devletinin mülteci, sığınmacı prosedürü gereği uygulanan politikalar incelenmiştir.

Suriyeli göçmenler, ülkelerinden savaş koşulları nedeniyle, zorlamalardan ötürü göç ettiği için zorunlu göç kategorisinde ele alınmaktadır.

Suriye’de iç savaştan kaçarak Türkiye’ye gelen Suriyelilerin gelme nedenlerini ele alındığında göç kuramlarında, göçün motivasyonuna yönelik Lee (1966: 49-50)’nin kullandığı itici ve çekici faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Göç edenlerin Suriye’den ayrılma nedenlerine bakıldığında Lee’nin itici faktörler olarak belirlediği işsizlik sorunu, ekonomik sorunlar, çatışma ve savaş gibi unsurlar sayılmaktadır. Çekici faktörler olarak da daha iyi bir yaşam kalitesi, ekonomik fırsatlardan yararlanma, bireysel özgürlükler ve iş gücü talebi gibi unsurlar gösterilmektedir (Lee, 1966: 49-50).

Sert’e göre ise çevresel felaketler, savaş ortamları gibi durumları sert faktörler, ekonomik kriz, sosyal dışlanma, işsizlik gibi problemleri ve yumuşak faktörler olarak ele almaktadır. (Sert, 2012: 37). Suriye’den göç eden bireyler için sert faktörlere dahil olan iç savaş ortamı Türkiye’ye gelmelerinde etkili nedenler arasında en önemlisi olmuştur.

Ciğerci, göç edilen ülkenin göçmenlere yönelik uyguladığı politikaları ‘kabul etmeme’, ‘pasif kabul etme’ ve ‘aktif kabul etme’ şeklinde sıralamaktadır. Aktif kabul etme, göç alan ülkelerin açık kapı politikası ile göçle gelen grupları desteklediği politikadır (Ciğerci, 2012: 113). Örneğin, Türkiye Suriye’den zorunlu göçle gelenlere açık kapı politikası uygulamıştır. Bu bağlamda Suriyelilerin göç sürecinde aktif kabul etme söz konusudur.

Suriye’den kaçarak Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin Türkiye’yi tercih etmelerindeki temel unsurlar arasında sınıra komşu olmaları, yakın mesafe, açık kapı politikası, ortak dini, kültürel, etnik benzerlikler, ortak geçmiş ve ticaret ilişkileri en önemlileridir.

Suriye’den gelen yoğun ve düzensiz göçle karşılaşan Türkiye gelen Suriyelilere AFAD tarafından geçici koruma sağlanmıştır. 2014 yılının Nisan ayında Adana, Malatya, Kahramanmaraş, Osmaniye, Gaziantep, Adıyaman, Şanlıurfa, Hatay, Kilis, Mardin kentlerinde kurulan barınma merkezlerine yoğun gelen Suriyeliler yerleştirilmiştir. Çadır kentlere ve konteynırlara yerleşen Suriyelilerin diğer bir kısmı ise kentlerin belirli ilçelerine ve mahallelerine yığılmışlardır. Suriyelilerin bir kısmı Türkiye’yi yerleşme ve bekleme yeri olarak görürken diğer bir

kısmı ise üçüncü ülkeye gitme kapısı olarak görmektedir. Türkiye'yi üçüncü ülkeye geçiş yolu olarak gören Suriyeliler yoğunlukla yasal olmayan yollarla üçüncü ülkeye ulaşmaya çalışırken yasal olmayan göç yolculuklarında çok tehlike aşamalardan geçmekte ve birçoğu hayatlarını kaybetmektedir.

3.2. Türkiye'de Geçici Koruma Statüsü Kapsamında Bulunan Suriyeliler

Türkiye Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesişim noktası olması bakımından politik ve ekonomik anlamda gelişmemiş devletlerle zengin Batı ülkelerinin arasında bir köprü işlevi görmektedir. Türkiye'ye Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlardan yıllarca kitlesel göç akınları gerçekleşmiştir. Türkiye, 1980'lerden sonra hem göç alan hem göç veren bir ülke olmuştur. Küreselleşmeyle beraber iletişim ağları ve seyahat yollarının çeşitliliği dünyada göç hareketlerinin artmasına neden olmuştur. Göçün düzensiz hale gelmesinde ve artış göstermesinden en çok etkilenen ülkelerden biri Türkiye olmuştur. Bir ülkeye yasadışı yollarla giriş yaparak bir ülke içerisinde yasadışı şekilde kalmak ya da yasal yollarla girerek yasal süresi sonlanınca ülkeden çıkmamak düzensiz göçü açıklamaktadır. Bu kapsamda Türkiye düzensiz göçle mücadele için 15.07.2018 tarihinde yayımlanan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi kurulmuştur. Türkiye düzensiz göç bağlamında transit ülke olarak kullanılmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Tablo 1: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	
Yıl	Yakalanan düzensiz göçmen sayısı
2005	57.428
2006	51.983
2007	64.290
2008	65.737
2009	34.345
2010	32.667
2011	44.415
2012	47.510
2013	39.890
2014	58.647
2015	146.485
2016	174.466
2017	175.752
2018	268.003
2019	405.253

Kaynak: (GiGM (21.11.2019), İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim Adresi: <http://www.goc.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2019).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından Düzensiz göçle mücadele stratejileri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Menşee, transit ve hedef ülkelerin ortak bir zeminde buluşarak gerekli hukuksal reformlar düzenlemesi
- Devletin bu alanda doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili tüm birimleri ile ulusal ve uluslararası tüm kuruluşlara koordinasyonun sağlanması
- Sınır güvenliğini artırıcı tüm tedbirlerin alınması
- Çalışma alanında gerekli düzenlemelerin yapılması ve yasadışı istihdamın asgari düzeye çekilmesi
- Göçmenlerin statü edinmesi sürecinin hızlandırılması
- Göçmen kaçakçılığı gibi organize suçlarla mücadele tedbirlerinin güçlendirilmesi

- Düzensiz göçmenleri taşıyanlara yönelik güçlü yaptırımların belirlenmesi
- Menşe ülkelerin göç verme nedenlerinin araştırılarak, bu sebeplerin ortadan kalkmasına yönelik projelerin geliştirilmesi olarak sıralanabilir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Düzensiz göçte uluslararası işbirliği sürecinin etkili yöntemlerinin başında “Geri Kabul Anlaşmaları” gelir. Bu anlaşmalar ülkelerin düzensiz göçe karşı tedbir almalarını zorunlu hale getirmekle birlikte, düzensiz göçmenlerin de ülkelerine insan haklarının korunmasına ve uluslararası teamüllere uygun gönderilmelerini sağlamaktadır. Başka bir deyişle geri kabul anlaşmaları, bir ülkede düzensiz olarak bulunan kişilerin anlaşma yapılmış kaynak ülkeye veya en son transit geçiş yaptıkları ülkeye yapılan anlaşmada belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde güvenli bir şekilde geri gönderilmesini sağlayan anlaşmaları içermektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Bu çalışmalar çerçevesinde 2001 yılından bu yana ülkemiz ile Suriye, Yunanistan, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Rusya, Moldova, Belarus ve Avrupa Birliği arasında Geri Kabul Anlaşması imzalanmıştır. Avrupa Birliği ile Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti Yol Haritası eş zamanlı olarak 16 Aralık 2013 tarihinde Ankara’da imzalanarak 25 Haziran 2014 tarihinde TBMM tarafından onaylanmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Ülkemize kitlesel akınla gelen Suriyelilere sağlanan koruma uluslararası literatüre göre ‘Geçici Koruma’dır. Türkiye, aşağıda yer alan geçici korumanın üç temel unsurunu yerine getirmekte ve Suriyelilere geçici koruma sağlamaktadır:

- Açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul
- Geri göndermeme ilkesi
- Gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması

Türkiye’de geçici korumayı 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91’inci maddesi ve bu maddeye dayanılarak

Çıkarılan 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma çerçevesinde sağlanmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Avrupa Birliği lkelerinde geçici koruma iki farklı Şekilde anlaŐılabilmektedir:

- Sığınma baŐvurusu yapılırken devlet, baŐvuran kişiyi geçici koruma altına almakta ve sığınma prosedürlerini devam ettirmektedir.
- Avrupa Birliği topraklarına kitlesel olarak akın eden yerinden edilmiş kişilerle ilgilidir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Geçici koruma, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesinde Şu Şekilde yer almaktadır:

- Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.
- Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalıŐı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon, merkez ve taŐrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun yürürlüğe girmesiyle;

- Kitlesel akınla Türkiye'ye sığınanların giriŐleri, kabulleri, Türkiye'den gönüllü olarak ülkelerine geri dönüŐleri,
- Kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler,
- Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği ile koordinasyon gibi Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemler Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenecektir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Arap ülkelerinde meydana gelen halk isyanları ve protestolar Tunus ve Mısır'dan başlayarak tüm bölgeyi etkileyerek 15 Mart 2011 tarihinden itibaren Suriye'ye de sıçramıştır. Yaşanan çatışmalar nedeniyle ülke kaos ortamına sürüklenmiş ülkenin bazı kesimlerinde yaşanan iç karışıklıklar ve çatışmalar nedeniyle yüzlerce kişi yaralanmış, yine yüzlercesi hayatını kaybetmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Suriye'de yaşanan insani krizin büyümesi sonucunda sınır bölgemizde hareketlilik meydana gelmiştir. 300-400 kadar Suriye vatandaşının, 29.04.2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısına doğru hareketlenmesi Suriye'den Türkiye'ye yönelik ilk toplu nüfus hareketini oluşturmuştur. Bu nüfus hareketi sırasında gerekli tedbirler alınmaya başlanmıştır; 252 Suriye vatandaşı sınırdan içeri alınarak Hatay'daki bir spor salonunda geçici konaklama ve gıda ihtiyaçları sağlanmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Giriş yapan Suriye vatandaşlarının öncelikle üst taraması yapılmakta, ardından tercüman eşliğinde kimlikleri var ise kimlik bilgileriyle, yok ise sözlü beyanlarıyla kayıt altına alınmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

2011 yılının Mart ayında, iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne artan sayıda Suriye Arap Cumhuriyeti (Suriye) vatandaşı Türkiye'ye uluslararası koruma bulmak amacıyla gelmektedir. Ülkemiz bu kişilere "geçici koruma" sağlamaktadır. Suriye'deki insan hakları ihlallerinde 2012 ve sonrasında ortaya çıkan hızlı artış, insani yardım ihtiyaçlarında dramatik artışları da beraberinde getirmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

İç karışıklıkların başlamasından bu yana, Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye Cumhuriyeti bu durumdan etkilenen Suriye vatandaşları için "açık kapı" politikası izlemiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Türkiye bu insani kriz neticesinde oluşan göç dalgaları sebebiyle 10 şehirde kurulan 26 geçici barınma merkezinde 256.971 Suriyeli yabancıya ev sahipliği yapmıştır. Suriyelilerin ülke içinde kalış süreleri uzamış bu durumda sosyal uyumun

sağlanmasını gerekli kılmıştır. Bu gereklilik neticesinde de insanların geçici barınma merkezleri dışında hayatlarını idame ettirmeleri desteklenmiş olup Temmuz 2019 tarihi itibarıyla 8 ilde 11 geçici barınma merkezinde 108.732 yabancı barındırılmaktadır. Bunun dışında, geçici barınma merkezleri dışında 3.514.016 geçici koruma sahibi yaşamaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Tablo 2: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	
2011	0
2012	14.237
2013	224.655
2014	1.519.286
2015	2.503.549
2016	2.834.441
2017	3.426.786
2018	3.623.192
2019	3.687.244

Kaynak: (GiGM (21.11.2019), İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim Adresi: <http://www.goc.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2019).

Tablo 3: Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler	
Geçici Barınma Merkezinde kalanlar	62.335
Geçici Barınma Merkezi dışında kalanlar	3.624.909
Toplam	3.687.244

Kaynak: (GiGM (21.11.2019), İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim Adresi: <http://www.goc.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2019).

Tablo 4: Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Şanlıurfa’daki Dağılımı

Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Şanlıurfa’daki Dağılımı		
Kayıt Edilen Suriyeliler	Şanlıurfa Nüfusu	İl nüfusu ile Karşılaştırma yüzdesi
430.049	2.035.809	21.12%

Kaynak: (GiGM (21.11.2019), İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim Adresi: <http://www.goc.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2019).

Tablo 5: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı			
Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	298.546	278.937	577.483
5-9	254.779	239.982	494.761
10- 14	199.894	184.891	384.785
15-18	152.129	123.876	276.005
19-24	324.320	232.016	555.336
25-29	206.797	146.624	353.421
30-34	169.429	124.199	293.628
35-39	119.448	94.518	213.966
40-44	78.737	69.917	148.654
45-49	58.345	55.865	114.210
50-54	47.174	45.361	92.535
55-59	32.835	33.253	66.088
60-64	22.929	23.740	46.669
65-69	14.995	15.752	30.747
70-74	8.442	9.140	17.582
75-79	4.691	5.899	10.590
80-84	2.586	3.250	5.836
85-89	1.399	1.865	3.264
90+	746	938	1.684

Kaynak: (GiGM (21.11.2019), İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim Adresi: <http://www.goc.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2019).

3.3. Suriye'den Şanhurfa'ya Zorunlu Göçle Gelenlerin Göç Deneyimleri

3.3.1. Suriyelilerin Zorunlu Göçle Şanhurfa'ya Geliş Süreci

Suriye'de 2011 yılının Mart ayında rejime karşı protestolarla başlayan süreç bir iç savaşa dönüşerek çok sayıda Suriyeliyi yerinden ederek göçe zorlamıştır. Savaş ortamındaki ölüm kalım mücadelesi, savaşın yarattığı kayıplar ve travmalar, güvenliklerinin tehdit altında olması, ekonomik kaygılar, yeni bir yaşam alanına duyulan ihtiyaç, kendilerini ve ailelerini koruma isteği, geleceğin belirsizlik hali Suriyeli insanların göç ederek yeni yerleşim yerleri arama ihtiyacını doğurmuştur. Suriyelilerin bir kısmı yasal yollarla ülke sınırlarına giriş yaparken bir kısmı da yasal olmayan yollarla ülkeye giriş yapmıştır.

Katılımcıların Türkiye'ye giriş yaparken karşılaştıkları zorluklar aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

*'Babelhava sınır kapısından geldik. Suriye'de iken tek başıma her şeyle uğraşıyordum bu çok zor bir durum. Savaş vardı orada kalamazdım. Eşim rejim yanlısıydı onlar için çalışıyordu ve bir ailesi olduğunu hatırlamıyordu bile. Ben çocuklarım için Türkiye'ye geldim. Yolda gelirken çok zor oldu her şey çünkü eşim ülkeyi terk ettiğimizi bilmiyordu gizlice evden kaçmıştık. Yolda hep arkama baktım ve dua ettim kaçakçılar ve IŞİD karşıma çıkmasın diye. Ben ülkemi savaştan dolayı terk ettim. Eşim bir ailesi olduğunu belki hiç hatırlamayacak. **Sınır kapısından giriş yaptım**'. (Hena, Kadın, 37, Arap, Deyrizor,)*

*'2015 yılında Türkiye'ye **kaçak yollarla geldik**. Bir gün evimize elinde silahlar olan adamlar geldi. Kocam cami imamıydı. Camiye de girdiler aradılar caminin içini bir hafta sonra yine geldiler kapıyı kırıp girdiler. Ben çıkın evimden dedim. Hamileydim ve çok korkuyordum, telefonumu istediler, para ya da altın istemediler, telefonumu verdim. Beni aldılar çocuklarım içeride kaldı. Beni götürdükleri yer çok kötü kokuyordu ve karanlıktı. Eşimin elini kolunu bağlamışlardı içeride tutuyorlardı. Ben ağlamaya başladım, eşime işkence yaptılar ve izlememi istediler. Telefonla işkence görüntülerini videoya aldılar. Benim gözlerimi bağlayarak tekrar evime yakın bir yerde ellerimi çözdüler ve beni arabadan yere attılar bağlı olan gözlerimi açtım ve ağlayarak eve gittim. Herkes gitti ben kızlarımla yalnız kaldım, nasıl buradan kurtulacağımı bilmiyordum. Çocuklarım için çok korktum. Sonraki gün başka bir adamın cesedini parçalayarak mahallenin meydanına attılar komşular söylerken duydum. Hemen çocuklarımı bir odaya kilitledim ve meydana gittim. Ben parçalanmış adamı kocam sandım ama kocam değildi. İki gün sonra o silahlı adamlar yine geldiler ve benim başıma silahı tutup sorular sordular, eşin nerde dediler bilmiyorum dedim. Eşin bir terörist dediler. Eylemlere katılmıştı, Esad rejimine karşı*

protestoların içindeydi eşimi daha önceden de aldılar içeri birkaç kez, bir kere bir hafta kaldı zindanda bir kere de 3 ay kaldı. Eve gelmemiştii çünkü biliyordu onu yine alacaklardı, kaçtı nerde olduğunu bilmiyorum. Rejimden dolayı ve her gün silahlı adamlar tarafından tehdit edildiğim için Türkiye'ye gelmek zorunda kaldım. Ailem nerde bilmiyorum eşim nerde bilmiyorum. Sadece çocuklarımı aldım ve kaçtım Suriye'den tek bildiğim bu. Ben çocuklarımla kaçak yollarla geldikten sonra bir kere eşim de geldi yanımıza ama tekrar gitti, nereye gitti bilmiyorum'. (Avbir, Kadın 33, Arap, Şam)

*'Kobani'de büyük bahçesi olan bir evimiz vardı. Evimiz yıkılınca, bir akrabamızın evinde kaldık. Ama savaş her gün daha çok büyüyordu. Babam savaştan dolayı bizi Urfa'ya göndermek istiyordu. Ben, iki abim ve annem sınıra geldik ama babam sınırın diğer tarafına **kaçak yollarla geçmemizi istedi**. Bize bir adres verdi ve o eve gittik Suruç'ta olan evde iki gün kaldık sonra Urfa'ya geldik. Babam Kobani'de kaldı. Babam YPG örgütünün bize yardım etmesini istemişti ve biz onların yardımıyla güvenli bir şekilde sınırın bu tarafına geçebildik. Ben ve annem her gün ağlıyorduk tekrar Kobani'ye dönmek istiyorduk ama babam izin vermiyordu burada savaş var gelemesiniz diyordu. Savaş bütün hayatımızı mahvetmişti mecburen geldik bu ülkeye' (Armanc, Kadın,21, Kürt, Kobani)*

Suriyelilerin bir kısmı, Türkiye'nin savaş ortamında uyguladığı açık kapı politikası ile Türkiye'ye yasal yollarla giriş yapmıştır. Suriye'den gelen sığınmacıların bir kısmı da sınırdan geçişleri 'tellerin arkasına geçmek' dedikleri ve zamanla enformel yollarla geçiş yapanların açtığı koridorlardan sağlanmaktadır. 'Babam sınırın diğer tarafına kaçak yollarla geçmemizi istedi', 'Rejimden dolayı ve her gün silahlı adamlar tarafından tehdit edildiğim için Türkiye'ye gelmek zorunda kaldım' şeklinde düşüncelerini belirten katılımcılar Türkiye tarafına geçişlerde yasal yollarla yani kişilerin kimliklerini, pasaportlarını kullanmak istememişlerdir. Bunun nedeni savaşın ardından Esad rejiminin yıkılmama ihtimali ve sınırdan geçilirse ülke

dışına kaçtıklarının resmi kayıtlarda görünmesi kaygısıdır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 54).

3.3.2. Suriyelilerin Göç Deneyiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Hayata Tutunma Stratejileri

3.3.2.1. Hemşerilik ve Akrabalık Stratejisi

Türkiye'ye sığınanların bir kısmı mülteci kamplarına ve çadırlara yerleştirildiler. Bir kısmı ise sınıra yakın bölgelere (yasal ve yasal olmayan şekillerde giriş yaparak) şehirlere ve şehirlerin ücra köşelerine yerleştiler. Sınıra yakın yerlerdeki şehirlere daha çok aile ve akrabalık ilişkileri üzerinden yerleşen sığınmacılar 'bekleme yaptıkları' zamanların maliyetini biraz daha azaltmışlardır. Akrabalık ve hemşerilik ilişkilerine sahip olmayan sığınmacılar sınırdan geçerken ve belirli yerleşim yerlerine gelirken büyük sorunlarla karşılaşmış ve maliyetli bir geçiş süreci yaşamışlardır.

Göç sürecinde akrabalık ve aşiret bağları Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye yönelen göçlerini etkileyen bir unsurdur. Suriye'de Kürt, Arap, Türkmen, Dürzi, Ezidi, Hristiyan ve Müslümanlar bulunmaktadır. Suriye'de bulunan Kürt aşiretleri olarak Pijan, Didan, Şedad, Ketikan, Şexan aşiretleri örnek verilebilir. Şexan aşiretinin büyük bir kolu da Şanlıurfa'dadır. Şanlıurfa'nın Viranşehir bölgesinde belirli bir dönem ikamet eden Hamidiye Paşası Milli Aşireti Konfederasyonu lideri İbrahim Paşanın çocukları ve akrabaları da Suriye'de 'Paşa' olarak bilinen bir Kürt aşiretidir. Milli aşiret lideri İbrahim Paşa geçmişte, Kürt, Arap, etnisitelerin yansıra Ezidi ve Hristiyan toplulukları da bünyesine alan bir konfederatif yapı kurmuştur. Sonraki yıllarda aşiret yapısındaki çözümlerle aşiret kolları Suriye ve Türkiye arasında dağılmıştır. Aynı şekilde Badıllı ve Karakeçili aşiretleri hem Suriye'de kolu olan hem Türkiye'de kolu olan aşiretlerden bazılarıdır. (Kaya, 2017: 36- 37).

Görüşmelerde sığınmacılar hemşerilik ilişkilerini strateji olarak kullanıp kente yerleşmişlerdir. Yabancı olunan ortamlarda ve durumlarda akrabalık ilişkileri, hemşerilik ilişkileri dayanışma stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır. Göç eden bireyler gittikleri yeni yerleşim yerlerinde kendilerini güvende hissetmek için

bu akrabalık ilişkilerini sıkı tutmaya çalışırlar. Akrabalık ilişkisi olmayan bireyler daha çok etnik, dini, kültürel benzerlikleri içeriye dâhil olma stratejisi için göz önünde tutarlar. Bu benzerlikler göç edenler için toplumsal sermaye olmanın yanında uyum veya çatışma alanlarını da kendiyile getirmektedir. Akrabalık, hemşerilik, aşiret ilişkileri göç eden bireylerin sorunlarını minimize etme noktasında ekonomik ve kültürel bir sermaye stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette bu ilişkiler yalnızca sermaye dönüşü sağlamamakta memnuniyet duyma ya da karşı karşıya kalma gibi durumları da ortaya çıkarmaktadır. Şanlıurfa'ya göç edenlerin tercih etme nedenleri arasında savaş ortamının, ekonomik kaygıların, güvenlik kaygısının iticiliğine karşı Şanlıurfa ilinin sınır olması, yakın mesafe olması, açık kapı politikası uygulaması, akrabalık ilişkilerinin, aşiret ilişkilerinin, hemşerilik ilişkilerinin, etnik, dini, kültürel benzerliklerin çekiciliği durmaktadır. Önceki göç edenler üzerinden göç ile ilgili bilgi alışverişinin olması göç pratiklerini olumlu yönden etkilemektedir. Kurulan ilişkiler ve uyum göçle geldikleri yerde geçici ya da kalıcı olma durumlarını etkilemektedir. Geliştirilen ilişki ağlarının sıklığı sorumlulukları içselleştirmeyi ve yardımlaşmayı ortaya çıkarmaktadır.

Coğrafi bölünmeler nedeniyle sosyal, kültürel, etnik, dini ilişkiler arasına mesafeler girmiştir. Ancak hem Suriye hem de Türkiye tarafında kalan aşiret ve akrabalıkların çeşitli düzeyde ilişkiye devam etmeleri, bayramlar, yaslar, düğünler, kız- alıp verme, kaçakçılık, aşiretin önde gelenlerinin ziyaretleri, kültürel ritüeller etkileşimi ve iletişimi sıkı tutan unsurlar olmuştur (Kaya, 2017: 39). Suriye'den gelen sığınmacılar barınma, konaklama tercihlerinde genellikle akraba, hemşeri, aile yakınlarını tercih etmektedirler.

'Babam savaştan dolayı bizi Türkiye'ye göndermek istedi. Annem, ben ve diğer kardeşlerim bunu kabul etmedik. Babam burası artık sizin yaşamanız için güvenli değil dedi. Annemin teyzesinin kızı Buhar, çok önceden Türkiye'deki akrabalarımızdan biri ile evlenmişti ve Türkiye'ye yerleşmişti. Babam bizi Buhar'ın yanına göndereceğini söyledi. Bir haftaya kadar yanımıza almamız gereken değerli eşyalarımızı alarak babamla birlikte yola çıktık. Yolda arabamızı durdular babamı arabadan indirdiler ve dışarda konuştular. Babam

cebinden para çıkardı onlara uzattı fakat kabul etmiyorlardı. Bizi işaret ederek konuşmaları devam etti. Babam çok sinirliydi ve cebinden daha fazla çıkarıp onlara uzattı. Adamlar parayı aldıktan sonra babamı bıraktılar. Bir süre sonra gece karanlığında arabaya doğru ışık tutan adamları fark ettik. Babam tekrar arabadan inerek onlara para verdi. Annem yol boyunca hiç susmadan ağladı. Durdurulduğumuz noktadan sonrasını yürüyerek devam ettik. Babam bizi ileride bekleyen adamlara para verip teslim ettikten sonra yanımızdan ayrıldı. Bu gerçekten çok acı. Kendi ülkemizde savaşın içinde olmak benim için daha iyiydi. Kaçak yollarla iki adam bizi Urfa'ya getirdi. Sabah annemin akrabaları ve Buhar bizi almaya geldi. İki ay babamdan haber alamadık. İki ay sonra babam Buharların evine geldi. Babamı görünce çok ağlamıştım onu bir daha göremeyeceğimi zannetmiştim. İlk kez babamı bu kadar ağlarken gördüm. Biz yaklaşık dört buçuk ay Buharların evinde kaldık. Babam bir arkadaşının evinde kaldığını söyleyerek her akşam bizi görmeye gelirdi Buharların evine. Bir akşam babam arkadaşının evinde birlikte kaldıklarını söyleyerek çıktı evden. Unuttuğu tütün tabakasını götürmek için arkasından gittiğimde, Buharların evinin önündeki parkta bir bankta uzanarak uyumaya çalıştığını gördüm. Babam akrabalara yük olduğumuzu birde kendisinin yük olmak istemediğini söylerdi. Babam bankta uyuduğu için bu savaşı asla unutmayacağım' (Cana, 21, Kürt, Kobani).

'Suriye'den yasal olmayan yollarla geldik. **Ailem Şanlıurfa'da olan akrabalarımızın yanına gideceğimizi söyledi.** Daha sonra yalnızca ben ve abimi gönderdi. Abimle birlikte yola çıktık ve yolda bazı askerlere abim para verdi sonra tellerin arkasına geçtik. Bizi bekleyen iki kadın ve bir adam vardı arabalarıyla gelip bizi aldılar. Akşam o evde kaldık. (Rogeş, Kadın, 26, Kürt, Kobani).

'Savaş çıktı dediklerinde çok korkmuştum. Buradan nereye gideriz diye düşündüm. Benim akrabalarımın yarısı zaten Irak'ta IŞID

zulmünü yaşıyorlar. Burada savaş başlarsa ne yaparız diye düşündüm. Çünkü yanına gidecek kimsemiz yok. Biz Ezidiler hep acı çektik kızım ben neyi anlatayım savaş var. Benim çocuklarım hep hasta doğuyordu ve ölüyordu çocuğumuz olmadı. Eşimle küçük bir evimiz vardı iki odası vardı. Devlet Esad demek Esad devlet demek, bizi öldürürler Ezidiyiz diye. Yaşlıyız nereye gideceğiz diye düşündük. **Viranşehir’de uzaktan akrabalarımızın yanına geldik.** Buraya geldikten sonra eşim ağladı ve geri dönmek istedi ama geri dönemezdik. Geldikten bir ay sonra eşim hasta yatakta kaldı. Burada bize bir odalı bir ev verdiler’(Ayub, Erkek, 75, Serekani).

‘Babam akrabalara yük olduğumuzu birde kendisinin yük olmak istemediğini söylerdi’ cümlesinde katılımcının yük olarak algıladığı barınma ve geçici bir süre ‘başkası’na ait özel alanı paylaşma düşüncesinin verdiği ağırlıktan kaynaklıdır. ‘Yaşlıyız nereye gideceğiz diye düşündük. Viranşehir’de uzaktan akrabalarımızın yanına geldik’ diye belirten katılımcı özgün koşulları doğrultusunda en uzak akrabayı en yakın mesafeden dolayı tercih etmesi aynı zamanda en yakında durmanın geri dönmeye yönelik düşüncelerini hali hazırda tutmaktadır.

Göç edenler genellikle kendinden önce göç etmiş olanların, akrabaların, hemşerilerin ve ailelerinin göç pratikleri üzerinden, sosyal ilişki ağları üzerinden, benzerlik gösteren dini, kültürel toplumsal formlar üzerinde göçün zorluklarını daha hafif atlatarak, maliyetlerini aşağıya çekerek, sıkıntıları minimalize etmeye çalışmaktadır. Ancak göç edenlerin bir kısmı bu ilişkilere sahip olmadığı için hem göç ederken yaşadıkları sıkıntılar hem de göç ederek geldikleri yerleşim yerinde yaşadıkları zorluklar göç edenler için büyük sorun teşkil etmektedir.

Uluslararası göçte ağlar önemli bir işlevselliğe sahiptir. Oluşturulan ilişkiler ağı göçün neden olduğu masrafları ve riskleri azaltmaktadır. Aile, akraba, hemşerilik ilişkileri birer kültürel ve finansal sermayedir göç eden için. Göç veren ülke bu ağlar sayesinde bir güzergah oluşturmakta ve göç akışını devam ettirmektedir. Aile, akrabalık gibi ortak kökenlerle geliştirilen ağlar barınma, iş bulma, yasal işlemler, ihtiyaçlar ve sorunlar noktasında göçü güvenli ve istikrarlı kılmaktadır.

3.3.2.2. Evlilik Stratejisi

Ülkede kalabilmenin, bir gruba katılmanın, dâhil olmanın, içerde olmanın, dışarda tutulmamanın yollarından biri olarak geliştirilen başka bir strateji de evliliklerdir. Bazı Suriyeli kadınlar, Türk erkeklerle evliliklerini stratejiye dönüştürülmüş bir kazanç olarak görmektedir. Kimi Suriyeli kadınlara göre ise Türk erkekleri ikinci eş olarak, ‘öteki’ olarak, dul ya da boşanmış olarak kendilerine talip olduklarını belirtmektedirler ve Suriyeli kadınlarla yapılan bu evlilikleri ikincil ilişki şeklinde yürütmektedirler. Bu evliliklerin cinsiyet rolleri, toplumsal statüler ve ‘öteki’ kimliği ile ilişkisi vardır. Toplumsal kabulü zor olan ‘yabancı’ ya da ‘öteki’ gündeliğin ve toplumsal ilişkilerin içinde kalarak ‘içeriye girme’ ya da ‘içeriye davet edilme’yi beklemektedir. Türkiyeli kadınlar Suriye kimliğinin muğlak ve belirsizlik halini, toplum içindeki sosyal, kültürel, ekonomik statüsünün aşağıda olması ile ilişkilendirmektedir. Yapılan görüşmeler içerisinde Türk kadınların Suriyeli erkeklerle evliliğine yönelik bir örneğe veya olumlu yaklaşıma rastlanmadı. Ancak Suriyeli kadınların ikinci eş olarak, resmi evliliğin olmadığı iki örnekle karşılaşmıştır. Bunun dışında Suriyeli kadınların Türk erkekler ile evliliğine yönelik yaklaşımları stratejik olabildiği gibi aynı zamanda kendi isteği dışında da olabilmektedir. Suriyeli kadınların bazıları da Türk kimliğini yabancı olarak gördüğü için ve tanınmamaya karşı bir tanımama mevcut olduğu için kendi ülkelerinden olan Suriyeli erkeklerle evliliği tercih etmektedirler.

Abim sürekli telefonda biriyle konuşmak için dışarıya çıkıyordu. O gece o evde uyuduk. Evlerinde kaldığımız aile annemin aşiretinden akrabalarımız olan insanlardı. Ertesi gün oldu evin kızı benimle konuşmak için bahçeye yanıma geldi ve Suriye’deki savaşla ilgili sorular sormaya başladı. Bende savaştan dolayı Türkiye’ye geldiğimizi söyledim. Akşam abim bu evin oğluyla beni evlendireceklerini söyledi. Önce ağladım ve kabul etmedim ama abim ailemizin Türkiye’ye gelip kalabilmesi için, başımızı koyacak bir evimizin olması gerektiğini söyledi. Suriye’deki savaşta kalan ailemi yanıma almak için evlendim. Aradan üç ay geçti annem, babam ve kardeşlerim geldi Şanlıurfa’ya. İki ay bizimle yaşadılar daha sonra

eşim iki odalı bir ev buldu onlar için ve yanımızdan ayrıldılar' (Rogeş, Kadın, 26, Kürt, Kobani).

Onlar Arapça biliyor bizimle konuşuyorlar ve yardım ediyorlar. Bir ay sonra komşular bizim eve misafir oldular ve bir akrabaları için bana talip oldular. Babam önce evet dedi fakat sonra istemedi. **Adam evliydi ve çocuğu olmadığı için kuma olarak istiyordu bu yüzden babam kabul etmedi.** Hayır, ben de istemedim böyle bir evliliğin olmasını' (Caize, Kadın, 28, Arap, Deryzor).

Suriye'den Türkiye'ye geldikten sonra buraya bizden önce gelen Suriyeli komşularımızın yanına gittik. Onlar Arapların olduğu bir mahallede oturuyor. Bize iki odalı bir ev buldu aynı mahallede ve biz o eve yerleştik. Babam komşumuz olan Araplar ile birlikte hamallık yapmaya başladı. İki abimde tarla işinde çalışıyor. Ben çalışmıyorum. Annem ile birlikte her zaman evdeyiz. Oturduğumuz mahallede Hz.Eyüp peygamberin bir süre yaşadığı mağara var bazen annemle oraya gideriz. Arap olan komşularımız orda şifa bulacağımızı söylüyorlardı çünkü annem yürüyemiyor. Burada insanlar çok farklı ibadet ediyor biz sizin gibi değiliz. Annem hasta olduğu için evlenmeyi düşünmedim fakat burada yaşayabilmek için abim bir Türk ile evlenmem gerektiğini söyledi. **Birkaç kez benimle evlenmek isteyenler oldu bunlar Türktü ve ben Türkiye'de kalabilmek için evlenmeyi kabul ettim. Türkçe bilmiyorum evlendiğim adam Arap ve Arapça konuşuyorum onunla** (Saruk, Arap, Kadın, 29, Halep).

Çocuklarım vardı babaları savaşta kaldı Işid örgütü ile birlikte çalışıyordu ve savaştan kaçmak zorundaydım eğer orda kalmaya devam etseydim eşim iki oğlumu da Işid örgütüne götürecekti. Çocuklarımı alıp kaçmak zorunda kaldım. Burada ilk geldiğim zaman her şey çok zordu. Kalacak yerimiz yoktu ve paramız yoktu. Çocuklarıma bakmam gerekiyordu. Yıkık dökük bir ev bulmuştum ikiyüz lira veriyordum kira. Çocuklarımla orda kalıyordum. Bir kadın komşum vardı çocuklarım için bazen yemek getirirdi. **Bir gün**

komşum yine geldi ve benden kırk yaş büyük bir adamın evlenmek için bir kadın aradığını söyledi. Çocuklarım için kabul etmek zorunda kaldım. Adamla evlendim fakat çocuklarıma ve bana bakmıyor bizimle ilgilenmiyor. Ama komşum bana böyle olacağını söylememişti. Bizim ihtiyaçlarımızı karşılayacağını söylemişti. İhtiyaçlarımızın hiçbiri karşılanmadı. Yine zor şartlar altında yaşamaya devam ediyorum ve yaşlı bir adama bakıyorum aynı zamanda (Mehrin, kadın, 38, Arap, Halep).

Buraya ilk geldiğimiz zaman bir adamla evlendirdiler beni ve adamın yaşı büyüktü. Benim sevdiğim çocuk Suriye’de öldürüldü. Anneme ağlayarak istemediğimi söyledim. Evlendikten sonra iki kere o köyden kaçarak annemlerin kaldığı bu köye geldim fakat eşim olan adam geri geliyordu beni götürüyordu. Dört ay önce evlendiği karısı öldü. Ben yine kaçtım geldim annemin evine. Henüz beni almaya gelmedi. Babam ve annem yaşlı eve bakacak kimse yok onları bırakıp gitmek istemiyorum. Fakat babam beni o adama verdiği büyük bir ‘siyag’ (başlık parası) almıştı adamdan o yüzden geri eşimin evine dönmemi istiyor benden. Gitmek istemiyorum ama ailemin o paraya ihtiyacı var ben geri dönmezsem hem dul kalacağım o zaman ailemin yüzüne bakamam utanırım benim hakkımda kötü sözler söylenir hem eşim olan adam gelip başlık parasını geri isteyecek. Ailemi sıkıntıya koymamak için gideceğim yine’ (Cefria, Kadın, 24, Ezidi Kürt, Serekani).

*‘Benim eşim Urfalı bir Arap. Ben Suriye’de iken hemşireydim. Buraya akrabalarımızın yanına geldik ve **Urfalı bir adamla evlendim zorla evlendim** şuan iki çocuğum var. Babama çok para verdiler babamda verdi beni. Eşimin ailesiyle birlikte yaşıyoruz. Onlar evin içinde sadece Arapça konuşmuyor bazen Türkçe de konuşuyor bu yüzden çabuk öğrendim Türkçeyi. Çok iyi konuşamıyorum fakat anlıyorum biraz. Tekstil işinde çalışıyorum. Bir gün bir kadın üstüme yürüdü ve*

kavga etti benimle siz Suriye'den geldiğiniz için bizim insanlarımızı bozdunuz dedi. Bende ağlamaya başladım. Beni neden suçladığını anlamadım. **Sonra öğrendim ki kadının eşi ondan boşanmış ve başka bir Suriyeli kadınla evlenmiş.** O da gelip benimle kavga etti. Olayla bir alakam yoktu. İnsanlar bizi kötü ve terbiyesiz görüyorlar. Ya da bir olay yaşadığı için hepimizi kötü zannediyorlar (Hela, Kadın, 26, Arap, Rakka).

'Suriye'deki kadınlar, bu şehirdeki kadınlar kadar rahat değildi. Bizler kamusal alanda çalışıyorduk, üniversite okuyorduk, geziyorduk fakat babamızın ya da eşimizin kontrolünde oluyordu bu isteklerimiz. Onlardan izinsiz hiç bir şey yapamazdık. Kadının ev içinde ve kamusal alanda belirli rolleri vardır, erkekten farklıdır bu roller. Çünkü cinsiyetlerimiz farklı onlar kadar rahat olamayız. Eşlerimiz açık giyinmemizi istemez ya da başörtümüzü çıkarmamızı istemez. Bize kadın olarak ne roller verildiyse onları yerine getiriyoruz. Bu yüzden buradaki Türkiye'deki erkekler bizimle evlenmek istiyor. Çocuklarımıza bakmak, eşlerimizi mutlu etmek ve ailemizi bir arada tutmak bizim görevimiz (Fetuma, Kadın, 28, Arap, Deyrizor).

Buraya geldiğimde annem ve çocuklarımla geldim çok zor günler yaşadım. Çevremizdeki komşular evlenmem için sürekli birilerini getiriyordu evime bir gün onları kovdum. Komşum -çocuklarına annen bakar evlen ve kocan baksın neden kabul etmiyorsun- dedi. Ben evlenmek istemiyordum. Üstelik ben Kürt bir milliyete mensubum benimle evlenmek isteyen adam ise Arap ve üçüncü eş isteyen bir adamdı. Bir Arap ile evlenmem asla(Münteha, Kadın, 33, Kürt, Halep).

Ben 17 yaşındayım. Burada Ezidi Kürt biriyle evlendirdiler beni. Ama onu sevmiyorum. Şimdi imkanlarım olsa Şengal'e gider IŞİD ile savaşırdım (Wadha, Kadın, 17, Ezidi Kürt, Şemal).

Bu evlilikler genellikle etnik ve dini benzerlik gösteren gruplar içerisinde gerçekleşmektedir. Suriyeliler savaş ortamına geri dönme korkusundan dolayı, geldikleri ülkenin vatandaşı olabilmek için, Türkiye’de sunulan hayat standartlarının kendi ülkelerinden daha iyi olmasından ötürü evlilik Suriyeliler kadınlar için bir strateji olarak görülmektedir. Suriye’den gelen erkeklerle genellikle iş sorunu, ekonomik sorun, vatandaşlık sorunu gibi nedenlerden dolayı genellikle Türk kadınların evlilik yaptığına görüşmelerde rastlanmadı. Suriyeli kadınlarla yapılan evliliklerde Türkiye’de bulunan kadınların ikinci evlilikleri ve kuma durumunu onaylamadığı bu yüzden Suriyeli Kadınlara yönelik tutum ve muamelelerinin katı olduğu Suriyeli katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Kadınların yaşadıkları diğer sorunlardan biri de kadın kimliği ile ilgili yaşadıkları sorunlar olmuştur. Suriyeli kadınların bazıları hayata tutunmak için evlilik stratejisi geliştirmişlerdir. Türk erkeklerle evlilik yaparak Türkiye’de kalmaya çalışan Suriyeli kadınlar göçle geldikleri ülkeye geri dönmek istememektedirler. Bu durumun yol açtığı olumsuz söylemler ve tutumlarla da karşılaşmışlardır. Bazıları ikinci eş olarak evlenmişler bazıları resmi nikahsız yaşamaktadırlar. Aynı zamanda beden, kültürel söylemler etrafında toplumsal olarak inşa edildiği de dikkat çekicidir. Bedenin tıbbi, ahlaki, ticari nesneye dönüşümü bu söylemler aracılığıyla gerçekleşmektedir.

3.3.2.3. Mekânsal yoğunlaşma- Mekân Seçme Stratejisi

Suriyeli sığınmacıların önemli sorunlarından ilki yerleşim yerine vardıklarında karşılaştıkları barınma sorunudur. Türkiye’ye sığınanların bir kısmı kamplara, çadır kentlere yerleştirilmiştir. Bir kısmı da göç ederek geldikleri ülkenin belirli şehirlerine dağılmışlardır. Sığınmacılar ülkeye giriş yaptıktan sonra ellerinde gidebilecekleri herhangi bir adres ya da bir ilişki geliştireceği akraba, hemşeri yakınları yoksa öncelikli olarak ‘bekleme’ yapabilecekleri park, otogar gibi kalabalık alanları tercih etmektedirler. Kalabalık alanlardaki bekleme yapma durumları, gelir gelmez varabilecekleri korunaklı güvenli bir mekanın olmamasından kaynaklıdır.

Gündelik hayatın pratiğini henüz tüketmemiş olan sığınmacı için kalabalık içinde kalmak, yerele ait olan gündelik pratikleri izlemenin ve içeriye dâhil

olabilmenin ilk ipuçlarını sunmaktadır. Sığınmacı sahip olduğu profil ile kendiyile beraber getirdiği bavullar, çuvalar ve kültürel unsurlarıyla yani diliyle, giyimiyle, yerel olana geldiğini haber vermektedir. Bekleme alanları sığınmacı ile yerel olanın ilk karşılaşma alanlarıdır. Bu ilk karşılaşma ve çarpışma alanları hem sığınmacı için hem de yerel halk için kaygı düzeyi yüksek bir andır. Burada bahsedilen ‘alan’ Bourdieu’nun alan kavramıdır. Sığınmacının strateji üretmeye başladığı an ‘öteki’ olma durumunun kendinde tezahür ettiği andır.

Savunmasız ve öteki konumunda görülen Suriyeli bireylerin karşılaşma ve çatışma alanları genellikle kullandıkları mekânsal alanlardır. Bu bağlamda katılımcıların mekânsal alanlarda yoğunlaşmalarının gerekçeleri aşağıdaki gibidir.

*Ben Suriye’de iken Ziraat mühendisiydim. Geldikten sonra bir ev bulduk annemden kalan bileziklerim vardı onları sattım ve hemen bir ev bulmaya çalıştım ama bize ev vermiyorlardı. Sonra bir ev buldum, **Arapların oturduğu bir mahallede adam bizden biraz para istedi yarın gelip taşın dedi.** Paranın bir kısmını verdim. Ertesi gün geldim fakat adamı bulamadık bizi kandırmıştı paramızı alıp kaçmıştı. Elimde kalan parayla aynı mahallede bir odalı bir ev buldum komşuların verdiği iki tane hali iki tane yastık vardı birde tabak kaşıklar vardı başka bir şeyimiz yoktu (Avbir, Kadın, 33, Arap, Şam).*

*Ben Esad rejiminden dolayı kaçıp geldim. Esad, biz Kürtlere yönelik zulüm politikaları içindeydi her zaman. Ben annemi ve üç kız kardeşimi alarak geldim bu ülkeye. Ben kaçak yollarla geldim fakat kardeşlerim ve annem kapıdan geldiler. **Geldiğimizde akrabalarımızın yanına gittik onların bir odasında biz yaşıyorduk. Hala başka bir ev bulamadık. Ev bulmak çok zor çünkü çok pahalı, kira ücretlerini çok fazla istiyorlar** (Farhad, Erkek, 27, Kürt, Kobani).*

Bir ev tutmuştuk dört odalı bir evdi. Benim ailem ve arkadaşım olan Suriyeli bir aile birlikte kalıyorduk aynı evde. Bir ay sonra ev sahibi geldi ve bizim evden çıkmamızı istedi. Komşular sizden şikâyetçi dedi.

Neden diye sordum -bu evde ne yaptığınızı bilmiyoruz, kaç kişi yaşıyorsunuz, ne iş yapıyorsunuz bilmiyoruz- dedi. Bende adamı dövdüm ve evden bizi kovdu (Sacıd, Erkek, 32, Arap, El-Bukama).

Dar gelirli Suriyeli sığınmacıların çoğunlukla yoksulların yaşadığı mahallelerde bir evin her odasında bir aile kalacak şekilde yaşamaktadırlar. Sığınmacılar düşük gelirleri ile yüksek kira giderlerini karşılamakta zorlandıkları için yani zaruri durumdan dolayı bir evin her odasında bir aile kalacak şekilde bir strateji üretmişlerdir. Ancak yerli halk bu durumdan rahatsız olabilmekte ve Suriyelilere kiralık ev vermekte çekinceler yaşayabilmektedir. Yerel halk ve komşular Suriyeli sığınmacıların bir evde çok kişi kalmalarına kriminal güvensizlik yaydıkları iddiasıyla karşı çıkmışlardır. Göç ettiği ülkeye kendiyile birlikte biriktirdiği sermayesinden getirebilenler ise daha çok geniş evlerde, apartmanlarda yaşamaktadırlar. Sığınmacıların aylık gelirleri düşük olduğu için ev giderlerini ve kirayı karşılamak onlar için en büyük sorunlardan biridir. Katılımcıların yerleşecekleri yerleri seçerken neleri göz önünde bulundurdıkları aşağıdaki görüşme notlarında örneklenmiştir.

'Biz buraya gelirken IŞİD'den kaçarak geldik. Onlar vahşice bizi öldürmek için her yere yayılmışlar. Eğer buraya gelmeseydik belki şuanda bizi de öldürmüş olurlardı. Benim teyzemin kızını kaçırdılar. Onların evini IŞİD basmıştı ve abisini öldürmüştü, İda'nın kolunda Ezidi meleğinin dövmesi olduğu için İda'yı kaçırdılar. Teyzemin çığıkları kulağımda duruyor. İda'yı kaçırdıktan iki gün sonra tekrar gelmişler fakat teyzem ve çocukları bizim evimizde kalıyordu. Sabah uyandığımızda İda'nın parçalanmış cesedini bahçemizde bulduk. Teyzem aklını kaybetti şimdi bizi bile tanımıyor, kendi adını bile bilmiyor. Mecburduk IŞİD'den kaçmaya. Hemen kaçak yollarla bu ülkeye geçtik ve Viranşehir'e geldik. Teyzemin ailesi ve benim ailem iki aile birlikte geldik. Teyzem İda'nın saçlarını saklıyor, kendiyile getirdi. Oğlunu da gözünün önünde öldürdüler. Viranşehir'de bir Şex'in evine geldik. Babam Şex'ten yardım istedi ve Şex'in evinde iki hafta kaldık. Sonra tarlada çalışmaya başladık köylü yardım etti. İki

odali bir ev yaptık yardımlarla ve iki aile içine yerleştik' (Munifa, Kadın, 32, Ezidi Kürt, Serekani).

Ben Ezidi bir Kürdüm buraya gelmeden önce YPG'nin arasına katılmak istedim fakat IŞİD'in elinden kurtulmaya çalışırken, bak işte bu ayağımı kaybettim. Tek bir ayakla aramıza seni alamayız dediler. Eve geri döndüm. Babam beni eve kabul etmedi. Şengal'e gitmek istedim fakat hiçbir yol ve imkan bulamadım gitmek için. Beş gün evimizin kapısının önünde uyudum babam beni kabul etmedi. IŞİD'in tekrar köye geldiğini duyduk. Babam hemen hazırlanın gidiyoruz dedi. Gece saatlerinde YPG'nin yardımıyla kaçak yollarla ülkeye güvenli bir şekilde girdik. Annem ve babamla birlikte buraya geldim. Viranşehir'e gelmeden önce Urfa'da iki gün bir adamın evinde kaldık. Adam bizi Viranşehir'e getirdi bu köye geldik. Bu köyde yaşayanlar bizim gibi Ezidi Kürt. Ben 17 yaşındayım. Burada Ezidi Kürt biriyle evlendirdiler beni. Ama onu sevmiyorum. Şimdi imkanlarım olsa Şengal'e gider IŞİD ile savaşırdım (Wadha, Kadın, 17, Ezidi Kürt, Şemal).

'Bizler dört ayrı bölgeye ayrılmış Kürtleriz. Suriye'den buraya geldiğimiz zaman Kürt olanlar Kürtlerin yanına gitti, Arap olanlar Arapların yanına gitti. Biz Kürtler Suriye'de kimlik ve devlet sorunu yaşıyorduk. Buradaki Kürtler bizim gibi devlet, vatan ve kimlik sorunu yaşıyorlar' (Ayub, Erkek, 75, Ezidi Kürt, Serekani).

'İki çocuğum ve eşimle beraber buraya geldik. Uzaktan tanıdıklarımız bu köyde yaşıyor, onlarda bizim gibi Ezidi Kürt, kaçak yollarla ülkeye girdik ve buraya geldik. Akrabalarımız pek yardım etmedi. İlk geldiğimiz zaman ne zamana kadar burada kalacaksınız dediler. Köylüler de sürekli -bütün Ezidiler buraya geldiniz sizin yüzünüzden IŞİD bizim köyleri de yok edecek- diyorlardı. Biz ölümden kaçtık geldik, istediğimiz için gelmedik. Ne bir işimiz var burada ne bir evimiz. Başkaları yardım ediyor bazen bize. Bazen de köylülerin

tarlalarında çalışıyorum karşılığında yoğurt, peynir, ekmek veriyorlar' (Ferman, Erkek, 34, Ezidi Kürt, Heseke).

Bu çalışmada Ezidi inancına mensup Kürt katılımcılara network ilişkileri üzerinde ulaşılmıştır. Çalışmada, Ezidi Kürtlerin geneli Viranşehir ilçesinin belirli Ezidi köylerindeki tanıdıklarının, akrabalarının yanına yerleşmiş kişilerdir.

Ezidi Kürtler inançları ve kültürleri bakımında hem buldukları yerlerde hem de göç ederek geldikleri yerlerde sorun yaşayan en önemli gruplardan birini temsil etmektedirler. Kültürel değerlerinden ve inançlarından dolayı tarihin belirli zamanlarında büyük zulümler ve baskılar altında yaşamışlardır. Bu baskı ve yok etme politikaları ile hala karşı karşıya kalan Ezidi Kürtler kendini güvende hissetmek için kendileri gibi Ezidi Kürt olan tanıdıklarının yanına gelmeyi daha uygun görmüşlerdir. Suriye'den gelen Ezidi Kürt gruplarının bir kısmı kendileri için açılan kamplarda kalırken bir kısmı da bölgedeki Ezidi Kürtlerin yanına yerleşmeyi tercih etmiştir.

Kürt ya da Arap etnik kimliğine mensup olan sığınmacılar göç ederek akraba ya da yakınları aracılığıyla Kürtlerin ya da Arapların yaşadıkları yerleşkeleri tercih etmişlerdir. Suriyeli Kürtler ve Araplar yabancı oldukları bir toplumda her türlü dışlanmaya karşı aynı dili ve etnik grubu paylaştıkları grubun yanına yerleşerek etnik dayanışma yoluyla güvende olma stratejisi geliştirmişlerdir. Bazen bu durum ters yönde işlemiştir. Katılımcılardan etnik grubun birleştirici yönüne değil dışlayıcı yönüne tanık olmuş olanlar, bu durumu etnik benzerlikte olan çevrelerinden ya da Türkiye'deki akrabalarından bekledikleri yakınlığı ve yardımı görmemiş olmalarına bağlamaktadırlar.

Göçün heterojen yapısı ve dinamik oluşu onu daha karmaşık hale getirmiştir. Göç edenler bu karmaşık yapı içinde 'yok olma' kaygısıyla sosyal ağlar inşa etmektedir. Kurdukları sosyal ağlar ya da iletişim ağları genellikle Suriyelilerin mekânsal olarak belirli yerleşkelere yoğunlaşmalarına neden olmuştur. İnşa edilen sosyal ağlar bir taraftan kolektif grupların oluşumunu sağlarken diğer taraftan göçün risk dağıtımını pratikleştirir. Erder (2002: 43)'e göre göçmen, mülteci, sığınmacı, istedikleri ülkeye yerleşme, hedef ülkedeki yaşam tarzına eklenme ve uyum

sağlayabilme gibi isteklerini enformel mekanizmalar ve sosyal ilişki ağları ile çözmektedirler.

Lefebvre (2007) bu noktada “mekânı yeniden üretime süreci, mekânın temsilleri, mekânsal pratikler, mekânda yaşama, mekândaki imgeleri yeniden kullanılabilir düzeye getirmekle mümkün olabilir” der. Bu durumda yerel için mekânda yeniden üretilen her şey toplumsal anlamda farklılıklara karşı gelmektedir. Suriyeli sığınmacılar yerleşim yerlerinde büyük bir özgürlük arayışı içine girmektedir. Suriyeliler için kamplarda olmak gözetlenmek demektir. Şehrin belirli yerlerine yerleşerek yığılma oluşturan sığınmacılar dışarda olmayı özgürlük olarak düşünmemektedir. Dışarda denetime tabii bir gözetleme daha söz konusudur (Lefebvre, 2007; akt. Deniz, Ekinci, Hülür, 2016: 96). Etnik benzerlikler, akraba ilişkiler, hemşerilik ilişkileri Suriyelilerin belirli mekanlarda ya da mahallelerde yığılmasına yol açsa da bu benzerlikler dışardan gelenin mekânı yeniden üretmesi durumunda ortaya çıkaracağı tehlikeleri, sorunları ve güvenlik kaygısını göz ardı edememektedir.

Mahalle sosyal ve toplumsal bir alan olarak ‘öteki’ ile kurulan özel bir ilişkiyi ve muameleyi gerekli kılan bir ilişkinin uzamıdır. İkamet edilen alanda sığınmacı ile yerli halk toplumsal işaretler ağında kesişirler. Bu ağ, kişinin kendisiyle fiziksel ve toplumsal dünya arasındaki bağıdır. Topluluk içinde yabancı olana karşı, kabul görmeye dayalı tüm toplumsal düzgüler yerli halkı ‘tetikteymiş’ gibi durmaya götürmektedir (De Certeau, 2009: 35- 38). Bu bağlamda Suriyelilerin yoğunluklu olarak yerleştikleri belirli yerleşkeler Suriyelileri korku ve kaygıyla karşı karşıya bıraktığı kadar yerel halkı da aynı tedirginlik ve kaygı beklemektedir. Yerel halk ne kadar Suriyeli için yabancı ise Suriyeli için de yerel o kadar yabancı durumdadır. Bu noktada iki yabancının yollarının kesiştiği ilk durak birlikteliklerini devam ettirecekleri mekanlar ya da mahallelerdir. Yerel olanın Suriyeliye ‘öteki’ görüldüğü ve Suriyelinin de yerel olana ‘öteki’ görüldüğü bir alanda benzerlikler bazen yardımlaşma ve dayanışma çerçevesinde ilerlerken zaman zaman da çatışma ve dışlama olarak yol almaktadır.

Mahalle genel olarak hem karar verilemeyen hem de kaçınılmayan bir beraberlik becerisini zorunlu kabul ettirmektedir. Bu bağlamda mahalle ve mekan

pratiği yazılı metni olmayan fakat bütün kullanıcılar ve eyleyenler tarafından dil ve davranış düzgüleri arasında okunabilen ve öğrenilen ortak bir sözleşme biçimidir. Mahallede bir norm vardır. Bu norm ‘eksantrikler’ yani bizim gibi olmayanlar/ yapmayanlar karşısında toplumsal dışlama oyununu oynamak için yeterince ağırlığa sahiptir. Mahalleler genellikle ihlali ‘hoşgörü’ ile karşılamayan toplumsal bir evrendir. Mahalle pratiği her bireyi kendi rolünü oynamak için belirli maskelerin ardında durmaya zorlayan davranış kalıpları ve değerler sistemine dahil olmayı içermektedir. Örneğin kıyafet, ya da davranış biçimleri mahallenin örtük sözleşmesine katılıp katılmamanın göstergeleridir. Kabul görme katılımı mümkündür. Kabul görme düzgüsündeki karşı karşıya gelme ya da ihlal çatışmaya yol açmaktadır. Bu bağlamda ‘uygunluk’ sokağa çıktığı andan itibaren herkesin kamusal yüzünün simgesel yansımasıdır. Uygunluk, eş zamanlı olarak algılanma, anlaşılma ve boyun eğme sürecinin baskıcı aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dedikodu ve merak günlük mahalle pratiği içinde bir yandan komşuluk ilişkilerinin güdülenimi besler diğer yandan mahallenin içerdiği yabancılığı durmadan yıkmaya çalışır. Mahalle içindeki jestler ve anlatılar bu anlamda dikkat çekicidir. Jestler ve anlatılar taktik, söylem ve dil üzerinden nesnelliği yeniden düzenler, dağılımını ve kullanımlığını değişikliğe uğratar (De Certeau, 2009: 39- 43).

Suriyelilerin mahalle içindeki geliştirdiği stratejiler genellikle etnik, dini benzerlikler, akrabalık ve hemşerilik ilişkileri üzerinden mekanı seçmesi ile gerçekleşmektedir. Suriyelilerin mahallede ya da mekanda geliştirdiği pratikleri ve deneyimleri bir sonraki bir araya gelme ya da karşı karşıya gelme durumuna referans olmaktadır.

3.3.2.4. İş Bulma Stratejileri

Suriye’den gelen sığınmacılar farklı sosyoekonomik, etnik, kültürel ve dini çevrelerin etkileşimiyle ortaya çıkan sorunlara karşı belirli stratejiler üretmektedir.

İtici ve çekici faktörler kuramı içinde ekonomik sorunlar ve ekonomik ihtiyaçlar göçe iten ve göçü çeken en temel unsurdur. İnsanların düşük yaşam standartları, ekonomik fırsatlardan yoksun kalması, siyasal baskılara maruz kalması sonucunda gelir düzeyi düşük yaşam kalitesi olmayan yerlerden gelir düzeyi yüksek

yaşam kalitesi yüksek olan yerlere doğru göçün gerçekleşmesi Suriyelilerin Türkiye'ye gelmelerinin en temel gerekçeleridir. Çekici faktörler yeni ekonomik fırsatları, emeğe olan talebi, siyasal özgürlüğü ve iyi yaşam standartlarını içerirken itici faktörler Suriyeli sığınmacılar bağlamında savaş ortamını, ekonomik yoksunluğu, can güvenliğini, baskıları içermektedir. Mikro ekonomik modele göre, bireyler göç edecekleri yer ile buldukları yerde kalma arasında yarar ve maliyet hesapları yapmaktadırlar. Bu maliyetler göç ederken yolda karşılaşılabilecek tüm giderleri, vardıkları yerde barınma, ev bulma, iş bulma maliyetlerini, dil bilmemeyi, yeni emek piyasasındaki ve kültürel yapıdaki uyumu içermektedir. Bu karşılaştırma sonrasında yaşam beklentilerini karşılayacak yerlere doğru hareket etmektedirler. Bu maliyet hesaplarının yanında göçle geldikleri varış noktasındaki yerde yaşamlarını idame edecekleri iş imkanlarının yokluğu ya da ucuz iş gücü alanına dahil olma Suriyeliler için en büyük sorunu teşkil etmektedir.

*'Suriye'den ilk geldiğimiz zaman dışarda kaldık. Çünkü burada tanıdığımız hiç kimse yoktu. Kampta kalmamız gerektiğini söylediler fakat babam buna izin vermedi, babam biz namuslu insanlarız dedi ve tartışmaya başladılar. Çare bulamayınca kampta kalmaya karar verdik. Annem biz Suriye'deyken sekiz yıl önce hastalanarak öldü. Babam kardeşlerim ve ben buraya geldiğimizde annemin mezarına gittik ve onunla vedalaştık. Buraya gelirken sınır kapısından geldik. Bir süre kampta kaldık fakat orada yaşamaya devam etmek istemedik. **Babam ve abim inşaat işçisi olarak çalışmaya başladı** ve iki odalı bir ev tuttuk. Oturduğumuz bina üç katlı iki katında Şanlıurfalı birbiriyle akraba olan Araplar oturuyor. Binanın zemin katında biz yaşıyoruz. Abim evli ve iki çocuğu var. Benden küçük olan dört kardeşim var. Abim, eşi ve çocukları bizimle birlikte yaşıyor. Ben ziraat mühendisiyim. Abim ve eşi öğretmen. Babam ve abim burada inşaat işçisi olarak çalışıyor. **Ben ve yengem bir mağazada satış elemanı olarak çalışıyoruz.** Çok iyi bir para vermiyorlar ama yine de şükrediyoruz. Çünkü ihtiyacımız var bu işe. **İş bulmak çok zor burada çünkü dil bilmiyoruz.** Binadaki komşular bize halı, perde, yastık*

battaniye ve mutfak eşyaları verdi. Onlar Arapça biliyor bizi anlıyorlar ve yardım ediyorlar (Caize, Kadın, 28, Arap, Deryzor).

'Ailemle beraber sınır kapısından geçerek geldik buraya. Ailem ilk zamanlar buraya gelmek istemediğini söyledi. İstanbul'da tanıdığım arkadaşlarım vardı onların yanına gidersek bize yardımcı olacaklarını söyledim. Bir süre çocuklarım ve eşim kabul etmedi ülkemizi terk etmeyi. Eşim öğretmen, Ben doktorum ve savaşta yaralanan insanlara yardım edemeyeceksem neden bu işi yapıyorum o zaman dedim. Rejimden dolayı üzerimizde bir baskı vardı. Ben kimseye yardım edemedim. Ailem çaresiz halde olduğumu görüyordu ve kabul ettiler bu ülkeye gelmeyi. Kendi işimi ve mesleğimi yapamıyordum ve para kazanamıyordum. Ülkeye geçtikten sonra İstanbul'daki arkadaşlarımın arkadaşları vardı burada, onlar bize yardım etti ve üç odalı bir ev tuttuk. **İş aramaya başladım fakat iş bulmak çok zordu. Şimdi inşaat işinde çalışıyorum, boyacılık yapıyorum.** Evde tek çalışan ben olduğum için geçinmek çok zor oluyor. Hem kira parası çok pahalı hem de verilen ücret çok az. Bazen ekmek parası olmadığı için eve gitmek istemiyorum. Ailemin neden eve ekmek getirmedin demesini istemiyorum. Kiracı sürekli kira ücretini arttırıyor bir saray zannediyor kendi evini, oysaki burası üç odalı bir ev. Yeni hayata alışmak çocuklarım için çok zor. Ben ve eşim zorlukları atlatabiliriz fakat çocuklarım için çok üzülüyorum (Samir, Erkek, 54, Kürt, Kobani).

Buraya gelmeden önce varlıklı bir aileydik. Eşim ve ben çalışıyorduk. Eşim makine mühendisi, ben avukatım. Eşim Buraya gelmek istemediğimi söylemiştim eşime. Bunun için her gün kavga etmeye başladık. Eşim eğer gitmezsek savaşta öleceğiz diyordu sürekli. Ailemi bırakıp ülkemizi bırakıp gitmek istemiyordum. Ülkemi seviyordum ve buradan olduğum için çok mutsuzum. Eşim bir gün eve geldi ve toparlanmaya başladı, elbiselerimizi ve bazı eşyaları toparlamaya çalışıyordu. Yine kavga etmeye başladık, hamileydim çocuğumu

*doğuracaktım neredeyse. Bana gelmek istemiyorsan çocuklarımla giderim dedi. Ağlayarak eşyalarımızı topladım ve evden çıktık. Sınır kapısından gelmedik. Küçük çocuğum vardı iki tane ve hamileydim dokuz aylık. Sınırdan kaçak yollarla geçmeye çalışırken her şey çok zor oldu, çocuklarım korkuyordu, ben acı çekiyordum, çocuğumu doğurmak üzereydim. Sınırı geçtikten sonra sancılarım artmıştı ve kanamam vardı. Tanımadığımız bir aile bize yardım etti ve evlerinde üç gün kaldık hangi köyü hatırlamıyorum. Çocuğum doğdu köydeki kadın doğumu gerçekleştirdi. Köydeki evde yalnızca üç gün kaldık evin sahipleri, köylülerin dedikodu yaptığını söyleyerek bizi daha fazla misafir edemeyeceklerini söylediler. Köydeki ailenin yardımıyla şehre geldik. Eşim kapısı bahçeye açılan ve tek odası olan bir ev buldu, apartmanın en alt katıydı bu ev. **Eşim o apartmanda kapıcılık yapmaya** başladı fakat dili çok iyi bilmediği için apartmanda yaşayanlar bizden şikâyetçilerdi. İlk geldiğimiz zaman apartmana, bu evi bize parasız verdiler. Eşime az bir ücret veriyorlar kira parası verecek durumda değiliz. Bize yardımcı olan insanlar da var fakat kötü muamele yapan insanlar da var (Ellan, Kadın,38, Arap, Halep).*

Sığınmacılar giderlerini en az düzeyde tutarak bir geçim stratejisi geliştirmişlerdir. Gıda tüketiminin sınırlı tutulması, ucuz yollarla konut ihtiyacının karşılanması, çocuklardan bazılarının eğitimine devam etmemesi gibi yollarla geçim stratejileri geliştirmişlerdir. Bu bağlamda birden fazla aile üyesinin gelir getiren işlerde çalışması aile bütçesine katkı sağlayan, gelir düzeyini üste çıkaran bir stratejidir (Yükseker, 2012: 243-247).

Suriyeli sığınmacılar için diğer önemli sorunlardan biri de iş bulamama sorunudur. Katılımcılar çoğunlukla dil bilmediği için iş bulamadıklarını belirtmişlerdir. İş bulma durumunda ise genellikle düşük ücretler karşılığında çalıştırılmaktadırlar. Bu durum Suriyelilerin ucuz ve güvencesiz iş gücü olarak görüldüğünü ve sömürüldüğünü göstermektedir. Suriye’de iken doktor, avukat, mühendis olarak çalışan katılımcılar için en büyük sorunlardan biri de statü ve meslek kaybıdır. Yüksek statü sahibi olan sığınmacılar genellikle ucuz iş gücünde ve

enformel işlerde çalışmak istememektedirler. Dünya sistemleri kuramına göre göç bir sermaye hareketidir ve ucuz emek, ucuz iş gücü anlamına gelmektedir.

*Suriye’de iken üniversite okumuştum ve bir mesleğim vardı. Bu şehre gelirken evimi, mesleğimi, bütün hayatımı orda bıraktım geldim. Tekrardan yeni bir hayat kurmam gerekiyordu burada. Ve inan bana kardeşim bu çok zor bir sınav. Biz Müslümanız ve isyan etmiyoruz fakat herkesin savaşı olacak ölmeden önce. Ben hayatta kaldığım için dua ediyorum. Ailemi bana bağışladığı için dua ediyorum. Eşim doktor ve ben Bilgisayar mühendisiyim. Mesleğimi çok seviyordum burada hayatta kalabilmek için çalışmam gerekiyordu ama bilgisayardan başka bir iş yapamazdım. Eşim çalışmıyor. **İş arıyordum fakat kimse iş vermiyordu, ev arıyordum kimse ev vermiyordu.** Nereye gideceğiz ne yapacağız bilmiyoruz. İş arıyorken bir dükkânın içine girdim bu elektronik eşyaları tamir eden bir dükkândı, işe ihtiyacım var Bilgisayar mühendisiyim ben dedim. Adam kolumdan tutarak beni dışarıya attı ne olduğunu anlamadım. Ama Suriyeli olduğumu konuşmamdan anlamıştı. Başka bir adam beni yerden kaldırdı Arapça konuştu benimle. Yardım etti bir banka oturduk. Etrafımıza insanlar toplanmıştı ne olduğunu anlamaya çalışıyorlardı. Ben de adama anlattım iş aradığımı söyledim. Dükkânın sahibi Türkçe bir şeyler söyledi beni işaret ederek. Sonra yanımdaki adam ona bir şeyler söyledikten sonra dükkânın sahibi beni dilenci zannettiğini söyleyerek özür diledi. O zamandan beri onun yanında çalışıyorum, beni işe aldı çok iyi bir insan fakat çok az bir ücret veriyor (Şemmaz, Erkek, 39, Arap, Rakka).*

2015 yılına kadar Suriyelilerin resmi bir çalışma izni yoktu sonrasında ise henüz çok az sığınmacı bu izni alabilmiş durumdadır. Çalışma izni olmayanlar genellikle geçimlerini sağlamak ve masraflarını karşılamak için esnek, güvencesi olmayan ucuz iş gücünde çalışmaktadır.

Buraya sınırdan geçerek geldik. Eşim avukat, ben İngilizce öğretmeniyim. Üç çocuğumuz var. Suriye’den gelmeden önce kendi

evimiz vardı eşimin annesi ile benim annem bizimle birlikte yaşıyordu. Türkiye'ye gelmeden sekiz ay önce eşimin annesi hastaydı öldü. Sonra savaş her yere yayılmaya başladı. Eşim burada kalmak istiyordu fakat ben çocuklarım için bu ülkeden gitmemiz gerektiğini düşünüyordum. Ben Dürzi mezhebine mensubum. Eşimle birlikte savaştaki insanlara yardım etmeye çalışıyorduk. Eşim burada kalıp insanlara yardım etmemiz gerektiğini düşünüyordu fakat ben çocuklarımı düşünüyordum. Eşimle bu konuda sürekli problem yaşıyorduk ve eşim beni annemi ve çocukları bu ülkeye göndermeye karar verdi. Benim altınlarım vardı onları verdik bizi kaçak yollarla bu ülkeye getirdiler. Geldiğimiz zaman yanına gidecek kimsemiz yoktu. Üç hafta bir hastanenin bahçesinde uyuduk. Düşünsenize eviniz yok, paranız yok, akrabalarınız ve arkadaşlarınız yok. Sonra hastaneden çıkan bir kadın bahçeye geldi yanımıza oturdu. Annem ile Arapça konuşmaya başladılar. Kadın bizi evine davet etti fakat kimseye güvenemezdik. **Hastanenin etrafındaki eczanelerden iş istedim ve her işi yapabilirim dedim.** İngilizce ve Arapça bildiğimi söyleyince bir eczanede bana iş verdiler. Bizim gibi Suriye'den gelenlere ilaçlar konusunda yardımcı oluyordum. Burada çok iyi bir para vermiyorlardı ama günlük karnımızı doyuracak kadar para alıyordum. Bize ev bulması için patronumdan yardım istedim. Arapların oturduğu mahallede bize bir odalı bir ev buldu ve ailemle orada yaşamaya başladık. Kira ücreti veremiyordum ilk üç ay kendimle beraber getirdiğim altınları kira için verdim. Sonra altınlar bitti ve parasız kaldım. Ev sahibi gelip kira istiyordu yoksa evden çıkaracağını söylüyordu. Başka bir iş bulmam gerekiyordu. 13 yaşındaki oğlum eğitime devam etmedi ve benim çalıştığım eczanede çalışmaya başladı. Ben de eve yakın bir lokantada bulaşıkçılık yapmaya başladım. Böylece eve iki ücret geliyordu (Wafaa, Kadın, 41, Arap, Halep).

Eşim, ben ve çocuklarım kaçak yollarla geldik. İlk zamanlar ev bulamadık. Kendimizle getirdiğimiz para ve altınlar ile kalabileceğimiz ve bir süre geçinebileceğimiz bir ev bulduk. Üç odalı

*bir evde yaşamaya başladık. **Bir süre iş bulamadık.** Eşim diş hekimi, ben avukatım. Eşim iş bulmak için bir komşumuzdan yardım istedi. Özel bir diş polikliniğinde eşim iş buldu diş doktorunun yanında yardımcı olarak çalışmaya başladı. Ben de geldikten yedi ay sonra bir iş yerinde sekreter olarak başladım. Durumumuz diğer Suriyelilere göre çok şükür iyi (Amra, Kadın, 34, Arap, Halep).*

Bazı Suriyeli sığınmacılar ise gelirken yanına altın, para, değerli eşyalar gibi taşınır birikimlerini alıp bir süre bu birikimi kullanarak yaşama tutunmaya çalışırlar daha sonra birikimin bitmesiyle Sığınmacı işçi olma veya işsiz olma deneyimine atılmaktadır. Sığınmacılardan eğitim düzeyi yüksek olanların bir kısmı çalışma izni olsa da diğer kısmı illegal bir şekilde çalışma hayatına katılmaktadır. Bu durum, kapitalist sömürüyü beraberinde getirmektedir.

İş ücretleri yalnızca arz talep koşullarını yansıtmayıp aynı zamanda prestij ve statü işe atfedilen toplumsal niteliği ve değeri de yansıtmaktadır. Sığınmacıların karşılaştıkları sorunlardan biri de statü kaybıdır. Göç etmeden sahip oldukları statüleri vardıkları yerde kaybetmeleri ya da koruyamamaları sığınmacılar için önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Toplumsal statü, bireyin sosyal hiyerarşideki konumunu belirtmektedir. Bu konum prestijle ilişkilidir ve yaşam standartlarını belirlemektedir. Toplumsal statüler iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar, doğuştan gelen statüler ve kazanılmış statülerdir. Sahip olunan toplumsal statüler genellikle bireyin belirli kalıplarda davranmasını beklemektedir.

Genel olarak insanlar emeklerinin karşılığında aldıkları ücretlerin toplumsal statüyü yansıtmaması gerektiğini savunurlar. Hiyerarşinin en altında olan ücretleri arttırmak ücret ve statü arasındaki toplumsal ve ekonomik dengeyi etkilemektedir. En alttaki statüde olanın ücreti arttığı zaman hiyerarşinin diğer basamaklarındaki ücretlerin artması konusunda baskı olacaktır. Bu bağlamda işverenler daha ucuz işçi ile daha düşük ücreti kabul edecek gruba göç edenler olarak görmektedir (Massey, 2014: 20).

Buraya gelirken eşim bizimle gelmedi çok zor günler geçirdim. Çocuklarıma bakmak için çalışmak zorundaydım. Suriye’de

öğretmedim. Buraya geldikten sonra iş bulmak için çok uğraştım fakat dil bilmediğim için iş bulamadım. Çocuklarım aç kalıyordu, üşüyordu. Bir işe ihtiyacım vardı. Ev bulduktan sonra bütün paramı kira için bu eve verdim. Eğer iş bulamazsam çocuklarım açlıktan ölecekti. Bir markette temizlikçilik yapmaya başladım. Burada verilen ücret günlük 20 liraydı ve bu para ile karnımızı bile doyuramıyorduk. Yine de şükreliyordum. Ev sahibi bir süre sonra kira ödeyemediğim için bu evden çıkardı bizi. Bir komşunun bahçesindeki odunluğu bize kiraya verdiler. Çok kötü kokuyordu ve çocuklarım için hijyenik bir ortam değildi burası ama mecburdum. Önce para istemediler bizden birkaç battaniye ve eşya verdiler. Daha sonra komşumla beraber ev temizliklerine gitmeye başladım. İki işi birden yapıyordum. Hem markete temizlik için gidiyordum hem evlere temizlik için gidiyordum. Biraz paramız olunca küçük bir elektrikli soba alabilmiştim. Burada kazandığım parayla ilk aldığım eşya bu olmuştu (Hena, Kadın, 37, Arap, Deyrizor).

Suriyelilerin iş sektörlerine girişinin önündeki en büyük engel, resmi çalışma izninin olmaması ve Türkçe bilmemeleridir. Bu durum, sığınmacıların genellikle düşük ücretli, düzensiz, kayıt dışı, geçici ve sosyal güvenliğin olmadığı enformel sektörde bulunmaları anlamına gelmektedir. Suriyeli sığınmacılar işçi olarak genellikle ev temizliği işlerinde, fabrikalarda, tekstil işinde, lokantalarda bulaşıkçılık ve temizlik işlerinde, kafelerde, inşaatlarda ve sokak işlerinde çalışmaktadırlar.

Buraya eşimden ve rejimden kaçarak geldik. Zor günler yaşadık çocuklarımla beraber. İş bulmak çok zor oldu çünkü kimseyi tanıımıyordum kimseye güvenmiyordum ve korkuyordum. Ben Suriye'de iken Ziraat mühendisiydim. Geldikten sonra bir ev bulduk annemden kalan bileziklerim vardı onları sattım ve hemen bir ev bulmaya çalıştım ama bize ev vermiyorlardı. Sonra bir ev buldum, Arapların oturduğu bir mahallede adam bizden biraz para istedi yarın gelip taşın dedi. Paranın bir kısmını verdim. Ertesi gün geldim fakat adamı bulamadık bizi kandırmıştı paramızı alıp kaçmıştı. Elimde

kalan parayla aynı mahallede bir odalı bir ev buldum komşuların verdiği iki tane hali iki tane yastık vardı birde tabak kaşıklar vardı başka bir şeyimiz yoktu. Bakkaliyeden alışveriş yaparken önce ekmeği para ile veriyordu saha sonra bizim kötü insanlar olmadığımızı görünce borç olarak vermeye başladı ekmekleri. Bakkalın sahibi yaşlı bir adamdı bizimle aynı mahallede oturuyordu. **Kendi kızlarının tekstilde çalıştığını ve bana iş bulduğunu söyledi.** Hemen kabul ettim ve çalışmaya başladım. **13 yaşında bir oğlum var mahalleden bir aileyle beraber Harran'da tarla işlerinde çalışmaya gitti.** İki kızım da evde okul okumuyor (Avbir, Kadın, 33, Arap, Şam).

Birikmiş olan sermayemizle burada bir yer açmak istedim. Suriye'de iken tarlalarım vardı. Suriyeliler bu ülkedeki insanlardan korkuyor ve güvenmiyor. **Belki bizim kendi yerimiz olursa gelirler diye düşündüm.** **Bir lokanta açtık ve Suriye yemekleri yapıyoruz, satıyoruz.** Suriyeli olanlar geliyorlar bazen Türkler de geliyorlar. Küçük bir lokanta açmıştım ama Şanlıurfa'lı olan esnaflar ilk zamanlar benimle kavga ettiler ekmek paramızla oynuyorsun git buradan dediler. Ben de Türk bayrağı astım kapıya, lokantanın adını 'kardeş ülke lokantası' ve Türkçe konuşan iki kişi işe aldım. Kavga çıkardılar esnaflar, bizim Türk bayrağımızı kapıya asamazsın dediler. Çevredeki bazı lokantacılar hala benimle konuşmuyorlar ve düşmanlık yapıyorlar ama mecburum ekmek paramı kazanmaya kimseye zararım dokunmuyor, kendi işimi yapıyorum akşam evime gidiyorum (Hamad, Erkek, 52, Kürt, Halep).

Suriye'de iken maliyede memur olarak çalışıyordum. **Burada inşaat işçiliği yapıyorum. İnşaat işinde çalışıyoruz benim gibi birçok Suriyeli bu işi yapıyor fakat paramızı vermiyorlar. Bir ay sonra vereceğiz paranızı diyorlar ama vermiyorlar ya da eksik veriyorlar.** Şimdi başka bir inşaat işinde çalışıyorum günlük alıyorum paramı, günde 30 lira alıyorum (Farhad, Erkek, 27, Kürt, Kobani).

Erken yaşlarda aile bütçesine katkı sağlamak zorunda kalan çocukların çalışmasıyla birlikte çocuk emeğini sömürme belirginleşmiştir (Yükseker, 2012: 253). Suriyeli sığınmacı çocukların önemli bir kısmı mendil satma, ayakkabı boyacılığı, pazarcılık, mevsimlik işçi gibi işlerde çalışmaktadır. Bazı Suriyeli sığınmacılar, geçimlerini sağlamak için tarlalarda yevmiye usulü işçi olarak çalıştıklarını belirtmektedirler.

Suriyeli sığınmacılar geldikleri şehirlerde ucuz iş gücü olarak görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların bir kısmı sanayi işi, tekstil işi, inşaat işi gibi ucuz iş gücü alanlarında çalıştırılmakta bir kısmı da Suriyeli olarak kendi iş yerini açma ve Suriyelilere işveren olma durumundadır. Suriyeli sığınmacıların anlattıklarına göre Türkiyeli işçiler, onların gelmesiyle iş gücü alanlarında kendilerine iş bulmakta zorlandıklarını ya da kendi piyasalarının durduğunu dile getirmişlerdir.

Suriye'den gelen göçle beraber, Suriyeli kadınların ekonomik, toplumsal, dini, kültürel anlamda yaşadıkları sorunlar onları toplumsal alanda ve ekonomik alanda baskın otoriteye karşı 'savunmasız' bırakmıştır. Sığınmacı kadınlar, savaştan kaçarak geldikleri ülkede hayatta kalabilmek, hayata tutunabilmek için ucuz iş gücü olarak çalıştırılmaktadır. Suriyeli kadınlar, eşlerinin olmaması durumunda ev için ekonomiyi ayakta tutacak birincil kişilerdir. Eşlerinin ya da ev içinde çalışan kişilerin olması durumunda ise geçim sıkıntılarını asgariye çekmek için ev içi ekonomiyi ayakta tutan ikincil durumdadırlar. Ekonomik sorunları en aza indirmenin yolu ev içinde birden fazla kişinin çalışmasıyla mümkün görünmektedir. Bu bağlamda kadınlar geldikleri ülkede ucuz iş gücü olarak görülmektedir. Bu çalışmada katılımcı kadınların çoğunluğu geldikleri ülkede yüksek statülü mesleklerde çalışan grubu oluşturmaktadır.

Göçle beraber gelen Suriyeli kadınlar hem statülerinde kayıp yaşamışlar hem de ekonomik sömürülmeyi yüksek düzeyde yaşamaktadırlar. Kadınlar tekstilde, bulaşıkçılıkta, ev temizliğinde, mağazalarda düşük ücretler karşılığında ucuz iş gücü olarak çalışmaktadır. Bazı Suriyeli sığınmacı kadınlar ise belirli vakıflar, dernekler, kurum ve kuruluşlarla geliştirdikleri ilişki ağları sayesinde kadın emeğini birleştirerek, kendi iş alanlarını kurarak ekonomik strateji geliştirmişlerdir. Suriyeli kadınlar yaşadıkları sorunlarla başa çıkmak için genellikle ekonomik e sosyal

ilişkiler geliştirerek sorunları kazanca çevirmeye çalıştıkları stratejiler geliştirmişlerdir. Örneğin Suriyeli sığınmacıların iş alanlarında kendi kültürel mutfağını tanıttığı restoran açma, esnaflaşma, Türklerle evlenme gibi faaliyetler yerleşim yerindeki konumunu sabitleştirmek için geliştirdiği birer stratejidir.

Türkiye’de Suriyelilerin iş yeri açması mevzuat açısından oldukça zordur. Bu yüzden Suriyeliler yerel halkla işbirliği yapmak zorundadır. Örneğin dükkân açmak isteyen bir Suriyeli dükkânı ya bir Türk vatandaşının üzerine açtırır ya da onlarla ortak olarak açarlar. Suriyeli sığınmacılar esnaflaşırken, tutunabilmek ya da satış yapabilmek için tabelalarında Latin harflerini kullanmaktadır ve iş yerlerinin içine ya da dışına Türk bayrağı asmaktadırlar. Bu strateji, piyasaya tutunmak için, Türk müşterileri çekmek için ülkenin sahip olduğu sembollerden birini kullanmaktır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 143- 147). Bu aslında Suriyelilerin, yerel halkın milliyetçi söylem ve davranışlarına uygun olarak geliştirdikleri bir hayatta/ piyasada kalma stratejisidir.

3.3.2.5. Kimlik ve Dil Stratejisi

Kimlik bir tanımlamadır, insan ilişkilerinde ortaya çıkan aynılıkları ve benzerlikleri belirtmektedir. Kimlik kavramı 1940 yılından sonra psikoloji ve sosyal psikoloji içinde, 1980’li yıllarda da sosyoloji alanının içinde incelenmiştir (Karabacak, 2014: 6).

Goffman (2016)’a göre kimlik, diğerlerinin ötekiyle pazarlık içinde olduğu yarar ve zarar bağlamında ilişki geliştirdiği bir süreçtir. Goffman’a göre benliğin sahip olduğu kimliği yitirmesi, onu yitirmeden önceki kişi ile sayısal olarak aynıdır (Goffman, 2016; akt. Zıllıoğlu, 2008: 24- 25).

Alain Badiou (2006: 130)’a göre ise kimlik, bir denklem işidir. İki **‘bir konum’** ve **‘bir konum’** daha yan yana gelerek, karşı karşıya gelerek, alt alta gelerek oluşturdukları birlikteliğin tümüdür. Bu durumda ‘bir konum’ ve ‘bir konum’ her koşulda ikidir fakat hem aynıdır hem farklıdır.

Connolly (1995: 93), kimliği sosyolojik bağlamda öteki ve farklılıklar içinde açıklamaktadır. Kimlik, varoluş mücadelesinde farklılıklara ihtiyaç duymaktadır. Bu

farklılıklar karşındaki insanı '**öteki**' olarak nitelerken kişiyi kendi olması açısından güvence altına alır.

Psikoloji içinde kimlik daha çok benlik kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Benlik, bireye kim olduğunu, '**öteki**' olanla ilişkisini, toplumsal olanla ilişkisinde ortaya çıkan tepkilerini öğretmektedir (Bilgin, 2001: 156).

İnsanlar toplumsal olarak etnik, dinsel, kültürel ve milli toplulukların birer mensubudur. Mensubu oldukları gruba, topluluğa kabul edilme ya da reddedilme ilişkileri toplumsal kimliği ortaya çıkarmaktadır. İnsanların nesnel ve öznel etkileşimi toplum içinde belirli kalıplar içinde şekillenmesine neden olur. İnsanları çevreleyen kategoriler, tutumlar, toplum tarafından onaylanan tercihler ya da yadsınan davranış biçimleri gibi ilişkiel olduğumuz durumlar kimliğin inşa sürecinde etkili olmaktadır. Bu tür kimlikler daha çok stereotip davranışları, standart ilişki biçimlerini ve söylemleri dikkate alarak inşa edilirler.

Kişi dünyaya geldiği andan itibaren dış dünyayla ilişkisi olan ve bu ilişkiler etrafında şekillenen bir varlıktır. Kişinin kimliğini şekillendiren süreçler tek başına anlam ifade etmemektedir. Bireyin '**aynılığı**' veya '**farklılığı**' ilişki içinde olduğu süreçlerde başka bireylerin varlığıyla kıyaslanabilir. Bireyin '**kendi oluşu**' ancak diğerinin varoluşuna bağlıdır. Ötekinin varlığını hissetme, kabul etme, dışlama, kişinin kendisinin ne olduğu ya da olmadığıyla ilgili dolaylı anlatıcılardır. Kimliğin farklılık olarak nitelenmesi, aynılık durumundan koparak çeşitlilik gösterdiği andır. Bu durumda artık ondan kimlik olarak değil farklılık ya da öteki olarak bahsederiz. Deleuze (2017)'e göre '**farklılık**', hayatı bir bütün olarak düşündüğümüzde, ortaya çıkan aynı olmayan şeylerdir. Buradaki aynı olmayan şey, iki şeyin birbirine benzememe durumu değil, düşüncede oluşturduğu fikirdir (Deleuze, 2017; akt. Er, 2012: 51- 78).

Fay (2001: 312)'a göre, '**benlik- öteki**', '**kültür- öteki kültür**' gibi ikilemler sürekliliği olan durumlardır ve bu ikilemler bir arada olma halleriyle anlam kazanabilirler. Fay (2001: 312)'a göre aynılık ve farklılık birbirlerine karşılıklı ihtiyaç duymaktadırlar. Fay (2001: 312)'a göre '**biz**'in varlığı için '**başkası**'ın olması düşüncesi, Deleuze (2017: 67)'un özgürleşmek için toplumsal beklentilerin ötesine

geçmeye ya da onlardan kurtulmaya gerek yok, toplum içinde kalarak özgürleşmek gerekir düşüncesiyle benzeşmektedir.

Kimliğin '*öteki*' üzerinden inşa edilmesi kendi kimliğini oluşturma sürecinde ötekine duyduğu ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Bireyin kendini ötekinin varlığına göre kıyasla tanımlaması söz konusudur. Bu durum aynı olanla olmayanı ayırıştırır ve farklı olanı açığa çıkarır (Karaduman, 2010: 2889).

Postmodern bakış, başka olanı tecrübe etmeyi ancak kendi dışında başka bir bireyselliği bedeninde var etmekle açıklamaktadır. Yani özgün olmak, farklılığı yüceltmektedir. Postmodern anlayışa göre kimlik söylemi, heterojenlik içinde kendi anlamını bulur (Karaduman, 2010: 2894). Postmodern yaklaşıma göre, öznelere sahip olduğu farklılıklar '*ortak kimlik*' söylemini ortadan kaldırmaktadır. Her birey kendi tikelliğini yaşamaktadır (İnsel, 2003: 11). Postyapısalcılar, modernizmin öznesini inşa edilen bir yapı olarak görmektedir. Modernizm insanları kategorileştirmektedir ve tek tip modern insan yaratmaya çalışmaktadır. Farklılıkların göz ardı edilmesi, modernizmin siyasetini, dilini, söylemini oluşturmaktadır (Benhabib, 1999: 35).

Bu açıklamalar doğrultusunda kimliğin varoluşunda kendini ortaya çıkarması için kendi gibi olmayan ya da kendinden farklı olana ihtiyaç duyması kendisinin ne olduğuna yönelik getireceği tanımları açıklamaktadır. Yerel olanın Suriye'den gelen öznelere kimliğine dair kendinden farklı olanla yaptığı kıyasla ya da benzerlikle dışardan geleni içeriye davet etmektedir ya da dışarda tutmaktadır. Bu noktada kendi kimliğini inşa eden ya da varlığını ispatlayan özne karşılaştırabileceği bir ötekine ihtiyaç duyarak bunu yapmaktadır.

Bu bağlamda farklı sosyoekonomik, etnik, dini ve kültürel çevrelerden gelen Suriyeli sığınmacılar göçle geldikleri yerleşim yerlerinde kendilerine daha yakın gördükleri yerleri tercih ederek benzerliklerin onları öteki kimliğinden ve dışarda tutulmadan alı koyacağını düşünmektedir. Bu durum, Suriyelilerin kent içinde farklı farklı kümelenmiş olduğunu göstermektedir. Suriyeli sığınmacılardan Arap asıllı olanlar, genellikle Türkiye'deki Arap asıllı gruplarla ilişki içindedir. Kürt asıllı Suriyeliler de genellikle Türkiye'deki Kürt etnik grupla iç içedir. İlişkilerin geliştirilmesinde dilin

önemli bir etken olduğu görülmektedir. Göçle gelinen yerde karşılaşılan kültürel farklılıklardan biri de dil unsurudur. Suriyeli sığınmacılar için en çok zorlandıkları ve sorun olarak karşılımlarına çıkan problem dil faktörüdür. Suriyeliler Türkiyeli komşularıyla, işverenler ile en çok dil engeli yüzünden anlaşamadıklarını ifade etmektedirler. Bazı Suriyeli sığınmacılar, dili öğrenmeye ve dili kullanmaya büyük özen göstermektedir. Bu durum, hayata dahil olabilmek, 'içerde' olabilmek için geliştirdikleri en büyük stratejilerden biridir.

*Burada bizim Suriyeli olduğumuzu hemen anlıyorlar çünkü Arapça konuşuyoruz ve farklı bir örtünme şeklimiz var. Türkiye'de kadınlar daha farklı örtünüyorlar. **Bize bakıp hemen bu Suriyeli diyorlar.** Komşuluk ilişkilerimiz ilk zamanlar çok iyi değildi. Bizimle çok konuşmuyorlardı. Selam veriyordum kadın hemen kapısını kapatıyordu. Sonra bizimle konuşmaya başladılar evimize geldiler hep sorular soruyorlardı ve ne zaman gideceğimizi soruyorlardı. **İş ararken dil bilmediğim için çok sorun yaşadım.** Bir kere satış elemanlığı yaptığım mağazada yanlış fiyata satmıştım ürünü ve patron beni üç gün çalıştırıp o parayı benden almıştı. Dil bilmemek çok büyük bir problem benim için (Hena, Kadın, 37, Arap, Deryzor).*

*Annem hasta olduğu için evlenmeyi düşünmedim fakat burada yaşayabilmek için abim bir Türk ile evlenmem gerektiğini söyledi. **Birkaç kez benimle evlenmek isteyenler oldu bunlar Türktü ve ben Türkiye'de kalabilmek için evlenmeyi kabul ettim. Türkçe bilmiyorum evlendiğim adam Arap ve Arapça konuşuyorum onunla** (Saruk, Arap, Kadın, 29, Halep).*

'Suriye'de rejim zaten bizi yok sayıyordu. Kürt ve Ezidiyim ben, Suriye'de bir savaş vardı ve bizim suçumuz yoktu tek suçumuz Kürt ve Ezidi olmaktı. Bunun neden suç olduğunu hiç anlamadım. Eğer onlar bir yaratıcıya inanıyorsa ben de inanıyorum ama onların inandığı tanrıya değil belki de bu yüzden suçluyum bilmiyorum. Ama annem yaşlı bir kadın ve suçsuz Esad ve diğerleri annemden ne istiyor peki?

Ben sadece savaştan kaçmadım Esad'dan kaçtım, Ezidi olduğum için kaçtım' (Hutu, Erkek, 23, Ezidi, Heseke).

'Kürt etnik kimliğine sahibim ve bu ülkede de Kürtler olduğu için genellikle onların oturduğu mahallelerde oturmayı ve yaşamayı tercih ediyoruz. Kürt olan komşularımızla ilişkilerimiz iyi. Zaten Türkçe bilmediğimiz için sadece Kürt olanlar ile iletişim kuruyoruz' (Rogeş, Kadın, 26, Kürt, Kobani).

'Biz Arap milliyetine sahibiz fakat oturduğumuz mahallede hem Araplar var hem Kürtler var hem de Türk var. Herkes birbiriyle anlaşmaya çalışıyor fakat bizi Arap olarak ya da Kürt olarak ayırt etmiyorlar Suriyeli komşularımız diyerek ayırt ediyorlar' (Farhad, Erkek, 27, Kürt, Kobani).

'Biz kadınlar Suriye'den geldikten sonra kimliğimizi gizlemek için kültürel örtünme biçimimizi, giyimimizi değiştirmeye başladık, daha sonra fark ettim Urfa'daki kadınlar bizim gibi başını örtmeye çalışıyor, bizim gibi makyaj yapmaya çalışıyor, kaşlarını bile bizim gibi boyuyor. Bu bizim kimliğimizi gizlemeye ne yazık ki yetmiyor çünkü Suriyeli ya da Urfalı olup çarşaf giyen kadınlar ve yüzünde peçe olan kadınlar da var ama biz konuşmaya başlayınca zaten Suriyeli olduğumuzu dilimizden anlıyorlar. Peçe takmak ya da onlar gibi örtünmek bir maskedir biz maskemizi çıkarınca yine aynı kişi oluyoruz. Urfalı olan kadınlar bizim gibi makyaj yapıyor ama makyajı sildiklerinde yine kendileri oluyor ' (Zahra, Kadın, 24, Arap, Şam).

Strateji uzama bağlı ortaya çıkan duruma göre üretilmektedir. Suriyeli sığınmacılar, giyimleri, başörtüleri, alışkanlıkları ve tutumları konusunda daha az fark edilmek ve olumsuz söylemlere maruz kalmamak için kültürlerini ve kimliklerini gizleme stratejisine başvurmaktadır. Sığınmacıların mekânlarına Türk bayrağı asmak ya da yerelin kültürel simgelerini kullanmak da geliştirmiş stratejilerden biridir. Katılımcılardan birinin aslında etnik olarak kendi ile aynı etnik kökene sahip Arap biriyle evlenmesi fakat ifade ederken Türk biriyle evlendiğini dile

getirmesi, Türkiye vatandaşlık kimliğinin kendine sağlayacağı avantajları göz önünde bulundurduğunu ve stratejik bir evlilik gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bu durumlarda geliştirilen stratejiler sığınmacıların kendilerini 'savunmasız' olarak görmelerini engelleyerek güvende hissetmelerini sağlamaktadır.

Savunmasız olanın geliştirdiği strateji Bourdieu (2016: 93) 'a göre hakim ve baskın olana karşı kendi alanında kalabilmek için ürettiği tutunma yolları, Foucault (2016)'a göre direnen öznenin mücadele etme biçimi ve De Certeau (2009)'a göre de taktik olarak adlandırdığı zayıf olanın ya da ezilen öznenin tahakküm durumuna ve baskın kimliğe karşı geliştirdikleri direnme biçimidir (Ünal, 2010: 179).

Sosyolojik araştırmalardan bazıları toplumsal yapının şekillenişinde bireyi ele alırken bazı araştırmalarda da bireyi oluşturan dinamik olarak toplumsal yapı ele alınmıştır. Bu bağlamda Kimlik, bireyi dairenin içine dahil eden ya da bireyi çizgi dışı bırakan en kırılgan yerdir. Bourdieu (2016) bu noktada yalnızca yapıya ve özneye vurgu yapan çalışmaların gerçeklikleri göz ardı ettiğini belirtmektedir. Bourdieu (2016)'a göre kavramlar dönüşebilir bir niteliğe sahiptir ve yeniden tanımlanabilir özelliğe sahiptir dolayısıyla bu durum aynı kavramların farklı durumlara uyarlanabileceğini göstermektedir. Kimlik kavramı kendini gizleme ya da değişip dönüşüme uğrayarak yeniden uyarlama haliyle özneyi yeniden var edebilmektedir. Suriyelilerin uyumuna yönelik uygulanan entegrasyon programları genellikle sahip oldukları kimlikleri ve dilleri üzerinedir. Bourdieu (2016)'nın dönüşümsellik dediği bu durum, bireydeki yapıyı ve yapıdaki bireyi görme çabasıdır (Bourdieu, 2016; 33- 35).

Yerleşim yerine yeni gelenler, yerleşim yerindeki yerel halk olan baskın gruplarla mücadele içine girmektedirler. Bu noktada yeni yerleşim yerinde yeniden üretimlerini sağlayacak stratejiler geliştirirler. Yerleşim yerine yeni gelen sığınmacıların geliştirdiği stratejilere karşı yerel halk ise takip, gözetleme ve uyarı stratejileri geliştirirler. Bu durum yani bireydeki yapıyı ve yapıdaki bireyi görme çabası Foucault'nun gözetim kulelerine benzemektedir.

Aynı mahallede oturduğumuz komşularımız evimize kim geliyor kim gidiyor sürekli izlerler. Ne yedik ne yemedik gelip sorarlar. Bazen

*bizim kullanmamız için kendilerinin kullanmadıkları kıyafetleri ve eşyaları getirip verirler. Komşum kapının önünde ne zaman beni görse hemen sorular sorar -kocan ne zaman gelecek, neden gelmiyor sizi neden bırakmış- ama onlara cevap vermek istemezdim. **Bana seslenirken –hey Suriyeli- diye sesleniyor komşum.** Ona ismimi söylememe rağmen bana böyle sesleniyor. İşe gittiğim zamanlar çocuklarımın üstüne kapıyı kilitler öyle giderdim çünkü korkuyordum. İnsanlar bizi burada istemiyor çocuklarıma zarar vermelerinden korkardım (Avbir, Kadın, 33, Arap, Şam).*

‘Suriye’de iken bir kimliğimiz yoktu kızım, sanki yaşamıyormuşuz gibiydik. Hastaneye gidemiyorduk, okul okuyamıyordu çocuklarımız. Devlet bizi yok sayıyordu. Bir tane kağıt vardı bak bu işte bunu veriyordu devlet bize başka da bir şey yoktu. Bu bir kimlik değil. Sadece Arap olmadığımızı ifşa eden bir kağıt parçası bu anladın mı? Burada da bak bunu verdiler bu da Suriye’den geldiğimizi ifşa eden bir kağıt. Biz kimliksiz doğuyoruz ve kimliksiz ölüyoruz’ (Varde, Kadın, 65, Ezidi Kürt, Heseke).

Katılımcının belirttiği korku ve kaygı Suriyeli kimliğine sahip olma ile ilişkilidir. Sahip olduğu Suriyeli kimliğine yönelik tutum ve davranışlar için kendini savunmasız hisseden ya da öteki olduğunu hisseden birey, De Certeau’nun belirttiği gibi öteki ya da yabancı olduğu mekânda kendisine dayatılan yeni kurallar bütününe karşı oyununu geliştirmek zorundadır. Sığınmacı, öteki olduğu mekânda hamle üstüne hamle yaparak fırsatları değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu oyun uyum sağlama ya da karşı karşıya gelme şeklinde ilerlemektedir. De Certeau’ya göre taktik, zayıfın sanatıdır. Fakat bulunduğu alanda baskın kültür ve değerlere karşı kendi alanına oluşturmaya çalışan ‘zayıf veya öteki’ varlığının bastırılmaması için taktik yerine strateji geliştirmek zorundadır. Sığınmacı, öteki olduğu mekânda hamle üstüne hamle yaparak fırsatları değerlendirmeye çalışmaktadır (De Certeau, 2009: 113-114). Bu durumda sığınmacı eylem, tutum ve alışkanlıklarında, strateji geliştirerek sorunların, dışlanmanın ve maruz kaldıklarının üstesinden gelmektedir.

Bireysel kimlik, kişilik özellikler, aidiyet kolektif kimlikleri ortaya çıkarmaktadır. Kolektif kimlik ise kesin ya da keskin sınırlar çizerek dışlayıcı pratikleri ve stereotipleri yaratmaktır. Suriyelilerin kendi içinde oluşturduğu kolektif kimlik bir rizzomun bir başlangıcı veya bir sonu gibi yoktur hep ortadrlar, 'şeylerin' arasındadırlar yani bir 'ara-oluş'tur. Kolektif kimliğin kendini tanımlaması için karşısında 'onlar' olarak niteleyecekleri bir öteki grubun olması gerekmektedir. Kolektif kimlik geçmişten gelen ya da geçmişte sahip oldukları daha geleneksel mitlerin ve inançların yarattığı duyguyla ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda gelenek, tarih, dil, çevre gibi unsurlar bireyi çevreleyerek aidiyet hissetmesini ve kolektif kimliğe dâhil olmasının araçları olur (Karabacak, 2014: 8).

Sahip oldukları Suriyeli kimliği ve görünümü genel olarak karşımızdakinin bizden olmayan bir 'şey' olduğu düşüncesi onları çizginin ya da çemberin dışında tutmaya iten ilk adım olmaktadır. Bourdieu bu noktada nesneyi incelerken incelenen şeyi nesnelleştiren öznenin, kendisini ne düzeyde nesneye karşı nesnelleştirdiği sorusu üzerinde durur. Nesnelleştirme aşamasında bireyin değer yargılarından arınması önemlidir. Bourdieu'a göre nesnenin veya öznenin ne değerde olduğundan ziyade ne olduğu üzerinde durulmalıdır (Bourdieu, 2016: 78).

Bu bağlamda Suriyeli Geçici koruma altında olanların toplumsal tanımını meşru kılan bir otorite ya da alanda ne olmasına izin veren bir otorite ya da ne olmaya hakkı olduğunu, neyi talep etmeye hakkı olduğunu söyleme hakkını kendinde bulan bir otorite söz konusudur. Bu otorite kimi zaman baskın gruplar (mahalleli, komşu, yerel halk) kimi zaman devlettir.

Bu bağlamda toplumsalın yarattığı genel geçer ifadelerle Suriyelilere yönelik 'ne değerde' olduğu sorusu vatansız kalan ve sığınan bir grup insanın yerelin alanına müdahil olması ve kendine yer açması şeklinde okunmaktadır. Oysaki üzerinde durulması gereken 'ne oldukları' sorusu özneyi tanımaya ve kabulüne yönelik bir sorma biçimidir.

Habermas herkesi kabul gören bir toplumsal bakışla yola çıkarak iltica sorununa, meşru yollar ve koşullarla ülkeye girebilme sorusuna farklı özümleme biçimleriyle cevap getirmiştir. Habermas, ilk olarak belirli bir süreye kadar kendi

vatandaşlarının politik öz kavramalarını dikkate alan ve ülkenin siyasi sınırları içinde anayasa ilkeleriyle gerçekleşecek bir özümlemeden bahseder. Bu durum herkese açık olan bir toplumda vatandaşın kurumsallaştırılan özerkliğine dayalı bir özümlemedir. Daha sonra yeni kültürü benimseme yani topluma uyum sağlayarak o kültürün sahip olduğu yerel yaşam tarzını ve alışkanlıklarını her anlamda tanıma diğer bir özümleme düzeyidir. Bu durum entegrasyonla gerçekleşen ve büyük ölçüde kolektif kimliğinin yitirilmesine neden olan özümlemedir (Habermas, 2013: 138-139). Suriyelilere yönelik entegrasyon programlarında yeni kültürü benimsemeye dair özümlemenin hakim olduğu görülmektedir. Dil kurslarında Türkçe dil eğitimi verilmesi, meslek edinme kurslarının açılması, Suriyeli ve Türkiye vatandaşı olan çocukların aynı okullarda eğitim görmesi bunun örneklerinden bazılarıdır.

Suriyelilerin geldikleri yerleşme yerinde yaşadıkları en büyük sorun kendilerini ifade edememek ve toplumsal ilişkilerini geliştirmede dil engeli yaşamaktır. Sığınmacıların yaşadığı bir diğer sorun eğitim alanında karşılaştıkları sorunlardır. Eğitim hakkından ve fırsatlarından yararlanmak, sosyal ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

Suriyelilerin eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) kontrolünde gerçekleşmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. Maddesine göre Suriyeli sığınmacılara eğitim hizmeti verilmektedir. Bu yönetmeliğe göre okul öncesi eğitim yaşındaki Suriyeli çocuklara okul öncesi eğitim hizmeti verilebilmektedir. Bu yönetmeliğe göre Türkiye'de eğitim alan Suriyeli sığınmacılara aldıkları eğitimin süresini ve eğitimin içeriğini gösteren belgeler verilmektedir. Sığınmacıların bir kısmı MEB'e bağlı normal devlet okullarında bazıları da MEB'e bağlı olan yalnızca sığınmacıların olduğu okullarda eğitim görmektedir. Eğitim hizmetlerinden faydalanabilmelerine dair düzenlemeler Geçici Koruma Yönetmeliği'nde yer alsa da, ana dillerinde eğitim görmemeleri sığınmacılar için büyük sorun teşkil etmektedir. Okullarda sadece Arapça eğitim uygulaması toplumsal entegrasyonu zorlaştırmaktadır. Sadece Türkçe eğitim alınması ise ana dilde eğitimden mahrumiyete ve eğitimde başarısızlığa neden olmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 152- 156).

'Benim iki çocuğumda devlet okulunda okuyor. Eğitim fırsatlarından yararlanıyoruz. Çocuklarım yeni bir dil öğreniyor ve ülkenin verdiği hizmetlerden faydalanıyoruz. Türk Kızılay'ından aldığımız yardımlar var. Bize yardım getirdiklerinde çocuklarımın çok başarılı olduğunu gördüklerinde daha çok yardım ettiler. Çocuklarımın eğitim ihtiyaçlarını karşıladılar'(Şemmaz, Erkek, 39,Arap, Rakka).

Ben Suriye'de iken üniversite okuyordum. Bilgisayar mühendisliği okuyordum fakat savaş çıkınca okulu bıraktım. Şimdi Şanlıurfa'da üniversite okuyorum. Buradaki eğitim Suriye'deki gibi değil daha kolay. Ben TÖMER'de Türkçe dil kursuna gittim ve belge aldım. Sonra bizi bir sınav için çağırdılar bu sınav üniversite içindi. Halk eğitim merkezinden bazı belgeler aldık sonra sınava girdik. O sınavdan aldığım puanla üniversiteye geldim' (Rebun, Kadın, 22, Kürt, Halep).

Yabancıların ve sığınmacıların Türk üniversitelerinden herhangi birinden eğitim alabilmesi için Türkçe bildiklerine dair Türkçe Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezi'nden (TÖMER) C1 düzeyinde belge almaları gerekmektedir. Suriyeli öğrenciler üniversite sınavına girmeden üniversite okuma hakkına sahiptirler. Yasal mevzuatta geçici koruma statüsündeki bireylerin eğitim fırsatlarından faydalanma hakları vardır. Kimi katılımcılar dil engeli yüzünden eğitimine devam etmemektedir. Kimi katılımcılar ise dil öğrenmeyi ve eğitime devam etmeyi kalıcı bir güvenlik stratejisi olarak görmektedir. Katılımcılara göre dil bilmek aynı zamanda vatandaşlık almaları konusunda da kolaylıklar sağlamakta ve ülkede kalıcı olabilmenin yolunu açmaktadır.

3.3.2.6. Dışlanmaya Yönelik Geliştirilen Stratejiler

René Lenoir, 1974 yılında toplumdaki dışlanan grupları tanımlamak için **Sosyal Dışlanma** kavramını kullanmıştır. **Sosyal dışlanma**, toplumun geri kalan kısmından yalıtılan, dışlanmış ve ötekileşmiş olanı ifade eder. Sosyal dışlanma genelde topluma dahil olamama, uyumda problem yaşama, entegre olamama gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır. Avrupa konseyi, sosyal dışlanmayı, kişilerin

yoksulluk, temel istek ve becerilerden mahrum bırakılması ve toplum dışına itilmesi, toplumsal hayata katılamaması olarak tanımlanmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 29).

Sosyal dışlanma ekonomik yetersizlik, maddi yoksunlukla alakalı olduğu kadar toplum içinde kabule dayalı olandan farklı olanı, radikal ve marjinal olanı da kapsamaktadır. Kültürel, mekânsal, politik dışlamaların çoğu ekonomik dışlanmadan kaynaklı gerçekleşmektedir.

Ekonomik dışlanma, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak asgari gelirden yoksun olmasıdır. Barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılayamayan kişiler toplumsal dışlanmaya maruz kalmaktadır (Çakır, 2002: 86). Sığınmacıların ucuz iş gücü alanlarını doldurmaları, kira fiyatlarının yükselmesine sebep olmaları, güvenlik kaygısı yaratmaları, yoksul semtlerde/ mahallelerde kümelenmeleri gibi nedenlerden dolayı yerel halk tarafından sosyal dışlanmayla karşılaşmaktadırlar.

Mekânsal dışlanma, yaşadığı yerleşim yerinden ya da topluluktan dışlanma olarak tezahür eder. Katılımcılardan birinin duvarına – pis Suriyeliler gidin buradan- yazılması örneğindeki gibi. Kentlere enformel ağlarla yerleşen grupların kente eklemlenmeye çalışmasından dolayı kentte oluşturdukları kaynak kıtlığı sosyal dışlanma, çatışma ve gerginlik yaratmaktadır (Erder, 2012: 51). Mekânsal olarak çevre, komşu, mahalle açısından, maddi imkânları olmayan Suriyeli ailelerin birlikte ev kiralaması, yabancı olduğu, güven ve itibar edilmeyen grup olduğu düşünülerek sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar.

Kültürel dışlanma, toplumsal ve kültürel hayata katılamama durumudur. Katılımcıların örneklerinde gördüğümüz gibi genellikle etnik, ırksal, dini, konularda ötekileştirmeye maruz kalmasıdır. Bazı gruplar, etnik, dinsel, mezhepsel olarak daha kabul görülürken bazı gruplar dışlanıp kabul edilmeyebilir. Bazen de dışlanan gruplar kendi aralarında kenetlenerek birlik içinde olabilmektedir. Göç ederek gelenler kültürlerini, tutumlarını, alışkanlıklarını, davranış kalıplarını da kendiyile göç ettiği yere getirir. Bu bağlamda Bourse, sosyal dışlanmanın kültürel referanslardan beslendiğini belirtmektedir (Bourse, 2009: 25).

Politik dışlanma, vatandaşlık, hukuki ve siyasi hakların kullanılması yönündeki kısıtlamalardır. Yasal mevzuatta Suriyeli sığınmacılara verilen hakların, yerel halkın önceliğinin önüne konulması şeklindeki bir algının yayılması politik ve milliyetçi dışlamalara neden olmaktadır (Adaman ve Keyder, 2006: 9- 10).

Söylemsel dışlama, dil ile veya sosyal medya ile söylemsel olarak yapılan dışlamalardır. Dilin olumsuz söylemleri ile farklı gördüğünü dışlamasıdır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 30). Söylemsel dışlamaya bu çalışmada katılımcı olan Suriyelilerin anlatmış oldukları mahalledeki olumsuz dedikoduları veya “heey Suriyeli!” şeklindeki Suriyeli komşusunu çağırma şeklini örnek verebiliriz

Belirtilen dışlanma biçimlerine karşı ve Sosyal dışlanmaya yönelik Suriyeli sığınmacıların geliştirdikleri stratejiler ya geri dönmek ya üçüncü bir ülkeye yasal olmayan yollarla (veya yasal yolları bekleyerek) gitmek ya da ‘susma’ metaneti göstermektir.

İnsanlar sosyal bir gerçekliklerini inşa etmek için onu nesnelleştirme yoluna gitmektedir ya da var olanı *içselleştirme/ dışsallaştırma* yolunu tercih etmektedir. Toplumsal gerçeğin bilgisine ulaşmak için ya uyum sağlamaktadır ya da tahakküm kurma çabasına girmektedir. Reddetme çabası, var olanı reddettiği temeller üzerinden yeniden üretme üzerinden gerçekleşmektedir.

Bu noktada Cannor (2001: 349)., farklılıkların ancak ve ancak ‘*özdeşleşme*’ ya da *içerme* aracılığıyla değil, ‘*muhalif olma*’ haliyle, karşısında olma yoluyla meşru olabileceğini belirtmektedir. Maalouf (2009: 16)’a göre bir varlığın kendini tanımlayan, diğerlerinden farkını açıklayan tekilliği ve kendine özgü potansiyeli, aidiyet oluşumunu sağlamaktadır. Sosyal, kültürel, tarihsel kategorilerden kopuk olmak ya da bağlamdan kopuk kategoriler oluşturmak yabancılaşmayı ve dışsallaştırmayı yani ‘*Biz ve Öteki*’ ayrımını ya da ‘*dışlama ve dahil etmeyi*’ ortaya çıkarmaktadır.

Levinas’a göre ‘*Başka olan, farklı olan*’, iyi-kötü, sonlu-sonsuz gibi kategorileşmelere tabi olmayan ‘*aynı*’ ya indirgenemeyen farklılıklardan ortaya çıkmaktadır. ‘Ben’ başka olanla karşılaşarak, yüz yüze gelerek, karşı karşıya gelerek,

ilişki içinde olarak *'kendi'* olmayı deneyimlemektedir. Kendi olmayı deneyimledikten sonra *ben ve o* ya da *biz ve öteki* ayırımına ulaşabilmektedir (Levinas, 2010: 246).

Levinas (2010), tüm varlıkların hiçliğe dönüştüğü bir varolma hali düşünmemizi istemektedir. Bu varolma tarihsel de değildir, doğa haliyle de varsayımsal değildir. Bu varolmada bir fail yoktur bir *'atılmışlık'* vardır. 'Var'ın deneyiminde ne bir özne ne bir nesne ne de bir anlam vardır, buradaki var belirsiz bir varlıktır. Hiçbir şey yokken var olan bir şeydir. Levinas bu durumu açıklamak için 'karanlıkta yalnız kalmaktan korkan çocuk' örneğini vermektedir. Çocuk gece karanlıkta bir korku duyar fakat bu korku nesnesi olan bir korku değildir, *'belirsizliğin' korkusudur*. Var olandan kaçışın olanaksızlığı, çaresiz bir biçimde korku olarak açığa çıkmaktadır. Levinas, kişi kendi tekilliğini, kendini var olarak tanımlayamaması ve varın içinde kaybolması halini tekinsizlik durumu olarak açıklamaktadır ve bu tekinsizlik durumunu da *sabit olamayan ve müphem olan* şeklinde izah etmektedir (Levinas, 2010; akt. Oralgöl, 2014: 25- 26).

Burada korku hiçlik karşısında duyulan değil, var olma karşısında duyulandır. Tam da bu noktada Suriyelilerin göçle beraber yaşadığı 'atılmışlık' durumu karanlıkta yalnız kalmaktan korkan çocuğa benzemektedir. Karanlık, tanımadıkları bir ülkede bulunmaya benzetilirken korku ise buldukları ülkede yaşadıkları belirsizlik durumuna benzetilmektedir. Suriyelilerin tanımadıkları bir ülkede kendi varoluşlarını açıklayamamaları ya da tanımlayamamaları yerel tarafından bir tekinsizlik durumu yaratmaktadır. Bu tekinsizlik durumunu Levinas (2010) sabit olmayan ve müphem olan diye tanımlar. Suriyelilerin sabit olmayan ve 'her yerde' olma durumları yerel için tekinsiz oldukları düşüncesini ve güvensizlik yarattıkları düşüncesini açığa çıkarmaktadır.

Dışlama ya da dahil etme üzerine Levinas (2010) 'Başkası', kimliksiz olan yabancı, dul ve göçmen ve benzeridir der. Levinas'ın 'Başkası', Suriye'den göçle gelen grupları ifade etmek için yerinde bir benzetmedir. Levinas'a göre 'Başkası' aynı olmayan, kendine özgü olan, ben olmayan 'bir şey' olarak vardır. Ona göre 'Başka' dişi olan ya da mutlak başka anlamında olan tanrıdır. Başkası, başka biridir, başka bir ben değildir. Başkası, etnik, dini, cinsel, sınıfsal olarak başkası değil

bütünsel farklılık olarak başkasıdır. Levinas'a göre başkası düşman değildir, ben'in tamamlayıcısı da değildir, başkası yine kendi tekilliği içinde anlam kazanır (Levinas, 2010; akt. Oralgül, 2014: 28- 30).

Levinas (2010) bu noktada başkası olana karşı 'sorumluluğun' kapılarını açar. Levinas'a göre başkanın kendini tanıttığı durumun ben'deki biçimi 'yüz'dür. Yüz fiziksel bir görünümün ötesinde bir şeydir. Yüz 'savunmasızlığın', yaralana bilirliğin, karşı karşıya gelmenin olduğu bir yerdir. Levinas, başkasının yüzünde etnik köken, din, fizyolojik bir şey görmemektedir. Aidiyet taşımayan yüz kimliksizdir. Levinas, yüzdeki savunmasız, kırılgan halin ben'i yine 'sorumluluğa' davet ettiğini belirtmektedir. Tam da bu noktada 'yüz'ü ağırlamanın adının 'konukseverlik' olması gerektiğini hatırlatmaktadır (Levinas, 2010: 38). Bu noktada Türkiye'ye gelen Suriyeliler için yaygın yaklaşım onların birer 'konuk' ya da 'misafir' olduğu üzerinedir.

Michael Purcell, için 'Başkası', kendi anlamlılığını etnik, kültürel, toplumsal olarak belirleyen bir denklem içinde değerlendirir. Yabancı, göçmen, mülteci, evsiz olanın dışlanması, bu noktada açığa çıkar. Böylece ayınının güvenliği sağlanarak diğerlerinin farklılığı inşa edilir (Purcell, 2010: 282).

Farklılıklar ve aynılıklar bağlamında 'öteki' ya da 'başkası' olanın bütüne dahil edilmesi için iki yol vardır bunlardan ilki *asimilasyon* ikincisi de *entegrasyon*dur.

Asimilasyon, toplumun egemen kültüründen farklı olan toplum kesimlerinin topluma katılmaları, toplumdaki ilkeleri ve kuralları kabul edip uymaları, egemen kültürle benzeşmeleri anlamına gelmektedir. Asimilasyonun olumsuz söylemine karşı toplumsal bütünleşme kavramı geliştirilmiştir. Toplumsal bütünleşme, ayrıştırıcı özellikler gösteren toplumdaki grupların, toplum bütününe katılmasıdır (Şenyapılı, 1981: 30).

Chicago Sosyoloji Okulu 1920'lerde, göçmen yerleşimi hakkında klasik bir yaklaşım sergilemiştir. Bu yaklaşım, asimilasyonu dört dereceye ayırmıştı. Bunlar, temas, çatışma, uyum ve asimilasyondur. Bu döngü, bazı dış faktörler engellemediği

müddetçe kaçınılmaz bir surette meydana gelen, evrimsel bir modeldi. Asimilasyon son merhalede etnik gruplar arasındaki farklılıkların yok olmasını gerektirmekteydi. Özellikle milletler arası evlilik önemli görülmekteydi. Bu model Amerikan **Erime Potası** (melting pot) düşüncesinin bir ifadesi idi. Toplumsal uyum modeli olarak görülen bu model göç edenlerin kültürünün daha önceden orada yaşayan nüfus açısından baskın olan kültür içinde çözülmesi yerine, hepsinin kültür kalıpları yaratacak şekilde karışması esasına dayanmaktadır. Toplumsal uyum ve istikrar modeli olarak ortaya çıkan diğer bir model de **çokkültürlülük** modelidir. Bu modelde her bir unsur kendi özgünlüğünü korumaya devam ederek bir karışım ortaya çıkmaktadır. Erime potası çorba gibi düşünülür her şey iç içe erirken çokkültürlülük salataya benzetilir, her birinin kendine özgü tadıyla karışımın içinde yer aldığı görülmektedir. Gloria Anzaldua'nın '**melez bilinci**' farklı kültürlerden insanların iç içe yaşadığı ve birbirine karıştığı, belirsizliğe karşı saygının olduğu bir melezleşmeyi ifade etmektedir (Fay, 2001; 326).

Milton Gordon'a göre asimilasyonun yedi evresi vardır. Bu yedi evre, davranışsal veya kültürel asimilasyon, yapısal asimilasyon, evlilik yoluyla asimilasyon, kimlik yoluyla asimilasyon, davranışsal kabul etme asimilasyonu yani ayrımcılığın ortadan kaldırılması, yurttaş olma yoluyla asimilasyon ve kabul etme tutumu ya da önyargının kaldırılması şeklindedir (Özmen, 2010: 265).

Entegrasyon ise göçmenin yeni ev sahibi toplumda farklı sosyal alanlara ve bölümlere dahil olmaları süreçlerini ifade etmektedir. Entegrasyon, göçmenlerin ev sahibi toplumun değerleriyle ve insanlarıyla etkileşimlerinin sonucu olarak yeni yaşam tarzına ve normlara uymaları yolu ile gerçekleşen karşılıklı, iki yönlü bir süreçtir. **Kültürel entegrasyon**, göçmenlerin ve göçmen topluluklarının yerel değerlerle, davranış modelleriyle, var olan kurallarla ilişki içinde olma durumu ve ev sahibi toplumun da göçmenlerin sosyal kültürel hayatlarının göstergelerine yönelik oluşturduğu reaksiyonlarla ilgilidir. Kültürel entegrasyonun alanı ya da mekanı medya ve sivil toplumdur. **Yapısal entegrasyon da ise** göçmenler farklı kurum, sektör, organizasyon ve kuruluşlarla iletişim içine girerek bu kurum ve kuruluşların aynısını veya benzer formlarını yaratırlar. Bu kurumlar, kuruluşlar ve organizasyonlar genel olarak ekonomi, eğitim, sağlık, siyasi partiler ve dini toplulukları

kapsamaktadır. Yapısal entegrasyonun en önemli göstergelerinden biri yerel işgücü piyasasında oluşturdukları ortaklıklardır. Devlet ile göçmenler arasındaki işbirliği ise **Politik entegrasyonu** ifade eder. Politik entegrasyon, ev sahibi topluma katılımı ve uyumu, vatandaşlık hakkı elde edebilmeyi ve diğer yasal olan içermektedir. Dolayısıyla politik entegrasyon göçmenlere kendilerinin de politik karar vericiler olduklarını hatırlatmaktadır. Ayrımcılığa karşı politikalar ve yasalar çıkarmak kadar, vatandaşlık elde etmek de politik entegrasyonun önemli parçasıdır. Entegrasyon genellikle toplumun genelinin görüşünün ötesinde olduğundan, zaman zaman gerginlikler ve çatışmalar da ortaya çıkmaktadır. (Martikainen, 2010: 265- 266).

John Beryy ise asimilasyon ve entegrasyon kavramları üzerine sığınmacıların ve göçmenlerin dört farklı **kültürel etkileşim** (akkültürasyon) stratejisi benimsediklerini belirtmektedir. Bunlar; entegrasyon asimilasyon, separation (ayrışma) ve marjinalleşmedir. Asimilasyon, kişinin önceden sahip olduğu kimliğinin yerine, yeni ev sahibi toplumdaki kimliğini ikame etmesi durumudur. Entegrasyon, sahip olduğu etnik kimliğini sürdürmekle birlikte, eş zamanlı hakim olan kültürün bakış açılarını da kazanma becerisi göstermesidir. Ayrışmada ise gruptakiler hem kendi sahip oldukları önceki kültürü kaybetmemekte, hem de hakim olan kültürle iletişim halinde olmak istememektedir. (Ayrışmada toplumsal dışlanma kendini gösterir) Marjinalleşme de ise bireyin sahip olduğu kültürel geçmişini kaybetmesi aynı zamanda hakim kültüre girmeyi de reddetmesi söz konusudur (Martikainen, 2010: 267).

Uygulanan entegrasyon programlarına rağmen Suriye'den gelen farklı etnik gruptaki sığınmacıların Türkiye'de kalma eğilimleri ve tutunma adına geliştirdikleri stratejiler, sığınmacılar ile yerli vatandaşlar arasında zaman zaman problemlerle sonuçlanmaktadır. Buna yönelik Türkiye'nin sığınmacılara uyguladığı entegrasyon çalışmaları, uyum ve toplumsal kabule dayalı geliştirdikleri dil, yardım ve dayanışma ağları, bir taraftan birleştirici, bütünleştirici görüntüler oluştururken diğer taraftan çatışma ve dışlama görüntüleriyle tekrar tekrar sorun olarak kendini üretmektedir. Göç sebebiyle bir arada yaşamak zorunda olan çeşitli kültürler birbirlerini etkileyerek, bir grubun diğer bir gruba olan iletişimi ve etkileşimi her iki tarafta da değişim yaratmaktadır.

Bu bağlamda, modern toplumlar içinde kültürel uyum sağlamanın ötesinde nitelenen asimilasyon kavramı, hâkim ve baskın olan kültürel kodlar karşısında özgün olan davranışların ve geleneklerin, çoğunluğun normlarına ve değer yargılarına uydurulması ve uyulması olarak algılanırken, Giddens'a göre bu açıklama 'eritme potası' olarak adlandırılmıştır (Giddens, 2000: 251).

Çokkültürlülük perspektifinden baktığımızda ise farklı kültürlerin, farklı pratiklerin kabulü karşılıklılık içinde kalarak, karşılıklı öğrenmeyle gerçekleşmektedir. Özender, kültürel farklılıkların, tüketim alışkanlıklarındaki farklılıkların, eğitim alanındaki farklılıkların sosyo- kültürel yapı içinde iç içe geçişleri olduğu duruma bulutsu kültür alanları olarak belirtmektedir. Farklı kültürler arasındaki keskin sınırların olması durumunu ise yatay bulutsu kültür alanları olarak belirtmektedir (Özender, 2001: 12).

Bazen mülteciler, göçmenler ve sığınmacılar bireysel olarak ya da grup halinde, ev sahibi toplumla istedikleri düzeyde etkileşim içinde olabilmektedirler. Suriyeli sığınmacılar, dışlanmanın, öteki sayılmanın, yoksulluğun, geçim endişesinin, hâkim yasalarca yok görülmenin, çalışma izninin olmamasının kısaca var olma durumunun tek yolunun egemen olanın alanında kendi oyununu ve alanını kurarak hareket etmesi gerektiğinin bilincindedir. Bu sebeple yaşadığı alanda, sokakta, evde, iş yerinde, komşuluk ilişkilerinde, kamusal alanlarda, hastanede, otobüste yani gündelik yaşamın bütün mekânlarında Suriyeliler geliştirdikleri stratejilerle hayatta kalabilmek için bir 'tutunma mekanizması' inşa etmektedirler (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 69).

*Burada bizim Suriyeli olduğumuzu hemen anlıyorlar çünkü Arapça konuşuyoruz ve farklı bir örtünme şeklimiz var. Türkiye'de kadınlar daha farklı örtünüyorlar. **Bize bakıp hemen bu Suriyeli diyorlar.** Komşuluk ilişkilerimiz ilk zamanlar çok iyi değildi. Bizimle çok konuşmuyorlardı. Selam veriyordum kadın hemen kapısını kapatıyordu. **Sen Müslümansın neden komşuna bunu yapıyorsun diyordum.** Sonra bizimle konuşmaya başladılar evimize geldiler hep sorular soruyorlardı ve **ne zaman gideceğimizi soruyorlardı** (Zahra, Kadın, 24, Arap, Şam).*

'Benim evimin önünde çocuklar oyun oynarken bir gün çocuğumu dövdüler. Çocuğum ağlayarak eve geldi. Ben de döven çocuğun annesiyle kavga ettim bana kötü laflar söylemeye başladı. Ertesi gün benim kapıma mahalledeki insanlar –pis Suriyeliler buradan gidin-yazmışlardı ve Arapça kötü sözler yazmışlardı. Bizden neden nefret ettiklerini bilmiyorum. Çocuğuma sen Suriyeliler gibi giyiniyorsun onlar gibi kokuyorsun demişlerdi. Ben temiz bir kadını, asla çocuklarım kötü kokmaz (Marah, Kadın, 34, Arap, Halep).

'Bir gün parkta bizim gibi Suriye'den gelen komşularımızla birlikte oturmuştuk. Nargile içerken bir grup genç yanımdan geçerken - böyle boş boş oturup devletin parasını yiyorlar- dedi. Bende onlara seslendim Türkçeyi düzgün konuşmadığım için galiba ne söylediğimi anlamadılar onlara -boş oturmuyoruz gündüz inşaatçılık yapıyoruz, insanların temizliklerini yapıyoruz, akşam dinleniyoruz- dedim. Bunu söyleyince yanıma yaklaştılar ve hazırladığımız nargileye tekme atarak bize hakaret ettiler. Yanımızda eşlerimiz ve çocuklarımız vardı diye sakin olduk. Bizim kültürümüz ile buradaki insanların kültürü çok farklı bizim eğlenmeye ve ailelerimizle güzel zaman geçirmeye hakkımız yokmuş gibi davranıyorlar. Parkta oturduğumuz zaman ya da alışveriş yaptığımız zaman sürekli bize bakıyorlar (Sacid, Erkek, 32, Arap, El-Bukama).

Medya dilinin de dini referanslara atıfta bulunarak din kardeşliği üzerinden yerel halkın onlar hakkındaki davranış ve söylemlerini yönlendirmektedir. Diğer taraftan söylenti ve dedikodular Suriyelilere yönelik algıları olumsuz yönde etkilemektedir. Söylemsel dışlamalar ve tutumlar sığınmacılar için damgalanmak gibi olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Suriyeli sığınmacılar, geldikleri yerleşim yerinde savunmasızlık durumuna karşı savunmacı refleksler geliştirmişlerdir.

Suriyelilere yönelik oluşturulan olumsuz söylem ve pratikler ya da milliyetçi tutumlar sığınmacıların yerleşim yerlerini terk etmesi, ya da evin içine kapanması, tekinsiz olan dışarıyla iletişime geçmemesi, kimliğini ve kültürünü gizlemek zorunda kalması gibi sonuçlara neden olmuştur. Bu bağlamda gündeliğin zorluklarıyla başa

çıkılmak için var kalabilmenin yolunu strateji üretmekte bulmuşlardır. Suriyeli sığınmacılar için giyim kuşam ve kültürel diğer unsurlar kolay kolay vazgeçilmeyen fakat sosyal dışlanmaya maruz kalmamak için zorunlu vazgeçtikleri unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geçici koruma altında olanların şehirde yaşamlarını idame ettirmek için seçtikleri bölgeler, buldukları iş imkanları, giyim ve örtünme biçimleri, konuştukları dil, sahip oldukları değer ve inançlar bunların tümü alanda hem kendileri için hem de birlikte yaşadıkları insanlar için yeniden üretimin metaları olmakla beraber ayrıştırıcı ve dönüştürücüdürler. Toplumsal kabule ya da yabancı görülmeye yönelik bazı algı kategorileri oluşturmaktadır. Tam da bu nokta Sığınmacılar ve yerel halk arasında çatışmalar yani mücadeleler alanı ortaya çıkmaktadır. Bourdieu (2006: 49)'ya göre bu algı kategorileri, ayırım ilkeleri aracılığıyla algılandıklarında simgesel farklılıklara dönüşmeli ve gerçek bir dil oluşturmalıdır. Fakat zaman zaman bu ayırım ilkelerinin ve algı kategorilerinin simgesel şiddetle ve nefret söylemleriyle, nefret diliyle toplumsalda açığa çıktığını görmekteyiz.

Ayrışmaların, dışlanmanın ve öteki olmanın alanı Bourdieu'nun alan ve habitus kavramlarına değinmemizi gerektirmektedir. Dışlanmanın ve başkası olmanın alanı aynı zamanda bir '*mücadeleler alanına*' işaret eder. Habitüsler farklılaşan ama aynı zamanda farklılaştırıcı olan özelliğiyle konumlarını kendileri üretir. Ayrışmış, ayırdıkları; ama aynı zamanda ayrımları getiriler. Habitüsler ayrı ve ayrıştırıcı pratikler doğururlar. Bir eşya ya da davranış birisine saygın diğerine gösterişli ya da kaba görünebilir bu ayrımlar özdeş değildir. (Bourdieu, 2006: 21).

Bourdieu (2016: 82)'nin habitus kavramı ne tam olarak bireysel olana tekabül eder ne de varolan davranışları yalnız başına belirler. Eyleyenlerin sürdürdüğü yapılandırıcı bir mekanizma, eyleyenlerin çeşitli durumlarla başa edebilmesini sağlayan strateji üretebilme ilkesidir. Habitus kavramı aynı zamanda değişme olgusunu açıklamaya yardımcı bir kavramdır.

Bourdieu, sosyal yapı içinde bulunan ve birbiriyle doğrudan ilişki içinde olan sosyal bağıntıların tümünü '*alan*' kavramıyla açıklar. Bourdieu, sosyal alandan

bahsederken toplumdaki bütün sosyal ilişkileri ve sistemleri işaret eder (Bourdieu, 2016: 94).

Sığınmacılar ülkede sayıca artış gösterdiği için ‘alan’daki kaynakların bölüşümü ve paylaşımı konusunda birbirleri ile mücadele etmeye başlamışlardır. Bu mücadele alanı habitusun içinde ayrıştırıcılık yaratır sonrasında ortaya çıkan ‘onlar’ ve ‘biz’ ayrımı alanda keskin bir sınırlama ve dışlama yaratırken aynı zamanda savunmasız olanların belirli alanlarda kümelenerek yığılmasına ve daha fazla görünür ve belirgin olmasına katkı sağlar.

Farklı amaç ve yöntemlerle çatışmalar da uzlaşmalar da bir arada olma durumunu alanın yapısının korunması ya da dönüştürülmesi açısından bir mücadele alanı olarak görür Bourdieu. Dönüşüm ve değişim açısından Suriyeli sığınmacılar Türkiye’de yerel halk ile sosyo ekonomik, kültürel, dini bir mücadele içindedirler.

Goffman (2014: 31)’in damga teorisine göre, bir yabancıyı aramıza dahil edilmesine müsait olmayan farklı ve rağbet edilmeyen özelliklere sahip olduğu yönünde söylemler ve göstergeler kişiyi tehlikeli, kötü ve zayıf kategorilerine koyabilir. Dolayısıyla karşımızdaki yabancı saydığımız kişiler algımızda lekeli ve zararlı (sıradan/normal olmayan) itibarsız birine indirgenir. Damgalama, sadece yerli halkın pratiği değildir, Suriyelilerin de kendi aralarında etnik veya dini ayrışmalarından kaynaklı kullandıkları bir pratik olmuştur. Bunun yanında zaman zaman medyanın dili de genelleşici ve olumsuz olabilmektedir. Bazı sığınmacı katılımcıların anlattıklarına göre söylem ve pratiklerle güvenilmez ya da lekeli bir ‘Suriyeli’ dedikodusu söz konusu olmuştur. Damgalama pratikleri aynı zamanda toplumsal alanda zenofobiyi (yabancı düşmanlığı) yaygınlaştırmaktadır.

‘Bizi kirli olarak görüyorlar. Senin gibi araştırma yapan biri daha gelmişti bu köye ama verdiğimiz çayı içmemişti ben Müslümanım demişti. Annem kızarak onun hemen evimizden gitmesini istemişti. Bizden özür diledi fakat annem onu hemen buradan kovdu. Bizler de Xode’ye inanıyoruz. Sadece inançlarımız ve ibadetlerimiz farklı. Sizler namaz kılarak ibadet ediyorsunuz bizler de günde üç kere güneşin

karşısında dua ederek ibadet ediyoruz' (Hoşo, Erkek, 27, Ezidi Kürt, Serekani).

Ezidi kürtler IŞİD örgütünün kültür, etnik, inanç kıyımlarından geçerken kendi kültürlerinde 'öldürmeyeceksin' şeklinde ifade ettikleri bir ritüel olduğunu anlatmışlardır. Ezidi Kürtler hem etnik kimliklerinden dolayı hem de inançlarından dolayı iki kez dezavantajlı grup içinde yer alarak dışlanmaktadırlar.

Ezidi toplumunun kültürüne göre katı bir kast sistemi mevcuttur. Ezidilerin inanç liderleri Bave Şex olarak adlandırılmaktadır. Şeyh, pir, mir, mürid olarak sırasıyla sınıflandırılmaktadır. Katılımcılardan bazıları bu kast sisteminin içindeki Şeyhlerden yardım dileyerek 'savunmasız' olma halini ve dışlanma durumunu güvence altına almaya çalışmaktadırlar. Ezidi toplumunda bir Ezidi yalnızca Ezidi toplumundan biriyle evlenebilir. Aynı zamanda kastlar arasında da evlilik yasaktır. Bu inanç kutsal kanın korunacağı yönündeki düşünceden kaynaklanmaktadır. Ezidi inançları toplumsal yaşamlarını da tümüyle içine almıştır. Ezidiler geldikleri ülkede sınırlı sayıda Ezidi olduğu için istedikleri şehre ya da bölgelere gitme şansına sahip değillerdir. Ezidiler için en büyük sorun dini inançları noktasında dışlanmaları ve olumsuz söylemlere maruz kalmalarıdır.

'Suriye'de iken ailemle yaşamıyordum. LGBT'li bir birey olduğum için ailem tarafından reddedilmiştim. Kendi kimliğimi ilk fark ettiğim zaman henüz 15 yaşlarındaydım. Şuan 19 yaşındayım. Ailemle sürekli problemler yaşadık. Annem her zaman neden kız çorapları giyiyorsun diye bana kızıyordu. Ama seviyordum. Bazen çoraplarımı saklıyordum annem almasın diye. Bir gün benim gibi kimliğini sonradan fark eden arkadaşlarımla beraber bizim eve geldik. Babam beni ve arkadaşlarımı evden kovdu. Bir daha eve gitmedim. Üç arkadaş bir ev tuttuk birlikte kalıyorduk. Annemi görmek için iki kere eve gittim fakat annem kapıyı açmadı ve beni görmek istemediğini söyledi. Kapıya bir çift çorap bıraktım sonradan gördü mü bilmiyorum. Eve döndüğümde çok ağladım. Biz üç arkadaş bu ülkeden gitmek istiyorduk. Avrupa ülkeleri bu konularda daha saygılılar. Sonra savaş çıktı. Ben ve iki arkadaşım bu ülkeye geldik. Türkiye'de kimliğe saygı duyulmuyor. Bir

kere İstanbul'a gittik LGBTliler ile görüştük ve sorunlarımızı anlattık. Onlar bazı konularda bize yardımcı oldular. Bir arkadaşımız kaçak yollarla Yunanistan'a gitti ben ve diğer arkadaşım kaldık. Sanırım şuan da Fransa'da yaşıyor. Bizi de yanını alacağını söylüyordu ama gittikten sonra sadece birkaç kez konuştuk. **Burada hem LGBT'li olduğumuz için hem Suriye'den geldiğimiz için dışlanıyoruz.** İnsanlar bize çok kötü bir şey görmüş gibi bakıyorlar. İş bulamıyoruz, ev bulamıyoruz. Hemen üçüncü bir ülkeye gitmek istiyorum ama param yok. Kaldığımız yeri görüyorsun pislik içinde bir yer ama benim evim burası.' (Arye, Erkek,19, Arap, Şam).

'Bir ablam var dört tane küçük kardeşim var. Babam öldüğü için evin bakımı benim ve ablamın üzerineydi. Ablam evlendi ve üç çocuğu var. Benden küçük olan kız kardeşim makyaj yapmayı çok seviyor. Ben sevmezdim. Mahallemizde bir düğün oldu. Herkes süslendi gitti ama ben gitmek istemedim. Düğünü olan arkadaşım Mahsuma iki ay sonra bizim eve beni görmeye geldi. Onunla konuştum ve herşeyi anlattım. Eşcinsel olduğumu söyledikten sonra bir daha Mahsuma'yı görmedim. Mahsuma anneme her şeyi anlatmıştı. Annem eve geldiğinde beni dövmeğe başladı ve hakaretler etmeye başladı. -Bunları nerden öğreniyorsunuz- dedi. Bende öğrenmedim dedim. Sonra daha çok dövmeğe başladı. Sabah evden gizlice çıktım başka bir şehre gittim. Bir daha ailemi görmedim. Merak ediyorum savaştan sonra bu ülkeye geldiler mi diye. **Eş cinsel olduğum için annemin bana kızgın olduğunu biliyorum ama böyleyim ve böyle olduğum için dışlansam da kabul edilmesem de yine de mutluyum.** Şuan üzerimde başka bir elbise var gibi hissediyorum ne zaman cinsiyet değiştirirsem o zaman yeni elbiselerimi giymiş olacağım. Fakat bu ülkede kalmak istemiyorum. Çalışıp para biriktiriyorum, bak bu fotoğraftaki sevgilim internetten konuşuyoruz kendisi İsveç'te yaşıyor, eğer üçüncü bir ülkeye gidersem ameliyat olacağım sonra evleneceğiz' (Rahmane, Kadın, 22, Arap, Şam tutulmaktadır).

Katılımcının ‘Şuan üzerimde başka bir elbise var gibi hissediyorum ne zaman cinsiyet değiştirirsem o zaman yeni elbiselerimi giymiş olacağım’ düşüncesi ait olmadığı bir bedenle çatışma halinde olduğunu göstermektedir. Katılımcı koşullardan dolayı ‘bekleme yaparak’ eşcinselliğin pratiklerini gündelik hayatında yaşamakta ve beklentilerindeki –ideal olan- a ulaşmak için geliştirdiği strateji para biriktirmek ve üçüncü ülkeye gitmek için ağırlar geliştirmektir.

Suriyelilerin yaşadıkları dışlanmalara yönelik geliştirdikleri uyum ya da çatışma hali yabancı olmalarının verdiği kaygı ve uzun süreli bekleme yapmalarından kaynaklanmaktadır.

3.3.2.7. Gündelik Hayat Stratejileri

Gündelik kavramı, genellikle rutin yapılan durumlar için kullanılmaktadır. Gündelik hayat, toplumsal düşüncelerini, eylem ve davranışlarını gerçeklik olarak muhafaza etmektedir. Gündelik hayattaki pratikler sekteye uğramadan devam ettiği sürece bu pratikler toplumsal değişim ve dönüşümlerin etkisiyle sürekli iletişim halinde olmayı mecbur kılmaktadır. İnsanlar gündelik hayatta yaşadıkları deneyimlere bir gerçeklik atfetmeye çalışmaktadır.

Certeau, göçmenleri, sığınmacıları, mültecileri, kadınları, eşcinselleri, yoksulları ve farklı etnik grupları madun olarak tanımlamaktadır. Ona göre gündelik hayattaki pratikler toplumsal olarak inşa edilmektedir. Bu grupların gündelik yaşamlarında baskın olana karşı açık ya da örtük yürüttükleri mücadele halleri vardır. Certeau, zayıfın güçlü olana karşı geliştirdiği oyuna taktik adı vermektedir. Güçlü ya da baskın olanın yürüttüğü ise stratejilerdir. Zayıf olan ise güçlünün yürüttüğü stratejilere karşı taktik sergilemektedir (Certau, 2009: 112).

Bu çalışmada ise güçlü olan, egemen olan, iktidar olan yerele karşı Suriyelilerin kendi alanını oluşturmak ve hayatta kalabilmek adına bir takım stratejiler sergiledikleri ve gündelik hayat pratiklerinde dışlanma ve sorunlara karşı zayıf kalarak taktik sergilemek yerine stratejiler aracılığıyla direndikleri görülmektedir. Certeau’ya göre gündelik hayat yüzümüzü mücadeleler alanına çevirmemizi sağlamaktadır. Bu bağlamda gündelik hayat kapsayıcı, uyarıcı ve

dayatmacıdır. Bireyler ise bu dayatmalar karşısında pasif değildir. Bu mücadele olanakları bireyleri var olan durumlara karşı strateji geliştirmeye iter (De Certeau, 2009: 115).

Goffman, bireylerin gündelik hayatta ortaya koyduğu etkinliklere ve pratiklere bakıldığında yöneltme ve denetleme şeklinde iki farklı etki yöntemi olduğunu belirtmektedir. Goffman'a göre bireyler 'sahne önünde' ve 'sahne arkasında' farklı roller ve pratikler sergilemektedir. Goffman, sahne önünde, karşısında bulunan insanlara karşı sergiledikleri pratikleri ele almakta sahne arkasında ise kendileri gibi oldukları durumları ele almaktadır. Goffman, bireyin kendi benliğiyle hareket ederek sunmuş olduğu ya da sergilemiş olduğu oyun alanını gündelik hayat olarak görmektedir (Goffman, 2016: 45).

Lefebvre, gündelik hayatta faaliyetlere bakarken Certeau (2009) ise gündelik hayatta ilişkilere odaklanmaktadır. Suriyelilere yönelik olumsuz söylemlerden biri de 'boş gezen boş zaman harcayan' insanlar olduğu yönündeki görüştür. Lefebvre'e göre boş zaman kavramı ile gündelik yaşam arasındaki ilişkiler ve bağıntılar diyalektiktir. Kır insanı için boş zaman ve çalışma iç içe girmiş diyalektik bir süreçtir. Fakat kent insanı için boş zamanın anlamı farklıdır. Kent insanı, boş zamanı gündelik hayatın yoğunluğundan ve hızından kaçmanın yolu olarak görmektedir. Böylece birey gündeliğin dışında ideale yakın yapay bir boş zaman dünyası oluşturmaktadır. Kent insanın kafelerde oturması, eğlence merkezlerini tüketmesi, sinema ya da tiyatro gibi faaliyetlere gitmesi özlemediği yapay bir boş zaman kavramına karşılık gelmektedir (Lefebvre, 2013: 46).

*'Bir gün parkta bizim gibi Suriye'den gelen komşularımızla birlikte oturmuştuk. Nargile içerken bir grup genç yanımdan geçerken - **böyle boş boş oturup devletin parasını yiyorlar-** dedi. Bende onlara seslendim Türkçeyi düzgün konuşamadığım için galiba ne söylediğimi anlamadılar onlara -boş oturmuyoruz gündüz inşaatçılık yapıyoruz, insanların temizliklerini yapıyoruz, akşam dinleniyoruz- dedim (Sacıd, Erkek, 32, Arap, El-Bukama).*

Sığınmacılar için boş zaman kavramı gündeliğin içine dahil olma çabasından başka bir anlama gelmemektedir. Gündeliğe dâhil olma, bir yerleşim yerinde kendini konumlandırma, bir iş bulma, sorunlarını asgari düzeye çekme gibi anlamlara gelmektedir. Dil bilmemek, maddi yetersizlik, yabancı olma, hayata katılma çabasında olma gibi durumlardan dolayı sığınmacılar için ‘boş zamanlar’ kendi gibi sığınmacı olan Suriyeliler ile zaman geçirmek ya da parkta nargile içerek sohbet ederek geçirmekten daha farklı bir anlama gelmemektedir.

Lefebvre (2013: 67)’ye göre ise gündelik hayat, algıladığımız her şeyin dünyanın parçası olduğuna dair bütünlüklü bir yaklaşımdır. Ona göre gündelik hayat, giyinme, beslenme, barınma, sağlık, sosyal ilişkiler ve doğanın içerdiği bir bütün halidir.

Suriye’den Türkiye’ye göçle gelen sığınmacılar prosedür gereği geçici koruma statüsünde görülmektedirler. Suriyeliler, gündelik hayatlarındaki sorunlarında ve ihtiyaçlarında Geçici koruma kartları ile yasal prosedürde Suriyelilere verilen haklardan faydalanabilmektedir. Suriyeli sığınmacılar geçici kimlik kartına sahip olduktan sonra sağlık hizmetlerinden faydalanmaya başlamışlardır. Sağlık hizmetlerinden faydalanma konusunda Suriyeliler büyük sorunlarla karşılaştıklarını belirtmektedirler. Bu sorunlardan ilki verilen sağlık hizmetlerinde evrak sorunlarıyla karşılaşmaları ikincisi de ülke vatandaşlarının sağlık hizmetinde kendini öncelikli görmek istemesidir.

‘Benim kızım zihinsel engelli, burada tedavisi için hastaneye götürmek çok masraflı oluyor ve benim o kadar param yok. İlaç alamıyorum. Kızımın özel eğitim desteği alması lazım ama bizi kabul etmiyorlar. Rapor lazım diyorlar hastaneye gidiyoruz hastane bize rapor vermiyor. Bize hiç yardım etmiyorlar. Başka bir çocuğumu iki gün önce götürdüm doktora sürekli para istiyorlar’ (Münteha, Kadın, 33, Kürt, Halep).

‘Hastanedeyken bir adam eşiyile birlikte geldi elinde kâğıtlar vardı. Doktor benim çocuğumun adımı çağırdı ve girdim doktorun odasına daha sonra o adam ve kadın da içeriye girdi. Doktora bağırdılar biz

sonuçlarımızı getirdik sıra bizim dediler. Doktor onlarla kavga etti. Ben ve çocuğum doktorun odasından çıkınca bize bakarak -keşke ölseydiniz bu ülkeye gelmeseydiniz- dediler. Çocuğum okula gidiyor benden daha iyi Türkçe biliyor ve onların ne söylediklerini anladığı için ağlamaya başlamıştı' (Marah, Kadın, 34, Arap, Halep).

'Hastaneye gittiğimiz zaman sürekli para istiyorlar. Ve bazı ilaçları yazmadıklarını söylüyorlar. Eczaneden ilaçlar çok pahalı olduğu için alamıyoruz zaten' (Halid, Erkek, 26, Arap, Halep).

Sığınmacılar, geçici koruma kimliklerini hangi şehirden aldıysa o şehirde yaşamak mecburiyetindedir. Diğer şehirde kimlikleri geçersiz sayılmaktadır. Sığınmacılar kendilerine verilen geçici koruma kimlik kartları ile sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedirler. İlaçların yüzde yirmisini ödeyerek ilaç alabilmektedirler. Ancak savaş durumundan kaynaklı pahalı tedavi gereken durumlara karşı sağlık hizmetlerinin yetersiz kaldığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olsa bile bazı Suriyeliler Türkiye ve Suriye hükümetinin arasında herhangi resmi bir ilişki olmaması yüzünden evrak işlerinde de bazı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Katılımcılar en fazla sağlık hizmetleri konusunda evrak sorunları yaşamaktadırlar.

'Abimin bir kızı, iki oğlu var. Kızı hastaydı. Buraya geldikten sonra daha çok ağırlaştı hastaneye götüremiyorduk çünkü paramız yoktu. 12 yaşındaydı kızı. Benim başımdaki ve bak şu kadınların başındaki siyah örtüler yasta olduğumuz içindir. Henüz bir ay dolmadığı için başımızdaki siyah örtüleri çıkaramıyoruz. Mezarı ilerdeki mezarlıkta görmek istersen gidelim (gidiyoruz mezarlığa). Şu gördüğün mezarlar taşlı çünkü üzerinden zaman geçti fakat abimin kızı yeni öldüğü için mezarın üstüne sadece bu taşları koyuyoruz ölümünün üzerinden zaman geçtikten sonra mezar taşı yapılır. Küçük bir oda büyüklüğünde kazdık. Bu mezarın içi oda şeklindedir. Evlenmemiş genç kız olduğu için ona gelinlik gibi kültürümüze özgü bir elbise giydirilip ıslak bir bezle yüzünü siliyoruz. Güzel kokular sürüp, saçlarını diğer genç kızlar tek tek örerek süslüyor. Güzel takılar

takıyoruz parmaklarına kollarına, boynuna. Daha sonra sevdiği eşyaları getirip oda şeklinde kazılan bu mezarın içine düzuyoruz. Ve içine yerleştiriyoruz ölüyü. Sonra tahta ve taşlarla odayı kapatıyoruz. Ayağımızla bastığımız çimentonun altındaki ev bir mezar oda geçen hafta ölen birinin mezarı henüz ayı dolmadığı için sadece üstü kapatıldı, bazı ağıtlar okunuyor hala sesleri duyuyor musun? (Mennure, Kadın, Ezidi, 29, Kobani).

Suriye’de iken eşimle ve çocuklarımla rahat gezebilirdim. Dışarda kaygılanacağım bir hayat yoktu çünkü kendi kültürümüz ve alışkanlıklarımızı biliyorum. Fakat burada tanımadığımız bir hayat var insanlara sadece tanıdıkları insanlara selam veriyor. Ben komşuma selam veriyorum ama benim selamımı almıyor çünkü ben bir yabancıyım. Bizim için selam vermek normal bir şey ama burada galiba normal değil ((Sacıd, Erkek, 32, Arap, El-Bukama).

Katılımcının gündelik hayat pratiklerinde sergiledikleri dini ve kültürel ritüelleri hakkındaki bilgiler aracılığıyla gelen sığınmacıların sağlık hizmetlerinden faydalanamadığını, yaşadıkları yerleşke ile iletişimleri dışında herhangi bir kurum ve kuruluşlardan yardım almadıklarını ve ‘geçici koruma statüsü’ kartları olmasına rağmen yasal haklarından habersiz oldukları belirtilmektedir görüşmelerde. Görüşmede belirtildiği gibi Ezidi Kürtler kültürleri ve inançları etrafında şekillenen toplumsal hayatlarından kolay kolay vazgeçemedikleri ve sosyal ağlara, ilişkiler ağına dahil olmadıklarını görmekteyiz. Güvenlik kaygısı içinde olan katılımcılar için en büyük sorun, gündelik hayat pratiklerinde rutine dayanan ve sıklıkla yerine getirdikleri ritüelleri göçle geldikleri yerleşim yerlerinde gerçekleştirilmemeleridir. İnanışlarına ve kültürlerine yönelik olumsuz söylem ve dışlanma tutumları onları gündelik hayatlarının dışına çıkararak başka rutinlere yöneltmektedir. Ezidi Kürt katılımcılar için gündelik hayattaki sağlık, eğitim, barınma sorunlarından daha öncelikli olan güvenlik sorunudur.

Gündelik hayat üç şekilde tezahür etmektedir. Bunların ilki insanların hayatlarındaki güncelik olay ve deneyimleridir. İkincisi rutine bağlanmış tekrar eden olaylar ve durumlardır. Üçüncüsü ise normal olana dair normatif çağrışımlardır. Bu

durum anormal ve alışlagelmiş olanın dışına çıkma durumunu dikkate değer göstermektedir (Karner, 2007: 36).

Gündelik hayat perspektifinde insanların üretim ve tüketimleri onların birer özne olduklarını onlara hatırlatan bir durumdur. Günümüz dünyasında bireylerin tüketim alışkanlıkları kapitalizmle beraber değişmiştir. İnsanların bir kısmı endüstri kültürünü tüketmekle meşgul olup kendilerini ve hayatlarını kontrol etmekte pasif kalırken diğer bir kısmı ise var olan eşitsiz koşullar altında gündelik hayatın her alanında direnme biçimi sergilemektedir.

Bu bağlamda gündelik hayat pratiklerinde baskın olan gücün tahakkümü altında olan Suriyelilerin kendi stratejilerini geliştirerek direnmeye çalıştıkları görülmektedir.

Suriye'den zorunlu göçle gelen kişiler rutinleşmiş olan gündelik hayatlarını terk edip geldikleri için belirsizliklere karşı tutunma stratejileri geliştirmektedirler. Bu bağlamda Suriyeli özneler göç bağlamında gündelik hayatın her alanında pasif mağdurlar değil aktif mücadeleçiler olarak yer almaktadırlar.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Dünya genelinde Uluslararası göç genellikle az gelişmiş yerlerden gelişmiş yerlere doğru gerçekleşmektedir. Ekim 2011’de Suriye’de ortaya çıkan iç savaş sonucunda Türkiye’ye 29 Nisan 2011 tarihinde ilk Suriyeli sığınmacı kafilesi giriş yapmıştır. Türkiye Suriyelilere yönelik açık kapı politikası izlemiştir. Türkiye’nin belirli illerinde, sınır kapılarına yakın bölgelerde Suriyeli sığınmacılara yönelik belirli sayıda kamplar ve çadır kentler kurulmuştur. Bir kısım Suriyeli sığınmacı bu kamplarda kalırken bir kısmı da akraba, aile, arkadaş ilişkileri üzerinden şehrin belirli bölgelerine yerleşmişlerdir.

Suriyelilerin bir kısmı sınır kapısından geçiş yaparak resmi yollarla ülkeye giriş yapmıştır. Bir kısmı ise yasal olmayan yollarla tellerin arkasına geçmiştir. Ülkeye resmi sınır kapılarından giren Suriyeliler pasaport, kimlik, Suriye’den geldiklerine dair her hangi bir belge bulunduruyorsa oturma izni ve daha sonrasında çalışma izni alarak sığınmacıların yasal olarak kullanabildiği haklardan faydalanabilmektedirler.

Türkiye’ye doğru gerçekleşen Suriyeli göç dalgasıyla kentin belirli semtlerinde Suriyeli nüfusun kümeleniği görülmektedir. Kentin yoksul mahallelerine yerleşen Suriyeliler zor ekonomik koşullar altında ve birçok problemle başa çıkmaya çalışarak hayata tutunma çabası içindedirler.

Geldikleri yerleşim yerlerinde ekonomik, dini, kültürel, toplumsal sorunlar yaşayan Suriyeliler bu sorunları aşabilmek için yerel halkla iç içe kalarak, etkileşim içinde bulunarak, belirli stratejiler geliştirmektedirler. Sığınmacıların yaşadığı en büyük problemlerden biri ekonomik ve barınma sorunudur. Ucuz iş gücü olarak görülen sığınmacılar, buldukları mahallelerde yoksulluğu yeniden üretmektedirler. Gelirleri giderlerini karşılamayan Suriyeliler, ucuz iş gücü olarak görüldüğü müddetçe ve emek sömürüsü devam ettikçe sermaye biriktiremezler. Yoksulluğu yeniden üretirler.

Gelen Suriyeli sığınmacılar geçici kimlik kartlarını aldıktan sonra bazı yardımlardan ve hizmetlerden faydalanabilmektedir. Devletin yardım dağıtım konusunda ve sığınmacıların sorunlarını çözme konusunda devletin sivil ayağını oluşturan STK'lar, vakıflar, dernekler, sosyal yardımlaşma kuruluşları da inisiyatif almaktadırlar. Bu kurum ve yardım kuruluşları dışında yerle halktan sosyal sorumluluk sahibi olan birçok kişi sığınmacılara bireysel yardımlarda bulunarak yardımlaşma ve dayanışma ağları oluşturmaktadırlar.

Katılımcıların bir kısmı ise yasal hakları olan yardımlardan faydalanamadıklarını belirtmektedirler. Dağıtılan yardımların ve yapılan muamelelerin hakkaniyetli olmadığını dile getirmektedirler. Suriyeli sığınmacılar kültürel benzerliklerden dolayı kendi kimliğiyle aynı olan yerel halkın yanında yaşamayı seçerek kendini daha güvende hissetmektedir. Yabancılaşma yaşadığı ülkede, belirli bölgelere kümelenen Suriyeliler sosyal güvenceden yoksun çoğunlukla günü birlik işlerde ya da günlük yevmiye veren işlerde çalışmaktadırlar. Katılımcılar sadece ekonomik alanda değil toplumsal, kültürel ve sosyal alanlarda da eşitsiz oldukları durumlar yaşamaktadırlar. Özellikle yerelin kullandığı olumsuz dil, söylem ve tutumlar çabuk yayılarak kent içinde Suriyelilere yönelik algı oluşturulmasına neden olmaktadır. Bu algılar ne yazık ki simülasyonlar yoluyla değil, gerçek yollarla ortaya çıkmaktadır. Sosyal medyanın etkisiyle Suriyeliler ile ilgili algılara sürekli yön verilmektedir. Esnek ve hareket alanının yüzergezer olduğu günümüz dünyasında Suriyeli sığınmacılar, sıkıştırılmış ve kapsamsız bir hareket hali içindedirler bu durumlarda da tutunma adına stratejiler geliştirmektedirler. Günümüz dünyasındaki tüketim kültürünün insanlara dayattığı 'miş gibi yaparak' yaşamak, şimdiye odaklı yaşamaktır. Suriyeli sığınmacılar yerel halktan biriy'miş gibi yaparak' kendilerini gizleme ve hedef olmama konusunda strateji geliştirmektedirler. Geldikleri ülkeye uyum sağlayarak içeriye dahil olan, kabul görülenler olduğu kadar hala yabancı ve öteki konumunda olup dışarıya itilmeyi yaşayanlarda mevcuttur. Baudrillard'a göre gizlemek, sahip olunan bir şeye sahip değilmiş gibi davranmaktır. Simüle etmek ise sahip olmadıkları şeylere sahipmiş gibi davranmaktır. Bu bağlamda bir kısım Suriyeli kendini daha güvende hissetmek için kimliğini gizlemeyi tercih ederken bir kısmı da kimliğini de açığa çıkararak, muhalif olarak, çatışmayla alanda var olduğunu hatırlatmaya çalışır. Yerel halk ve Suriyeliler arasında diyalektik bir

toplumsal süreç işlemektedir. Karşılıklı kendini güvende hissetmeme karşılıklı işleyen bir süreçtir, hem yerel halk hem Suriyeli sığınmacılar benzer ekonomik kaygıları taşımaktadır. Suriyeli sığınmacılar yaşam standartlarını yükseltme gayreti içindeyken, yerel halk kendi yaşam standartlarının düşme kaygısını taşımaktadır. Katılımcılar ile yerel halkın dayanışma ve yardımlaşma ağları üzerinden ilişki geliştirdikleri görülse de yerel halk ile Sığınmacılar arasında etnik, dini, kültürel benzerliklerden kaynaklı daha içten ‘konukseverlik’ söz konusu olsa da hem Suriyeli için yerel halk, hem de yerel halk için Suriyeli sığınmacılar ip üstündeki cambaz gibidir hamleleri kestirilemez. Hızlı manevralar her grubun kendi alanına yönelik saldırılar için tetikte beklemesi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcıların hepsi Türkiye’de kalmak istemediğini belirtmişlerdir. Bir kısmı ülkelerine geri döneceklerini söylemektedir, bir kısmı da Avrupa ülkelerine gitmeyi beklemektedir. Zorunlu göçle gelen sığınmacılara yönelik uygulanan politikaların iyileştirilmemesi de ayrı önemli sorunlardan biridir. Sürekli ‘bekleme yaparak’ ‘belirsizlik’ içinde olan göçmen için her yeni gün ayrı ve külfetli olarak geçmekte ve onları en çok yoran şeyin de bu belirsizlik olduğunu belirtmektedirler.

Kendi ülkelerini zorunlu olarak terk eden ve kendi ülkesinde yaşayamaz hale gelen mülteciler, sığınmacılar ve geçici koruma statüsünden olan insanlar o ülkeye giriş yaparken, başka bir ülkenin sınırlarından geçtiği an ve o ülkede kalma süresi boyunca çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal düzlemde farklı boyutlarıyla kendini göstermektedir. Bu sorunlar sığınmacıların kendi ülkelerini terk etme zorunlulukları olduğu anda başlamıştır. Buldukları yaşam alanlarından ayrılma gerekçeleri ve koparılma şekli mülteci ve sığınmacıların savunmasızlığa ve belirsizliğe ilk adımlarıdır.

Mülteciler, sığınmacılar ve geçici koruma altında olanlar geldikleri yeni ülkede ya da geçiş ülkesinde farklı boyutlara ulaşan sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların başında aile bireylerinin birbirlerinden ayrılmaları, farklı yerlerde yaşamlarını idame etmek zorunda kalmaları, çevrelerinden yakın ilişki içinde oldukları insanları savaş sürecinde veya göç serüveninde kaybetmeleri gelmektedir. Göç deneyimlerinin ardından buldukları yeni yaşam alanında önceki hayatlarında

sahip oldukları statü ve rollerin kaybı, toplumsal ilişkilerin kopukluğu, yabancılık, uyum, geleneklerin-normların ve alışkanlıkların değişmesi, din ve mezhep ayrışmaları, dil ve eğitim alanındaki farklılık, sağlık alanındaki yetersizlikler, işsizlik, istihdam, konut imkânları baş gösteren en belirgin sorunları oluşturmaktadır.

Türkiye’de zaman zaman Suriye’den gelen sığınmacılara yönelik yabancı düşmanlığı ve nefret söylemleri oluşsa da toplumsal kabulünde yüksek olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABADAN-UNAT, N. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- ADAMAN, F., KEYDER, Ç. (2006). *Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu Mahallerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi .
- ADIGÜZEL, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- ALPER, A. M. (2005). *İşçi Dövizlerini Belirleyen Makro Ekonomik Etkiler: Türkiye Örneği*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İşçi Dövizleri Genel Müdürlüğü.
- ARI, T. (2006). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- BAL, H. (2008). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte kitabevi.
- BARTH, F. (2001). *Etnik Gruplar ve Sınırlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- BAUMAN, Z. (1999). *Küreselleşme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAYRAKLI, C. (2007). *Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutlarında (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Aydın.
- BENHABİB, S. (1999). *Modernizm, Evrensellik ve Birey*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BENNETT, A. (2013). *Kültür ve Gündelik Hayat*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- BEŞİKÇİ, İ. (1992). *Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar: Göçebe Alikan Aşireti*. Ankara : Yurt Yayınları.
- BİLGİN, N. (2001). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayınları.
- BOURDİEU, P. (2006). *Pratik Nedenler*. İstanbul: Hil Yayınları.
- BOURSE, M. (2009). *Melezliğe Övgü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- BOZBAŞ, G. (2016). "Ortadoğu'da Bölgesel Milliyetçilikler: Mısır Örneği". *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 108- 113.
- BRUCKNER, P. (2006). *Masumiyetin Ayartıcılığı*. İstanbul : Ayrıntı Yayınları.
- BRUİNESSEN, M. V. (2003). *Ağa, Şeyh, Devlet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- BUTLER, J. (2007). *Taklit ve Toplumsal Cinsiyete Karşı Durma*. İstanbul : Agora Kitaplığı.
- BUTLER, J. (2008). *Cinsiyet Belası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- CASTLES, S., MILLER , M. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CERTEAU, M. (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi* . Ankara: Dost Kitapevi.
- CİĞERCİ, N. (2012). *Küreselleşme Çağında Göç*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- CONNOLLY, W. E. (1995). *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- CONNOR, S. (2001). *Postmodernist Kültür*. İstanbul : Yapı Kredi Yayınları.
- ÇAĞ, G., & EKER, S. (tarih yok). "Ortadoğu'da Baas Rejimleri: Suriye ve Irak". *Çankırı, Karatekin Üniversitesi Avrasya Strateji Dergisi*, 2(2), 57- 72.
- ÇAĞLAYAN, S. (2006). "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 2(17), 68-91.
- ÇUBUKLU, Y. (2006). *Bedenin Farklı Halleri*. İstanbul: Kanat Yayınları.
- DAVIŞA, A. (2004). *Arap Milliyetçiliği, Zaferden Umutsuzluğa*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- DENİZ, Ç., EKİNCİ, Y., & HÜLÜR, A. (2016). *Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- DİŞBUDAK, C. (2004). "Uluslararası Göç ve Türkiye". *İktisat, İşletme ve Finans*, 19(217), 84- 93.
- DOCEKAL, H. N. (2009). "Feminist Felsefenin Geleceği". *Feminizm Dergisi, Cogitto*, 2(58).
- DOĞANAY, F. (2005, 09 23). "Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi". <http://www.gocsempozyumu.org/turkiyeyegoc.htm> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 23.09. 2005

- DUMAN, S. (2008). "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri 1923-1938". *Bilig*, 2(45), 23-45.
- EFE, H. (2018). "Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de Yaşanan Göçler ve Etkileri". *Sosyal Bilimler Metinleri*, 1(1), 16-27.
- Enneli, Ç. (2013). "Milliyetçilik ve ideoloji: Dışlayıcı Bir Dilin Kuruluşu". *Alternatif Politika dergisi*, 5(1), 28- 51.
- ER, S. E. (2012). *Gillez Deleuze'un Fark Felsefesi*. Çizgi Kitabevi.
- ERDER, S. (2002). *Kentsel Gerilim*. Ankara: Uğur Mumcu Araştırma Vakfı Yayınları.
- ERDOĞAN, M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum* . İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- FAİST, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Tolumsal Alanlar* . İstanbul: Bağlam Yayınları.
- FANON, F. (2014). *Siyah Deri Beyaz Maske*. Ankara: Versus Yayınları.
- FAY, B. (2001). *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FIELD, J. (2008). *Sosyal Sermaye* . İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- FOUCAULT, M. (2007). *İktidarın Gözü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GELLNER, E. (2008). *Uluslar ve Ulusçuluk* . İstanbul: Hil Yayınları.
- GIDDENS, A. (2000). *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GOFFMAN, E. (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. Ankara : Heretik Yayınları.
- GOFFMAN, E. (2016). *Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü**. (2019, Kasım 21). Kasım 25, 2019 tarihinde İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Erişim Adresi: <http://www.goc.gov.tr> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 25.11.2019.
- GÖKCAN, Ö. (2018). "Suriyenin Kürt Meselesinin Tarihsel Seyri". *Türkiye Otradoğu Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 159-189.
- GÖKDERE, A. Y. (1978). *Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- GÖKER, E., ÇEĞİN, G., ARLI, A., TATLICAN, Ü. (2007). *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- GÜLLÜPİNAR, F. (2012). "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- GÜVEN, S. H. (1997). *Dış Göç ve İşçi Yatırım Ortaklıkları*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- HABERMAS, J. (2013). *Öteki olmak Ötekiyle Yaşamak*. İstanbul: Yapıkredi Yayınları.
- HECKMANN, L. Y. (2002). *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*. İstanbul: İletişim .
- İÇDUYGU, A. (2004). *Türkiye'de Kaçak Göç*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- İÇDUYGU, A., ÜNALAN, T. (1997). "Türkiye'de içgöç: Sorunsal alanları ve araştırma yöntemleri". *Türkiye'de İç göç* (s. 38- 55). Dergipark
- İÇDUYGU, A., ERDER, S., GENÇKAYA, Ö. (2014). "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları: Ulusdevlet Oluşumundan Ulus Ötesi Dönüşümlere". *MİREKOÇ Araştırma Raporları*.
- İÇDUYGU, A., SİRKECİ, İ., AYDINGÜN, İ. (1997). *Türkiye'de İç göç: Türkiye'de İç göçün İşçi Hareketine Etkisi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İNSEL, A. (2003). *Tikelci Evrensellik Mümkün mü?* İstanbul: Birikim Yayınları.
- KALE, B. (2015). "Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri,Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler". *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*.
- KARABACAK, Z. (2014). *Aynılık Farklılık Üzerine Görsel Çözümlemeler*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Ankara.
- KARADUMAN, S. (2010). "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü". *Journal of Yaşar University*, 5(7), 2886-2899.
- KARPAT, K. (2015). Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler. M. ERDOĞAN, A. KAYA içinde, Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler (s. 23- 40). *İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları*.

- KAYA, M. (2003). Beyin Göçü Erozyonu. *Üniversite ve Toplum*, 3(3), 1- 4.
- KAYA, M. (2017). *Türkiye'deki Suriyeliler: İç İç Geçişler ve Karşılaşmalar*. İstanbul: Hiper yayın.
- KAYGALAK, S. (2009). *Kentin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- KELEŞ, R. (1996). *Kentleşme Politikası*. İmge Yayınları.
- Kılıçaslan, E. (2006). *Almanya'daki Türklerin Türk-Alman İlişkileri Açısından Önemi ve Türk Nüfusunun Etkinliğinin Artırılmasına Yönelik Alınabilecek Tedbirler*, Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü, Ankara
- KOÇAK, Y., TERZİ, E. (2012). "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri". *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163- 184.
- KOYUNCU, A. (2015). *Kentleşme ve Göç*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.
- KÜMBETOĞLU, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- LEACH, E. (2001). *Rewenduz Kürtleri*. Nadir kitap.
- LEFEBVRE, H. (2007). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. İstanbul: Metis Yayınları.
- LEVİNAS, E. (2006). *Ölüm ve Zaman*. İstanbul : Ayrıntı Yayınları.
- LEVİNAS, E. (2010). *Sonsuza Tanıklık*. İstanbul: Metis Yayınları.
- MAALOUF, A. (2009). *Ölümcül Kimlikler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- MALINOWSKI, B. (1989). *İlkel Toplumlarda Cinsellik ve Baskı*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- MARKS, K. (1933). *Sermaye*. İstanbul: Tefeyyüz Kitaphanesi.
- MARTIKAINEN, T. (2010). "Din, Göç ve Entegrasyon". *MÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(38).
- MASSEY, D. (2014). "Ulusal Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi". *Göç dergisi*, 1(1), 13- 14.
- MAYRİNG, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

- OKUTAN, Ç. (2010). Arap Milliyetçiliği. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 56(2), 58-172.
- ORALGÜL, E. D. (2014). Günümüz Siyaset Felsefesinde Kimlik Sorununa Alternatif Bakışlar. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ORAN, B. (1997). *Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği: Kara Afrika Modeli*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- ÖNER, A. Ş. (2015). **Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar**. A. Ş. ÖNER, G. I. ÖNER içinde, "*Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*" (s. 13-27). İstanbul: İletişim Yayınları
- ÖNER, S. I. (2002). **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**. D. YÜKSEKER içinde, "*Kürtlerin Yerinden Edilmesi ve Sosyal Dışlanma: 1990'lardaki Zorla Göçün Sonuçları*" (s. 233- 262). İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZCAN, D. E. (2017). Çağdaş Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Dergipark- İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- ÖZER, İ. (2004). *Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- ÖZKIRIMLI, U. (2008). *Milliyetçilik Kuramları*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- ÖZMEN, N. (Dergipark). *Din, Göçmenler ve Entegrasyon* .
- ÖZÖNDER, M. (2001). Küreselleşme Tartışmalarının Terör Boyutu. *KÖK Araştırmalar*, 3(2), 12.
- ÖZYAKIŞIR, D. (2013). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- PARASIZ, İ., & BİLDİRİCİ, M. (2002). *Modern Emek Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- PEKER, B., SANCAR, M. (2001). **Mülteciler ve İltica Hakkı: Yaşamın Kıysındakilere Hoşgeldin Diyebilmek**. Ankara: İnsan Hakları Derneği Yayınları.
- PEKER, M. (1999). **Türkiye'de içgöçün değişen yapısı. 75 yılda Köylerden Şehirlere** (s. 295- 304). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- PURCELL, M. (2010). "Karanlıkta Aşk: Levinas'ta Bedenin Anlaşılamazlığı". *Dergi park*, 276- 287.

- SAĞLAM, S. (2006). "Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme". *Türkiyat Araştırmaları*, 2(5), 34- 44.
- SAKMAN, T. (2014). "Göç ve Güvenlik: Avrupa Birliğinde Göçün Güvenlik Perspektifinde Yorumlanması". *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildirileri Kitabı*. Kocaeli.
- SANDER, O. (2009). *Siyasi Tarih*. Ankara: İmge Yayınları.
- SAYIN, Ö. (2001). Gezegeneğimizin Küreselleşmesi. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 1(5), 15-79.
- SOY, H. (2004). Arap Milliyetçiliği. *BİLİG dergisi*, 3(34), 173- 202.
- Suna IHLAMUR ÖNER. (2014). "Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası". *Ortadoğu Analiz*, 6(61), 42- 45.
- ŞAHİN, Y. (2010). *Kentleşme Politikası*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- ŞENER, B. (Mayıs, 2017). "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu". *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-31.
- TANRIÖĞEN, A. (2014). *Bilimsel Araştırma Yönetimleri*. Ankara: Anı Yayınları.
- TATLIDİL, E. (1993). "Türkiye’de Kentleşme ve İşgücünün Değişen Nitelikleri". *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 1(3), 52-76.
- TEKELİ, İ. (1990). *Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskân Sorunu*. İstanbul : Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TEKELİ, İ. (2016). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TİBİ, B. (1998). *Arap Milliyetçiliği*. İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- TOKSÖZ, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- TOPÇUOĞLU, R. A. (2012). *Düzensiz Göç Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- TURAN, E. (2011). "Milliyetçilik Terosinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği". *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 82- 98.
- ULUÇ, V. (2010). "Kürtlerde Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret". *Mukaddime*, 2(2), 35- 52.
- USER, Y. (2010). *Kadın ve Bedeni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- ÜNALAN, T. (1998). **Türkiye'de İlgöçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirmesi. Türkiye'de İlgöçe** (s. 91-103). İstanbul: Tarih Vakfı.
- VERGİN, N. (2003). *Siyasetin Sosyolojisi*. İstanbul: Bağlam.
- WACQUANT, L., BOURDİEU, P. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- WALLERSTEİN, İ. (2003). Dünya-Sistemleri Kavramına Karşı Dünya-Sistemi. İ. WALLERSTEİN, A. FRANK, & B. GİLLS içinde, *Dünya Sistemi*. Ankara: İmge Kitap Evi.
- Wallerstein, İ., Balibar , E. (2000). *İrk, Ulus, Sınıf*. İstanbul: Metis.
- YALÇIN, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- YALÇINER, R. (2014). "Etnisite ve Milliyetçilik: Eleştirel Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 69(1), 189- 215.
- YESEVİ, Ç. G. (2012). Türk Milliyetçiliğinin Evrimi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 75- 85.
- YILDIRIM, E. (2014). "Türkiye'de Milliyetçilik ve Milli Kimlik: Türkçülüğün Keşfi Ulus-devletleşme Sürecinde Türk Milli Kimliği". *The Journal of Academic Social Science Studies*, 73- 95.
- YILDIZ, C. (2012). *Kimlik, Kültür, Değişim Sürecinde Osmanlıdan Günümüze Kürtler*. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları.
- YILMAZ, A. (2014). *Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. Dergipark*
- ZILLIOĞLU, M. (2008). *Kimliğin Kavramsal Serüveni*. İstanbul: Hil Yayınları.
- ZOLBERG, A. r. (1989). "Gelecek Dalgalar: Değişen Bir Dünya İçin Göç Teorisi". *Newyork Göç Araştırmalar İnceleme Merkezi* , 403-430.
- ZORBAY, T. (2017). "Tarihsel Bir Sorundan Uluslararası Bir Meseleye: Kürt Meselesi ve Türkiye". *İnternational Journal of Social Science*, 2(55), 475-492.

EKLER

Bu araştırmanın amacı, zorunlu göç süreciyle Türkiye'ye gelen sığınmacı ve geçici koruma altında olan bireylerin hayatta kalabilmek ve hayata tutunmak adına geliştirdikleri stratejilerin sosyolojik olarak değerlendirilmesi.

Funda COŞKUN

Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Görüşülen Kişilerin Sosyo-Demografik Bilgileri

1. Yaş:
2. Cinsiyet:
3. Eğitim durumu (göç öncesi ve sonrası):
4. Görüşme yeri (mahalle, köy, ilçe, il merkez):
5. Medeni hali (göç öncesi ve sonrası):
6. Hane halkı sayısı (göç öncesi ve sonrası):
7. Göç etmeden önce sahip olduğunuz meslek:
8. Göçle geldiğiniz yerleşim yerinde ne iş yapmaktasınız?
9. Göçle geldiğiniz yerleşim yeri (köy, ilçe, il merkez):
10. Göç etmeden önce yaşadığınız yerleşim yeri (köy, ilçe, il merkez):
11. Göçle geldiğiniz yerleşim yerinde ailede çalışan sayısı:
12. Göç etmeden önceki aylık geliriniz / Göçle geldiğiniz yerdeki aylık geliriniz:
13. Zorunlu göçle geldiğiniz yerleşim yerine ne zaman geldiniz:
14. Hane içinde okuyan sayısı (göç öncesi ve sonrası):
15. Hane içinde çalışan kişi sayısı ve cinsiyeti:
16. Hangi dili konuşmaktasınız:
17. Hangi etnik gruba mensupsunuz:
18. Hangi dine mensupsunuz:

Zorunlu Göç Süreci:

19. Zorunlu göç etme nedeniniz (yerleşim yerlerinin boşaltılması, yerleşim yerlerinin yakılması, güvensiz ortam, çatışmalı ortam, savaş, ekonomik nedenler, kan davaları vb.)
20. Zorunlu göçe dahil olma biçiminiz (kitlesele göç- bireysel göç):
21. Hangi tarihte nereden göç ettiniz:
22. Türkiye'ye geliş hikayeniz nasıl oldu:
23. İlk yerleştiğiniz yere hangi koşullarda ve hangi referanslarla gittiniz:
24. Zorunlu göçle geldiğiniz yerde ilk zamanlar geçici barınma merkezlerinde ve kamplarda kaldınız mı (çadır/ konteynır) / kaç kişi kaldınız / ne kadar süre kaldınız:
25. Bana kendi ülkenizden Türkiye'ye gelen kadar geçen süreye kadar geçen süreç hakkında ne anlatmak istersiniz:

Zorunlu Göç ile Gelen Sığınmacı ve Geçici Koruma Altında Olanların Değişim ve Dönüşümleri

26. Zorunlu göçle geldiğiniz yerleşim yerinde karşılaştığınız en önemli sorunlar neler oldu (ekonomik sorunlar, kültürel sorunlar, etnik sorunlar, dil ve uyum sorunları, dini sorunlar, barınma sorunları, sağlık sorunları, eğitim sorunları, cinsiyete yönelik sorunlar vb.):
27. Karşılaştığınız sorunlarla başa çıkabilmek için, hayatta kalabilmek ve hayata tutunabilmek için neler yaptınız:
28. Zorunlu göçle yerleştiğiniz yerleşim yerinde sizi karşılama, kabul etme durumları, size olan bakış açıları nasıldı:
29. Geldiğiniz yerleşim yerinde toplumsal ilişkileriniz nasıl gelişti ve dönüştü bunu anlatabilir misiniz?
30. Türkiye'yi tercih etme nedenleriniz neler oldu?
31. Göçle gelmeden önce Türkiye devleti ve çeşitli etnik gruplara sahip ülke insanları ile ilgili algılarınız nasıldı/ geldikten sonra algılarınızda bir değişiklik oldu mu?

32. Göçle geldiğiniz yerleşim yerinde sivil toplum kuruluşlarıyla veya resmi kurum ve kuruluşlarla ilişki kurdunuz mu nasıl bir ilişki ağı geliştirdiniz/ bu kurumlardan ne kadar faydalandınız?
33. Göçle geldiğiniz yerleşim yerinde kendinizi güvende hissediyor musunuz?
34. Türkiye, sizin için geçici olarak veya kalıcı olarak nasıl bir yer?
35. Ülke şartlarınızın düzelmesi durumunda kendi ülkenize geri dönmeyi düşünüyor musunuz?
36. Avrupa ülkelerinden herhangi birine gitmeyi düşünüyor musunuz/ neden ve nasıl gitmeyi düşünüyorsunuz?
37. Türkiye'ye gelmeden önce ülke vatandaşı olmayı düşünüyor muydunuz? Türkiye'de Vatandaşlık hakkına sahip olma hakkında düşünceleriniz neler?
38. Bulduğunuz ülkede size sunulan yasal haklardan haberdar mısınız/ bu hakların neler olduğunu biliyor musunuz/ bu haklardan ne kadar faydalanmaktasınız?
39. Türkiye devletinden beklentileriniz var mı? Bu beklentileriniz nelerdir?
40. Gelecekle ilgili kaygılarınız ve planlarınız nelerdir?
41. Göçle geldiğiniz ülkede, ülke vatandaşlarıyla evlilik düşünüyor musunuz?
42. Göçle geldiğiniz yeni yerleşim yerinde aile yapınızda nasıl değişimler oldu? Ailenizde kararları kim alıyor, bu karar alma durumu göç etmeden önce de böyle miydi?
43. Kent içinde gündelik yaşamınızda ne gibi değişiklikler oldu kendinizde nasıl değişiklikler fark ettiniz?
44. Göçle gelmeden önce yaşadığınız yerle kıyasladığınızda yeni yerleşim yerinde kadın kimliğinizle hangi alanlarda kısıtlandığınızı düşünüyorsunuz?
45. Geldiğiniz ülkedeki evinizle burada yaşadığınız ev arasında benzerlikler ve farklılıklar neler?
46. Göç öncesinde ne tür menkul ve gayrimenkulleriniz vardı/ göç sırasında ve sonrasında maddi varlığınızda azalma veya kayıp yaşadınız mı bu kayıplar hangi nedenlerle nasıl oldu?
47. Göçle geldiğiniz yeri tercih ederken ne gibi şartları göz önünde bulundurdunuz önceliğiniz ne oldu?

48. Göç öncesi aile bireyleri, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinde kullandığımız gündelik dil ve alışkanlıklar, kent hayatında nasıl değişikliklere uğradı?
49. Kente yerleştikten sonra daha önce yaşadığımız yerdeki günlük yaşamda kullandığımız giyim, gelenek görenek, örf adetler, değer ve normlarda nasıl değişiklikler oldu?
50. Gündelik yaşamınız nasıl geçiyor? Gündelik yaşamınızda neler yapıyorsunuz:
51. Göç öncesi ve sonrası kıyaslandığında sosyal yaşamınızda ve gündelik yaşamınızda nasıl değişimler oldu?
52. Göçle geldiğinizde yerde yaşadığımız uyum problemleri neler oldu?
53. Göçle geldiğiniz yeni yerleşim yerinde size yönelik kullanılan dil, söylem, davranışlar nasıldı?
54. Sığınmacı olarak gelen gruplar içinde nasıl ayrımcılıklar ve farklı muameleler yapılmakta biraz anlatır mısınız?
55. Siz sığınmacılara yönelik ayrımcılığın veya farklı muamele yapılmasının size göre nedenleri ne bahseder misiniz?
56. Türkiye’de daha çok yerel halktan insanlarla mı, kendi ülkenizden gelen hemşerilerinizle mi yoksa diğer yabancı göçmenlerle mi görüşüyorsunuz?
57. Yerel halk sizinle konuşurken size yönelik söylemleri nasıl? Sizden bahsederlerken ne diyerek bahsediyorlar? (Suriyeli, sığınmacı, yabancı vb.)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Funda COŞKUN
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri : 18.11.1990/ Şanlıurfa
Telefon : 5447187883
Faks :
E-mail : noralevi.21@hotmail.com

Eğitim Derece

Yüksek Lisans
Lisans

Eğitim Birimi

Sosyoloji
Sosyoloji

Mezuniyet Tarihi

Kasım. 2019
Haziran. 2015

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2013- 2014	Türkiye Sakatlar Derneği Erzurum Şubesi	Proje Gönüllüsü
2014- 2015	Erzurum Spor Lisesi	Stajyer Öğretmen
2016	Özel İnci Rehabilitasyon Merkezi	Rehber Öğretmen
2017	Şanlıurfa TÖMER	Gönüllü Eğitimci
2018	Yeni Yaşam Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi- Van	Rehber Öğretmen
2018 – 2019	Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Engelli Koordinasyon ve Yaşam Merkezi	Sosyolog

Projeler

Erzurum Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları Üzerine Sosyolojik ve Kuramsal Bir Çalışma (Erzurum, 2011-2012).

Erzurum Cezaevinde Bulunan Tutuklu ve Mahkûmlar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Erzurum, 2012-2013).

Türkiye Sakatlar Derneği 'Engelsiz Hayat' projesi (Erzurum, 2012).

Köy Kadınlarının Toplumsal Cinsiyet Algılarına Etki Eden Eril Davranışlar ve Söylemler (Erzurum, 2014).

Van'daki Sığınmacı Kadın ve Çocuklara yönelik Danışma ve Rehabilitasyon Merkezi (Van, 2017- 2018).

Yabancı Dil

İngilizce

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

17/12/2019

Tez Başlığı / Konusu:

Geçici Koruma Statüsünde Olan Suriyelilerin Hayata Tutunma Stratejileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Şanlıurfa Örneği

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 165 sayfalık kısmına ilişkin, 01/11/2019 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 6 (Yüzde altı) dır.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

17/12/2019

Funda COŞKUN

Adı, Soyadı, İmza

Adı Soyadı : Funda COŞKUN
Öğrenci No : 159201210
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Programı : Sosyoloji (Tezli Yüksek Lisans)
Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
Doç. Dr. Suvat PARİN
...../...../201.....

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR
...../...../201.....

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü

B. I. K. O. C. L. A. R.